

KALENDAR

"Hrvatska riječ"

1952

Za svaku bunjevačku kuću

BUNJEVAČKE NARODNE PRIPOVITKE

Sakupio i obradio BALINT VUJKOV

Porudžbine kod izdavača :

**NOVINSKO IZDAVAČKO PREDUZEĆE
„HRVATSKA RIJEČ“
SUBOTICA**

**Svu
gvoždjarsku robu**

okove za kola,
poljoprivredne sprave i
mašine,
potrebštine za vinogra-
darstvo,
gradjevinske okove,
kuhinjske potrebštine,
bicikle i dijelove za
bicikle,
namještaje u velikom
izboru,
staklariju itd.

nabavićete najbolje u našim prodavnicama

GVOŽDJAR

*Gradsko
trgovačko preduzeće*

SUBOTICA = Centrala: Matka Vukovića 2 - Telefon: 12-24

KALENDAR

Hrvatska riječ

ZA PRESTUPNU

1952

GODINU

SUBOTICA

UREDIO: JOSIP KUJUNDŽIĆ

IZDAVAČ: NOVINSKO-IZDAVAČKO PREDUZEĆE „HRVATSKA RIJEČ“

ŠTAMPA ŠTAMPARSKOG PREDUZEĆA „MINERVA“

JOSIP BROZ TITO
Marsal Jugoslavije

PETAR STAMBOLIĆ
pretsjednik Vlade NR Srbije

zkh.org.rs

JANUAR = Siječanj

Ima 31 dan

Naziv je po Janusu, najistaknutijem rimskom bogu, prvobitno bogu svjetlosti i sunca, docnije bogu svakog početka. Za njega se vezuje početak kulture. Prikazuje se sa dva lica.

Utorak	1	Nova godina
Srijeda	2	Ime Isusovo
Četvrtak	3	Genoveva
Petak	4	Tito b.
Subota	5	Telesfor
Nedjelja	6	Tri Kralja
Ponedjelj.	7	Lucijan
Utorak	8	Severin
Srijeda	9	Julijan
Četvrtak	10	Pavao pust.
Petak	11	Higin
Subota	12	Arkadije Ernest
Nedjelja	13	Veronika
Ponedjelj.	14	Hilar Veco
Utorak	15	Mavro
Srijeda	16	Marcel
Četvrtak	17	Antun pust.
Petak	18	Stoll Petra
Subota	19	Marije m.
Nedjelja	20	Fabijan i Sebast
Ponedjelj.	21	Janja
Utorak	22	Vince
Srijeda	23	Zaruke BDM
Četvrtak	24	Timotej
Petak	25	Obrač. Pavla
Subota	26	Polikarpo
Nedjelja	27	Ivan Zlatousti
Ponedjelj.	28	Dragutin
Utorak	29	Franjo Saleski
Srijeda	30	Martin
Četvrtak	31	Petar Nol.

Historijski kalendar

1. 1948. Počela sa radom Omladinska tvornica teških alatnih mašina „Ivo Lo'a Ribar“.
3. 1943. Formirana je Prva Vojvodjanska brigada u Istočnoj Bosni.
4. 1890. Rodio se drug Moša Pijade, član Politbiroa CK KPJ.
9. 1807. Srpski ustanici su oslobodili Beograd od Turaka.
13. 1923. U Beogradu je održana Zemaljska konferencija na kojoj je osnovana Nezavisna radnička partija Jugoslavije, koja je 9 jula 1924. zabranjena.
14. 1826. Osnovana u Pešti Matica srpska.
15. 1942. Počela je II. neprijateljska ofanziva.
17. 1947. Proglašen je Ustav Narodne Republike Srbije.
1949. Počeo je sa radom II Kongres KPS.
21. 1881. Rodjen dr. Ivan Ribar, predsjednik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ.
1924. Umro Vladimir Ilić Lenjin.
22. 1943. Otpočela IV neprijateljska ofanziva.
25. 1899. Umro je na robiji u Požarevcu Vasa Pelagić, prosvetitelj, revolucionar, jedan od prvih socijalista.
28. 1949. Počeo je sa radom Drugi plenum Centralnog komiteta KPJ.
29. 1573. Počela je seljačka buna u Hrvatskoj pod vodstvom Matije Gubca.
31. 1946. Ustavotvorna skupština usvojila je Ustav FNRJ.

SUNCE

IZLAZI 1. U 7 sati i 16 minuta
15 U 7 sati i 13 minuta
ZALAZI 1. U 16 sati i 7 minuta
15. U 16 sati i 22 minuta

MJESEČEVE MIJENE

4. U 5 sati i 12 minuta prva četvrt
12. U 5 sati i 55 minuta pun mjesec
20. U 7 sati i 9 minuta posljednja četvrt
26. U 23 sata i 26 minuta mlad mjesec

Gospodarski savjeti za januar

Na domu. Premda je zimsko doba, ipak se na domu nadje dovoljno posla. Ondje, gdje se sije lan i konoplja, trljaju se osušene stabljike. Djetelinsko sjeme kao i sjeme lucerne se vrši, jer hladnoća prija vršidbi ovog sjemena. Trapove u kojima je spremijen krompir i repa, treba dobro pregledati, što se je na tom mjestu zenija glegla, i nastala je udubina. Ako je nastalo truljenje, treba na tom mjestu odmah zemlju odstraniti i sve što je gnjilo, izvaditi i baciti. Zemlju treba opet nabaciti i narpati stajskog gnoja.

U ovo vrijeme obično počne krompir u podrumu truniti, pa se preporuča, da se prebere i sve, što je gnjilo, baci. Dobro je da se krompir pospe vapnenom prašinom jer vapno upija vlagu, a krompir se bolje drži.

Nastaje vrijeme, da se pripremi sjeme za sjetvu, jer ako je lijepo i suvo u mjesecu vejači, može se sijati i zob i ječam. Zato treba sjeme pripremiti i raskušiti ga golim živinim preparatom da se ubiju klice snijeti i drugih bolesti.

Popravite orudje i alat, a ako je koja ograda oštećena, treba je takodje popraviti.

Na njivi i livadi. Gnoj se izvozi na njive. Nije li moguće taj gnoj odmah raširiti po njivi, on se slaže u trapove,

dobro zgazi i po mogućnosti pokrije zemljom. Isto tako je sada vrijeme, da se gnojnica izvozi na livade pa i na oranice. Ako je nastalo možda toplo vrijeme, a voda od snijega ostala u jarcima, treba tu vodu odvesti s njive.

U voćnjaku. Kad je lijepo vrijeme, a ne smrzava, mogu se voćke čistiti od mahovine i obrezivati. Tko hoće da sadi voćke u proljeće, neka već sada kopa jame, jer će se velik dio hraniva rastvoriti, što pruža povoljne prilike, da se voćka primi. Ako je zapao veliki snijeg, dobro je, da se snijeg sa voćaka otrese.

U vinogradu. Izvozi se gnoj, priređuje se i impregnira kolje.

U povrtnjaku. Gnoje se gredice, pa ako tlo nije smrznuto, dobro je, da se gnoj zakopa. Počinje se s pripremom kljajališta, te se u njih može posijati salata, kelj i drugo povrće.

U staji. Staje treba zračiti, a i treba nastojati, da kod toga ne bude propuha. Za lijepog vremena treba pustiti stoku na svježiji zrak. Za jače zime treba stoci dati više stelje.

Peradi dajte otpatke zelenog povrća ili po koju glavicu kelja. Dobra je i cikla. Perad neka bude na toplom mjestu, pa će biti i više jaja.

Pčele miruju. Neka oko pčelinjaka vlada mir.

*Ako nije siječanj u snijegu,
Teško njivi, vrtu, dolu i brijegu.*

Zdravstveni savjeti

U siječnju se obično obilnije jede. To je mjesec porodičnih gozbi; jela su onda često premasna i pretežno su mesnata. Iako u hladnim zimskim mjesecima treba jesti više no u ljetnjim toplim mjesecima, ipak ne treba biti gurman, jesti samo masna jela sa mesom. Jer prenapunjen stomak duže vari, a to smanjuje veselost, kvari raspoloženje, želju za zabavom, učenjem i radom. Takav način ishrane obakšava oboljenje organa za varenje.

U ovom mjesecu hladnoća je obično najjača i zato oblačenje treba da bude

odgovarajuće toplo. Ali kod vježbanja nekih od zimskih sportova, kada je tijelo stalno u pokretu, ne treba biti suviše toplo obučen. U odmoru i kada je vježbanje završeno ponovo se oblačimo dobro toplo. Za ovu priliku najbolje je uvijek ponijeti sa sobom topliji ogrtač da se tijelo zaštiti od suviše brzog i naglog hladjenja.

Veliki kašalj je čest u ovom mjesecu. Radi predohrane djeca treba da izbjegavaju druženje sa djecom dok imaju ovu bolest. Za pelcovanje ove bolesti obratiti se ljekaru.

FEBRUAR = Veljača

Ima 29 dana

Naziv dolazi od praznika februa, koji je bio praznik očišćenja i pokajanja kod Rimljana. Održavao se kao zaštita od zlih duhova u novoj godini, koja je kod Rimljana počinjala 1 marta.

Petak	1	Ignacije
Subota	2	Svijećnica
Nedjelja	3	Blaž
Ponedjelj.	4	Andrija Kor.
Utorak	5	Agata
Srijeda	6	Doroteja
Četvrtak	7	Pepelnica Rom.
Petak	8	Ivan M.
Subota	9	Apolonija
Nedjelja	10	Elvira
Ponedjelj.	11	Ukaz Gosp. Lur.
Utorak	12	Damjan
Srijeda	13	Stjepan op.
Četvrtak	14	Valentin
Petak	15	Faustin i Jov.
Subota	16	Julijana
Nedjelja	17	Kostanca
Ponedjelj.	18	Simeon
Utorak	19	Konrad
Srijeda	20	Eleuterij
Četvrtak	21	Eleonora
Petak	22	St. Petra
Subota	23	Petar D.
Nedjelja	24	Matija
Ponedjelj.	25	Viktorin
Utorak	26	Valburga
Srijeda	27	Pepelnica
Četvrtak	28	Gabrijel
Petak	29	Roman op.

Historijski kalendar

1935. Izbio je veliki štrajk studenata Beogradskog univerziteta. Tada je poginuo student borac Mirko Srzentić.
1804. Otpočeo je u Orašcu Prvi ustanak srpskog naroda protiv Turaka.
1787. Umro je u Milanu Rudjer Bošković hrvatski filozof, matematičar i astronom.
1200. Umro je Stevan Nemanja osnivač srednjevjekovne srpske države.
1573. Pogubljen je u Zagrebu Matija Gubec, vođa seljačkog ustanka u Hrvatskoj.
1922. Izišao je u Zagrebu prvi broj „Borbe“.
1951. U Lukavcu blizu Tuzle počela izgradnja velike koksare i tvornice stakla.
1943. Na sektoru južne Hrvatske razbijena je IV neprijateljska ofanziva i jedinice Narodnooslobodilačke vojske prešle su u protivnapad.
1848. Počela je u Parizu Februarska revolucija.
1848. Između 25 i 29 februara objavljen je u Londonu Manifest komunističke partije.
1875. U Trstu je umro Svetozar Marković, tvorac socijalističkog pokreta u Srbiji. Rodjen 22-IX-1846.
865. Umro je Ćiril (Konstantin), koji je zajedno sa Metodijem sastavio glagoljicu.

SUNCE

IZLAZI 1. U 6 sati i 59 minuta
15. U 6 sati i 40 minuta

ZALAZI 1. U 16 sati i 45 minuta
15. U 17 sati i 5 minuta

25. Potpuno pomračenje sunca. Kod nas vidljivo kao djelimično pomračenje.

MJESEČEVE MIJENE

2. U 21 sat i 1 minut prva četvrt
11. U 1 sat i 28 minuta pun mjesec
18. U 19 sati i 1 minut posljednja četvrt
25. U 10 sati 16 minuta mlad mjesec

11. Djelimično pomračenje mjeseca. Početak pomračenja u 1 sat i 3 minuta, kraj pomračenja u 2 sata i 15 minuta.

Gospodarski savjeti za februar

Na domu. I u ovom mjesecu valja nastaviti one zimske poslove, koji nisu dovršeni u mjesecu siječnju. Tako ćemo i u ovom mjesecu popravljati strojeve i orudja, a pripremiće se i sjeme za sjetvu, tako da bude sve pripravno ako nastupe bolja i ljepša vremena. Ne smije se zaboraviti ni na žitnjak, pa treba od vremena do vremena premetati žito. Isto tako treba izabrati klipove kukuruza za sjeme, tako da i ovaj posao bude gotov do sjetve.

Na njivi i livadi. Ako nije bilo moguće izvesti gnoj u jesen ili kasnije, valja taj gnoj sada izvesti, tako da gnoj bude pripravljen za ono vrijeme, kad bude potreban. Time će biti izvršen jedan važan posao tj. gnojiće se pravodobno i biljka će imati pripravnu hranu. Ako se je livada posušila, treba je drljati.

Često se dogodi, da je veljača tako lijep mjesec, da se može sijati zob. Zob posijana u veljači je najbolja.

U voćnjaku. Treba nastojati, da se voćnjak temeljito očisti od mahovine i različitih štetočina. Ako je povoljno vrijeme, može se koncem veljače početi sa prskanjem voćnjaka karboincumom ili kojom uljevnom emulzijom. Treba čistiti voćke od starih i suvih grana, a i inače treba nastaviti s obrezivanjem. Gdje prilike dozvoljavaju i gospodar

ima dovoljno gnoja, dobro je da sagnojite voćnjak, jer ćete imati veće koristi.

U vinogradu. U ovom se mjesecu može početi već s rezanjem vinograda. Valja znati, da je rezanje vinove loze jedan od najvažnijih radova u vinogradu, kojemu treba posvetiti najveću pažnju. Samo dobar rezač može dobro obrezati vinovu lozu, jer reže li se dobro, biće i roda. Sada se može i vinograd gnojiti umjetnim gnojivima, a napose sa superfosfatom i kalijevom soli, dok će se koje dušično umjetno gnojivo upotrijebiti kasnije.

U staji. Otvarajte vrata i prozore po lijepom danu i pustite stoku na svježiji zrak. Volove pa i konje treba sada već bolje hraniti, jer se približavaju teži proljetni poslovi.

Peradi dati malo više zrnja, jer će početi leći. Guske već počinju leći jaja, pa treba pripremiti gnijezda.

U pčelinjaku. U veljači već ima m'adog legla i nešto mladih pčela. Za lijepa vremena, ako pčele izlijeću, donose prašak i vodu. Treba svakog dana čistiti mrvicu voska i mrtve pčele, a i treba pritom paziti da se ulište ne razhladi. Pčelcima, koji nemaju dovoljno meda treba dodavati sladora ili meda. Leta treba zakloniti od sunčanih zraka.

U veljači prašina

Znači: dobra ljetina.

Zdravstveni savjeti

Zapamtite jednom za svagda da svoje obroke treba uzimati uredno i da svaku hranu treba uvijek dobro sažvakati jer varenje počinje u ustima a ne u stomaku. Dobro sažvakana hrana je upola svarena.

— Kad je tijelo zagrejano ono se ne smije izlagati naglo vjetru i hladnoći, na primjer, prelaskom iz tople sobe

u hladan vazduh ili zadržavanjem na promaji. Prije izlaska iz tople sobe treba navući i kaput.

Promaja škodi samo ako je tijelo zagrejano ili oznojeno; inače promaja ne škodi.

— Bolest šarlaha je česta u zimskim mjesecima. Bolesnici od šarlaha se ne smiju posjećivati.

Kod Rimljana prvi mjesec u godini, nazvan marcius po bogu rata Marsu, koji je kod Rimljana, zavojevačkog naroda, bio jedan od glavnih bogova.

Subota	1	Albin
Nedjelja	2	Kor. Čista
Ponedjelj.	3	Kunigunda
Utorak	4	Kazimir
Srijeda	5	Euzebije
Četvrtak	6	Veca
Petak	7	Toma Akv.
Subota	8	Ivan od Boga
Nedjelja	9	Pačista
Ponedjelj.	10	40 mučenika
Utorak	11	Heraklije
Srijeda	12	Grgur Vel.
Četvrtak	13	Rozalija
Petak	14	Matilda
Subota	15	Longin
Nedjelja	16	Bezimena
Ponedjelj.	17	Patricije
Utorak	18	Ćiril
Srijeda	19	Josip zar. BDM
Četvrtak	20	Niketa
Petak	21	Benedikt
Subota	22	Oktavijan
Nedjelja	23	Sredoposna
Ponedjelj.	24	Gabrijel Ark.
Utorak	25	Blagovijest
Srijeda	26	Emanuel
Četvrtak	27	Ivan Dam.
Petak	28	Ivan Kapist.
Subota	29	Eustazij
Nedjelja	30	Gluha
Ponedjelj.	31	Balbina

Historijski kalendar

1942. Osnovana je u Čajniču, Bosna, Druga proleterska brigada od partizanskih jedinica iz Srbije i Crne Gore.
1945. Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi Jugoslavije, dobili su naziv Jugoslovenska armija.
1832. U Beogradu je otpočela rad prva štamparija u Srbiji.
1945. Maršal Tito je obrazovao Vladu Federativne Demokratske Jugoslavije.
- Medjunarodni dan žena.
1917. Februarska buržoaska-demokratska revolucija u Rusiji. Zbačen carski apsolutizam.
1883. Umro je Karl Marks, osnivač naučnog socijalizma, genijalni vodj svjetskog proletarijata.
1791. Izišao je u Beču prvi srpski list.
1942. Počela III. neprijateljska ofanziva (Bitka na Kozari).
1871. Narod Pariza proglasio Parisku komunu.
1943. Jedinice Narodnooslobodilačke vojske odnijele su pobjedu nad udruženim snagama Nijemaca, Italijana i četnika u bitci kod Kalinovika.
1736. Pogubljen je Petar Segedinac, vodja seljačke bune u Vojvodini.
1950. Održani su izbori za Narodnu skupštinu FNRJ Drugog saziva.
1951. Industrija motora u Rakovici izradila prvih 50 traktora „Zadrugar“.
1941. Jugoslovenski narodi srušili su izdajničku vladu Cvetković-Maček, koja je potpisala sramni pakt sa osovinskim silama.
1941. Održano je u Beogradu Pokrajinsko savjetovanje Komunističke partije Srbije.

SUNCE

IZLAZI 1. U 6 sati i 16 minuta
15. U 5 sati i 50 minuta

ZALAZI 1. U 17 sati i 25 minuta
15. U 17 sati i 44 minuta

MJESEČEVE MIJENE

3. U 14 sati i 43 minuta prva četvrt
11. U 19 sati i 14 minuta pun mjesec
19. U 3 sata i 40 min. posljednja četvrt
25. U 21 sata i 12 minuta mlad mjesec
20. Ravnodnevica, početak proljeća

Gospodarski savjeti za mart

Na domu. Mjesec ožujak je zapravo početak svih poslova nakon zime. Tko nije pripremio sjeme za sjetvu, sada je zadnji čas. Ne zaboraviti pritom, da treba žito na hambaru prevrtati.

Na njivi i livadi. Treba uzeti motiku pa sa svih ploha, gdje su ozimne posijane, a gdje leži voda, očistiti jarke, da može voda oticati, jer će inače usjev nastradati od prevelike vlage. U proljeće valja plitko orati da se konzervira vlaga, koja se je nakupila tokom jeseni ili tokom zime. Ta će vlaga dobro doći kasnije usjevu, kad nastanu topli dani a ne bude oborina. U ožujku, čim se zemlja malo prosuši, treba sijati zob i jari ječam. Zob i jari ječam posijani rano u proljeće daju najbolji prihod i najbolju kvalitetu. Prema tomu, ako je ikako moguće, sijte što ranije. Za zob nije potrebno da se zemlja sasvim prosuši, jer se zob može sijati i u blato. Znači: neka sjeme zobi, dodje što prije u zemlju. Drljajte livade i djetelišta. Sipajte umjetna gnojiva koja donose sigurnu povišicu priroda. Upravo je nepojmljivo, kako naši gospodari malo upotrebljavaju umjetna gnojiva.

U povrtnjaku. Na sve se gredice sadi grašak, a sadi se već i mrkva pa i peršin, špinat i cikla. Sve to povrće, kad je rano posijano, donosi veći i bolji prirod. U klijalištima se već salata pikira a sade se već i krastavci pa i bundeve, paprika i paradajka. Ako nemate klijališta

posadite to povrće u male sandučiće ili lonce i stavite ih na umjereno toplo i svijetlo mjesto.

U voćnjaku. Niste li jame za sadnju iskopali prije, učinite to sada. Ako ste pak jame već prije iskopali, onda ih zapajte, da se zemlja slegne. Čim voćke stignu, odmah ih sadite. Ne zaboravite pri tom upotrijebiti sasvim zreli stajski gnoj ili kompost. Pazite na sadnju. Upotrijebite samo zdrave sadnice, koje nisu oštećene ili zaražene raznim štetocinima.

Prskajte voćke protiv štetočina i bolesti. Kod nas ima odviše štetočina i bolesti. Protiv štetočina, dok voćke nisu potjerale, upotrijebite voćni karbofeneum ili koju uljevnu emulziju, dok protiv bolesti, napose protiv truleži plodova, upotrijebite rastopinu modre galice i vapna.

U vinogradu. Valja početi s rezanjem vinove loze, zatim se koli, a onaj koji nije nikako prije dospio gnojiti, neka to učini sada, jer je to zadnji čas. Upotrijebite umjetna gnojiva. Počinje se već i sa sadnjom cjepova, koje treba posaditi uz najveći oprez i tačno uz dodatak komposta, tako da cjepovi dobro potjeraju i da se dobro razvijaju.

U pčelinjaku. Čim vrijeme otopli, treba tačno pregledati pčelce. Slabe pčelce, kao i one bez matice treba spojiti, jer više vrijedi jedan jak pčelac nego dva slaba. Ulište treba čistiti.

*Bolje da te majka bije
Neg ožujsko sunce grije.*

Zdravstveni savjeti

Ishrana je pravilna i zdrava ako je raznovrsna, što znači, ako se pored mesa, tijesta i hljeba jede i povrće, salate, mliječni proizvodi i voće. Na taj način se unose vitamini potrebni da se tijelo održi zdravo i da se pravilnije i ljepše razvije.

— Važno je biti obučen toliko da se ne osjeti hladnoća, ali je važnije imati prije svega tople i suve noge, suhu

obuću. Ako su noge tople i suve, onda se gotovo uvijek izbjegnu nazebi, klijavice, grip i druge bolesti. Zato se kaže da čizma glavu čuva, a šubara je kvari.

— Pojava tuberkuloze je česta u proljeće. Da bi se djeca zaštitila od ove opasne bolesti, treba neizostavno da se pećuju BSŽ vakcinom, kada je tuberkulinska proba negativna.

Ovaj mjesec se kod Rimljana zvao aprilis i bio je posvećen Afroditi, boginji rašćenja, ljepote i ljubavi.

Utorak	1	Hugo
Srijeda	2	Franjo Paul.
Četvrtak	3	Rikard
Petak	4	7 Žal. BDM
Subota	5	Vincencije
Nedjelja	6	Cvjetna
Ponedjelj.	7	Albert
Utorak	8	Dioniz
Srijeda	9	Marija K.
Četvrtak	10	Vel. Četvrtak
Petak	11	Vel. Petak
Subota	12	Vel. Subota
Nedjelja	13	Uskrs
Ponedjelj.	14	Uskrsni pon.
Utorak	15	Basilisa i Anast.
Srijeda	16	Kalist
Četvrtak	17	Rudolf
Petak	18	Apolonij
Subota	19	Krescencij
Nedjelja	20	Mladi Uskrs
Ponedjelj.	21	Anselmo
Utorak	22	Soter i Kajo
Srijeda	23	Djurdjevo
Četvrtak	24	Fidelis
Petak	25	Marko
Subota	26	Klet i Marcelin
Nedjelja	27	Petar kan.
Ponedjelj.	28	Pavao od Križ.
Utorak	29	Petar
Srijeda	30	Zašt. Josipa

Historijski kalendar

1951. Počela gradnja treće omladinske pruge Banja Luka—Doboj.
1943. Osnovan je prvi koruški partizanski bataljon.
1897. Izišao je prvi broj lista „Radničke novine”.
1903. Izbio je prvi oružani sukob radničke klase Srbije sa vladajućim režimom (Martovske demonstracije).
1941. Njemačka i Italija su otpočele osvajački rat protiv Jugoslavije.
1945. Jugoslovenska armija oslobodila Sarajevo.
1867. Turci su predali Srbima gradove.
1945. Obrazovana je prva vlada Narodne Republike Srbije u Beogradu.
1920. Počeo je generalni štrajk željezničara u Beogradu — Dan željezničara.
1906. Rodio se Veselin Masieša u Banjoj Luci. Istaknuti marksistički publicista.
1919. Održan je u Beogradu Kongres ujedinjenja na kome je osnovana Socijaldemokratska radnička partija Jugoslavije (komunista). Na Kongresu je donijet prvi privremeni Statut.
1870. Rodio se Vladimir Ilić Uljanov Lenjin u Simbirsku, sada Uljanovsk.
1815. Počeo je u Takovu Drugi ustanak srpskog naroda protiv Turaka.
1815. Počeo je boj na Ljubiću između srpskih ustanika i Turaka.
1929. Ubijen je od žandarma Djura Djaković, sekretar CK KPJ, vjerni sin radničke klase, nepokolebivi borac za čistoću i čvrstinu redova Partije.
1947. Narodna skupština FNRJ usvojila je Zakon o Petogodišnjem planu.

SUNCE

IZLAZI 1. U 5 sati i 19 minuta
15. U 4 sata 54 minuta
ZALAZI U 18 sati i 5 minuta
U 18 sati i 23 minuta

MJESEČEVE MIJENE

2. U 9 sati 48 minuta prva četvrt
10. U 9 sati i 53 minuta pun mjesec
17. U 10 sati i 7 minuta posljednja četvrt
24. U 8 sati i 27 minuta mlad mjesec

Gospodarski savjeti za april

Na domu. Ako imate trapove u kojima je krompir, treba te trapove pregledati, da možda krompir nije prejako prokljao. Ako jeste, treba trapove otvoriti i ostaviti kroz hladne noći otvorene a ujutro ih zatvoriti.

Na njivi i livadi. Nastavlja se sa sjetvom jarog ječma i zobi. Polovicom mjeseca sadi se već krompir, dok se šećerna i stočna repa sade već početkom mjeseca. Isto tako sije se već i razno krmno bilje, kao grahorica, pa crvena djetelina, a čim mrazovi prodju i lucerna. U ovo se vrijeme sije već i konoplja i lan, kako vidimo, u mjesecu travnju može se sijati sve kulturno bilje osim možda kukuruza, koji se sije tek koncem ili početkom sljedećeg mjeseca. Za sjeme krompira treba uzeti dobre gomolje, koje su sasvim zdrave. Zato dobar i napredan gospodar izabire sjeme krompira već kod iskapanja i posebno ga sprema, jer će tako znati, da je krompir zdrav i sposoban za sadnju. Ne zaboravite, da zemlja za sve kulturno bilje mora biti dobro priredjena. Zato orite u proljeće plitko i dobro pobranajte, da zemlja bude dovoljno rastresita, ali da ne bude previše usitnjena, jer će se inače uslijed kiše i sunčanih zraka lako na površini napraviti kora, pa će sjeme kasno ili nikako prokljati.

U povrtnjaku. Sadite ako do sada niste sadili. Možete saditi sve povrće a

možete već neke sadnice presaditi, ako su dosta jake. Tako možete presaditi kelj, kupus, korabicu itd. Ako je povrće poniklo okapajte marljivo i pljevite da se ne raširi korov.

U voćnjaku. Sadite voćke, ako ih u ožujku niste sadili. Prskajte voćke, ako nisu još potjerale, onako kako je rečeno za mjesec ožujak. Ako su voćke procvale i počele padati latice, znak je da treba prskati kojim arsenskim sredstvom, kako bi se suzbile najveće štetočine na jabukama, kruškama, šljivama itd. Isto tako će biti potrebno i prskanje kalifornijskom čorbom protiv bolesti plodova. Pokažu li se gusjenice, treba prskati arsenskim sredstvima.

U vinogradu. U ovom se mjesecu okapa prvi put vinograd. Ovo se okapanje mora poduzeti, jer je ono najvažnije. Inače će se pokazati previše korova i trave a to sve nepovoljno utiče na razvoj vinove loze. A toplijim krajevima već su potjerale mladice i trebaće dokora prskati. Ne prskati prejakom rastopinom. Dovoljno je popostotna rastopina modre galice i vapna.

U pčelinjaku. Pčele izlijaću i donose već nektar, jer ima mnogo bilja, koje u ovo vrijeme cvate. Tu je u prvom redu ozima repica koja obilno cvate i daje vrlo dobru pašu pčelama.

Ako je travanj vlažan

Onda je valjan

Zdravstveni savjeti

Kada god ima zelene salate i voća treba jesti. Sirova hrana je zdrava, jer sadrži i vitamine.

— Treba često otvarati prozore sobe gdje se uči, radi i spava, naročito kada su sunčani dani. Uostalom, treba uvijek provjetravati prostorije u kojima se živi.

— U koliko nastaju topliji dani, oblačenje treba da je sve lakše i lakše.

Mokru obuću treba što prije skinuti, a noge oprati i zagrijati. Noge treba da se peru svako veče, a ruke prije svakog obroka.

— Obojenje od malih boginja je često u martu i aprilu. Da bi se zaštitila djeca od komplikacija od ove bolesti, ljekari često daju specijalni serum.

Ovaj mjesec je nazvan po **Maia (Maji)**, rimskoj boginji zemnih plodova.

Četvrtak	1	Filip i Jakov
Petak	2	Atanasije
Subota	3	Našašće Križa
Nedjelja	4	Florjan
Ponedjelj.	5	Pijo V.
Utorak	6	Ivan pr. vr. Lat.
Srijeda	7	Stanislav
Četvrtak	8	Ukaz. Mihov.
Petak	9	Grgur Niz.
Subota	10	Antonin
Nedjelja	11	Franjo H.
Ponedjelj.	12	Pankracije
Utorak	13	Servacije
Srijeda	14	Bonifacije
Četvrtak	15	Ivan Sal.
Petak	16	Ivan Nepomuk
Subota	17	Paskal
Nedjelja	18	Venancije
Ponedjelj.	19	Petar Cel.
Utorak	20	Bernardin
Srijeda	21	Feliks
Četvrtak	22	Spasovo
Petak	23	Deziderij Želj.
Subota	24	Marija Pom.
Nedjelja	25	Grgur
Ponedjelj.	26	Filip Ner.
Utorak	27	Beda
Srijeda	28	Augustin
Četvrtak	29	Magdalena
Petak	30	Ferdinand
Subota	31	Angela

Historijski kalendar

1. Medjunarodni praznik rada.
1945. Jugoslovenska armija oslobodila Trst.
5. 1818. Rodjen je Karl Marks, osnivač naučnog socijalizma, genijalni vodja i učitelj svjetskog proletarijata.
7. 1945. Jugoslovenska armija oslobodila Ljubljanu.
8. 1945. Kapitulacija fašističke Njemačke.
1945. Jugoslovenska armija oslobodila Zagreb.
1945. Počeo je sa radom Osnivački kongres Komunističke partije Srbije u Beogradu.
11. 1946. Počeo je sa radom Treći kongres Narodne omladine Jugoslavije u Zagrebu, kada je promijenjeno ime USAOJ-a u u Narodnu omladinu Jugoslavije.
14. 1936. Hiljadu osamstotina rudara Trepče stupilo u štrajk.
15. 1943. Počela je Peta neprijateljska ofanziva.
18. 1478. Prvi ustanak koruških kmetova.
21. Dan Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva.
1349. Objavljen je u Skoplju Dušanov Zakonik.
22. 1942. Italijanski fašisti strijeljali su u Šibeniku Narodnog heroja Rada Končara, člana CK KPJ.
25. 1892. Rodjen je Josip Broz Tito generalni sekretar Komunističke partije Jugoslavije, maršal Jugoslavije i pretsjednik Vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije u selu Kumrovcu u Hrvatskoj.
30. 1949. Počeo je sa radom Drugi plenum CK KPS.
31. 1809. U boju na Čegru poginuo je Stevan Sindjilić jedan od vodja srpskih ustanika.
1842. Osnovano je u Beogradu „Društvo srpske slovesnosti“ koje se docnije razvio u Srpsku akademiju nauka.

SUNCE

IZLAZI 1. U 4 sata i 28 minuta
15. U 4 sata i 10 minuta

ZALAZI U 18 sati i 43 minuta
U 18 sati i 59 minuta

MJESEČEVE MIJENE

2. U 4 sata i 58 minuta prva četvrt
9. U 21 sat i 16 minuta pun mjesec
16. U 15 sati i 39 min. posljednja četvrt
23. U 20 sati i 28 minuta mlad mjesec
31. U 22 sata i 46 minuta prva četvrt

Gospodarski savjeti za maj

Na domu. Na žitnjaku treba prevrtati žito. Dobro je da se tom prilikom očisti žitnjak od štetočina, a napose od žiška koji zna velike štete nanijeti. On se jako širi pa je upravo zato potrebno da ga se što više uništi.

Na njivi i livadi. Mjesec je svibanj najpodesniji za sjetvu kukuruza. Zemlja se je naime, dovoljno ugnijala, ima dosta vlage pa će sjeme kukuruza brzo poniknuti. Sada se sadi suncokret i bundeva u kukuruz. Čim ponikne kukuruz, treba ga okopati, a tako treba učiniti i s drugim usjevima, kao šećernom repom, krompirom pa konopljom itd. Okapanje je vrlo važno, jer se prozračuje zemlja, uništava se korov, ali je najvažnije zbog toga, što se konzervira vlaga. Mi znamo, da kukuruz kao i svako drugo kulturno bilje treba za svoj razvoj i rast vrlo velike količine vlage. Tu vlagu prima biljka iz zemlje. Tokom jeseni zime i ranog proljeća nakupi se u zemlji vlage, koja bi, kad ne bismo zemlju okopali i usitnili izlupila. Okapanjem usitnimo gornji sloj zemlje, koja onemogućava izlupljivanje vlage iz zemlje. Stoga kadgod je moguće a napose poslije kiše, treba usjeve okopati, kako bismo vlagu sačuvali za ljetnje dane kad biljka zbog svoje veličine treba najviše vlage. Osim kukuruza i drugih usjeva treba misliti i na krmno bilje. Ne bi smjelo biti niti jednog gospodarstva, na kojem ne bi bila zasijana lucerna ta „kraljica krmnog bilja“, jer ona daje vrlo mnogo krme,

koja je i vrlo slasna. Isto tako treba saditi i kukuruz za zelenu krmu. Koncem mjeseca dolazi prva žetva, a to je žetva ozime repice. No, treba paziti da ne bude napadnuta od buhača i od sjajnika a zato ima dovoljno sredstava. Dolazi i košnja livada, pa i crvene djeteline a da ne govorimo i o lucerni. Mjesec svibanj je u gospodarstvu najljepši ali zadaje i najviše posla.

U voćnjaku. Valja nastaviti s tamnjenjem različitih štetočina i bolesti pa treba poduzimati potrebna prskanja, kako bi se štete ograničile na najmanju mjeru. Čim počnu latice sa cvjetova otpadati, znak je da treba prskati kojim arsenskim sredstvom.

U vinogradu. Mladice, ako je povoljno vrijeme, tjeraju, pa treba nastojati, da se povežu. Ne zaboravite na prskanje rastopinom modre galice i vapna. Dovoljna je rastopina za drugo prskanje $3/4\%$ ili najviše 1% . Isto tako je sada vrijeme prvog sumporenja, koje je u našim krajevima vrlo potrebno, jer oidium zna napraviti već u prvo vrijeme mnogo štete. Gdje ima grozdova moljca, treba pridodati rastopini modre galice i vapna još koji arsenski i piretrinski preparat, jer će se tako istovremeno moći pobiti i grozdov moljac u svojoj prvoj generaciji.

U povrtnjaku. Sadi se grah i onaj visoki i onaj niski. Presadjuju se rajčice, kelj, kupus, paprika, sadi se grašak, krastavci, bundeve itd. Okapa se i pljevi. U vrtu pune ruke posla.

*Kad u svibnju mnogo sijeva
Zemljodjelac neka pieva*

Zdravstveni savjeti

Treba sve više prelaziti sa zimske hrane, koja je manje zdrava, na ljetnju, koja je zdravija jer sadrži i povrća i salate, voća i miječne proizvode, to jest više svježiu nego konzerviranu.

— Sunčanost i topli dani olakšavaju šetnju i odlazak u polje, a to treba učiniti uvijek kad se može. To osvježava, pojačava zdravlje i volju za učenjem, za radom, to prčinjava radost.

— Sportove treba voljeti, ali ne pretjerano (fudbal, tjeranje bicikla, ekskurziju u planinu i dr) i oni ne treba da zamaraju, jer srce treba štedjeti. Srce treba čuvati od fizičkih prenaprezanja. Kad osjetiš umor i ubrzano lupanje srca, koje se ne umiri ni poslije kraćeg odmora, znači da si pretjerao sa sportskim naprezanjem.

Ovaj mjesec bio je kod Rimljana posvećen Junini zaštitnici domaće ognjišta, ženi Jupiterovoj.

Nedjelja	1	Duhovi
Ponedjelj.	2	Duh. ponedjelj.
Utorak	3	Klotilda
Srijeda	4	Kvirin
Četvrtak	5	Bonifacije
Petak	6	Norberto
Subota	7	Lukrecije
Nedjelja	8	Pr. Trojstvo
Ponedjelj.	9	Primo i Felic.
Utorak	10	Margarita Škot.
Srijeda	11	Barnaba
Četvrtak	12	Bršančevo
Petak	13	Antun Pad.
Subota	14	Bazilije Vel.
Nedjelja	15	Vido
Ponedjelj.	16	Franjo Rigis
Utorak	17	Adolf
Srijeda	18	Efrem, Marko
Četvrtak	19	Julijana
Petak	20	Srce Isusovo
Subota	21	Alojzije Gonz.
Nedjelja	22	Paulina
Ponedjelj.	23	Sidonija
Utorak	24	Ivan Krstitelj
Srijeda	25	Vilim
Četvrtak	26	Ladislav
Petak	27	Ivan i Pavao
Subota	28	Irenej
Nedjelja	29	Petar i Pavao
Ponedjelj.	30	Spomen Pavla

Historijski kalendar

- 3. 1862. Bombardovan je Beograd od Turaka (sukob na Čukur česmi)
- 10. 1942. Počela je velika fašistička ofanziva na Kozari.
- 15. 1847. U Beogradu je osnovana „Družina mladeži srpske“ — prvo djačko društvo u Srbiji
- 18. 1876. Crna Gora i Srbija objavile rat Turskoj.
- 20. 1947. Usvojen je Zakon o Petogodišnjem planu razvitka narodne privrede Narodne Republike Srbije.
- 21. 1920. Počeo je sa radom Drugi kongres Komunističke partije Jugoslavije u Vukovaru — Vukovarski kongres. Tada je Partija dobila ime Komunistička partija Jugoslavije i donesen je Program.
- 22. 1941. Na sjednici Politbiroa Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije riješeno je da CK KPJ i ostali centralni i pokrajinski komiteti izdaju proglas narodu s pozivom na oružanu borbu protiv okupatora.
- 24. 1942. Počeo je veliki marš profeterskih brigada preko Zelengore, Igmana, Livna itd. Tom prilikom brigade su prešle preko 250 kilometara.
- 26. 1950. Počelo je Prvo vanredno zasjedanje Narodne skupštine FNRJ — Drugog saziva na kome je donijet Zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva.
- 27. 1941. Na sjednici Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije riješeno je da jedan dio članova CK i aktivista Partije odmah odu na teren sa ciljem organizovanja i rukovodjenja partizanskim odredima. Tada je stvoren Glavni štab.
- 28. 1389. Kosovska bitka.

SUNCE

IZLAZI 1. U 3 sata i 55 minuta
15. U 3 sata i 51 minuta

ZALAZI U 19 sati i 17 minuta
U 19 sati i 26 minuta

MJESEČEVE MIJENE

3. U 6 sati i 7 minuta pun mjesec
14. U 21 sat 28 minuta posljednja četvrt
22. U 9 sati i 45 minuta mlad mjesec
30. U 14 sati i 11 minuta prva četvrt
21. Najduži dan, najkraća noć, početak ljeta.

Gospodarski savjeti za juni

Na domu. Treba pripremiti orudje za žetvu. Prema tomu treba pripremiti srpove, kose, kosilice, i drugi potreban alat, kako bi bilo sve pripravno za veliki čas, koji se približava a to je žetva. U taj posao treba uložiti svu dobru volju, sav trud, kako bi se žetva što bolje i brže spremila pod krov.

U početku mjeseca lipnja tek se malo može gospodar odmoriti, ali i tu se može malo više pozabaviti gradnjom gnojišta i silosa, jer ovo je vrijeme za taj posao najpodesnije. Lako se može dovesti potreban šljunak i pjesak i cement. Stoga treba pristupiti tom poslu, koji će donijeti obilje koristi.

Na njivi i livadi. Sadite kukuruz za zelenu krmu, jer on donosi dobru i obilnu krmu, koja se može pohraniti i kao zelena, a može se metnuti u silose. Stoka treba mnoštva hrane, ako želimo od nje imati koristi. Stoga se valja pobrinuti za dovoljno krme, koju pored livada dobivamo iz oranica. Krompir treba ogrnuti. Samo ogrnuti krompir donosi dobar prirodu. Učinite to ogrtačem, jer ćete taj posao brže učiniti. Okapajte kukuruz, jer je okapanje upravo u ovom mjesecu vrlo važno. Isto tako morate okopati i šećernu i stočnu repu, jer uguši li korov ove mlade biljke, nećete imati od njih koristi. Koncem mjeseca dolazi prva žetva i to žetva ozimog ječma. Valja paziti kod žetve jer se ječam rado trusi, pa se često izgubi skoro jedna četvrtina. Čim se osuši neka se mlati. Ozimu repicu također treba što prije omatiti

i odmah čistiti, pa čim je dovoljno suva i čista, treba je prodati uljavima, jer inače ona rado zapljesni.

U voćnjaku. U ovom se mjesecu pojavljaju obično lisne uši, koje frču lišće, a time čine veliku štetu, jer lišće su pluća biljke. Ako se pojave štetočine, treba opet prskati arsenskim sredstvima. Kod upotrebe arsenskih sredstava treba biti oprezan, jer je arsen otrov.

U vinogradu. U vinogradu je sada mnogo posla. Iza prvog kopanja porastao je opet korov i trava. Uslijed nestačice radnika, koji bi zapravo morali po drugi put okopati vinograd, neka se taj korov i trava barem pokosi, jer će se inače pojaviti peronospora u jačoj mjeri, pa ćemo tako imati veće štete. Korov i travu treba posušiti i upotrijebiti kao sijeno za prehranu stoke. Treba prema potrebi prskati rastopinom modre galice i vapna, kojoj treba dodati i koje arsensko sredstvo za borbu protiv grozdova moljca. Isto tako treba dodati i sulfolia za pobijanje oidiuma, i to zato, da se ne mora prašiti sumporom, jer tako obavljamo tri posla najedanput tj. pobijamo peronosporu, grozdov moljac i oidium. Poslije cvatnje valja odstraniti sve nepotrebne mladice na čokotu, a prema potrebi i vrške na mladcima odstraniti, jer ćemo tako dobiti krupnije groždje, i neće se osipati.

U povrtnjaku. Presadjuje se kelj, kupus, paprika, pa i rajčice. Sadi se zimska salata a povrće treba okopati.

Hladan juni

Sve pokunji

Zdravstveni savjeti

U junu smo u mogućnosti da nadoknadimo nedostatak u vitaminima zimske ishrane, ako jedemo što više povrća, salate i voća. Ali salatu i voće, pošto se jedu nekuvani, treba prije jela dobro oprati sa mnogo vode.

— Topliji dani zahtijevaju da odijevanje bude još lakše, ali uveče se treba uvi,ek ogrnuti ako se osjeti hladno.

ća. Treba također početi sa sunčanjem i kupanjem u rijeci čim otopli. Sunčanje i kupanje su naročito zdravi. Prvo se sunčaj, zagrej, pa onda kupaj. Ako ti je hladno ostani malo u vodi, čim osjetiš jezu poslije ulaska u vodu, odmah izidji iz vode. I za sunčanje i za kupanje postepeno se treniraj. Ne kupaj se ni sa punim, niti sa praznim stomakom.

Juli se kod Rimljana prvobitno zvao quintilis (peti mjesec po njihovom kalendaru). 45 godine prije naše ere nazvan je juli u čast Julija Cezara, koji je rođen toga mjeseca.

Utorak	1	Presv. krv Isus.
Srijeda	2	Pohod BDM
Četvrtak	3	Leon II.
Petak	4	Berta
Subota	5	Ćiril i Metodije
Nedjelja	6	Izaija
Ponedjelj.	7	Lipa
Utorak	8	Elizabeta
Srijeda	9	Brcko
Četvrtak	10	Amalija
Petak	11	Pijo I.
Subota	12	Mohor
Nedjelja	13	Margarita
Ponedjelj.	14	Bonaventura
Utorak	15	Vladimir
Srijeda	16	Gosp. Škapular.
Četvrtak	17	Aleksije
Petak	18	Kamilo
Subota	19	Vinko P.
Nedjelja	20	Ilja
Ponedjelj.	21	Danijel
Utorak	22	Marija Magdal.
Srijeda	23	Apolinar
Četvrtak	24	Kristina
Petak	25	Jakov
Subota	26	Ana mati BDM
Nedjelja	27	Ljerka
Ponedjelj.	28	Viktor
Utorak	29	Marta
Srijeda	30	Dobriła
Četvrtak	31	Ignacije Lojota

Historijski kalendar

1807. Bitka na Štubiku protiv Turaka u Prvom ustanku.
1941. Odžana je historijska sjednica Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije na kojoj je odlučeno da se otpočne sa oružanim ustankom protiv okupatora.
- Dan ustanka naroda Srbije
1941. Strijeljanj su od ustaša narodni heroji Ognjen Prica, Otokar Keršovani i Božidor Adžija, komunisti, nepomirljivi borci protiv fašizma.
- Dan ustanka naroda Crne Gore.
1789. Pad Bastilje. Počela je Velika francuska buržoaska revolucija.
1950. Završen je autoput „Bratstvo-Jedinstvo“ dug 383 kilometra na kojem je učestvovalo 335.000 graditelja, omladinaca i pripadnika Armije.
- Dan tenkista Jugoslovenske armije.
1936. Početak borbe španskih antifašista za demokratsku republiku — protiv fašizma.
1948. Održan je V. Kongres KPJ, koji je bio veličanstvena manifestacija jedinstva Partije.
1949. Alija Sirotanović je iskopao 152 tone uglja u jednoj smjeni. Početak pokreta za visoku produktivnost rada.
1804. Srpski ustanici iz Prvog ustanka pobili su turske dahije na ostrvu Ada-Kale na Dunavu.
Početak Prvog svjetskog rata.
1941. Grupa partizana upala je u beogradsku bolnicu i spasla iz kandži gestapoa druga Aleksandra Rankovića, člana Politbiroa CK KPJ.

SUNCE

IZLAZI 1. U 3 sata i 56 minuta
15. U 4 sata i 6 minuta
ZALAZI U 19 sati i 28 minuta
U 19 sati 21 minut

MJESEČEVE MIJENE

7. U 13 sati i 33 minuta pun mjesec
14. U 4 sata i 42 min. posljednja četvrt
22. U 0 sati i 30 minuta mlad mjesec
30. U 2 sata i 51 minut prva četvrt

Gospodarski savjeti za juli

Na domu. Pripremiti i očistiti hambar za žito koje će se doskora donijeti u hambar. Pripremiti mjesto kamo će doći slama. Neka se pripremi takvo mjesto, koje će biti na dohvatu i blizu staje. Prema potrebi okrečiti hambar. Izgradjivati gnojište i silose, gnoj polijevati gnojnicom ili vodom, da se previše ne osuši, jer za rastvorbu potrebna je vlaga.

Na njivi i livadi. Evo nam velikog časa. Žetva je započela i na žetvi je zaposleno sve što može raditi, kako bi se prirod čim prije sakupio i spremio pod siguran krov. Sa žetvom ne treba predugo odlagati, jer ako pšenica prezrije, lako ispada zrnje i time imamo veliku štetu. Nemarnog gospodara možeš lako prepoznati poslije žetve, jer na strnici, nakon kiše, iskljuje sve otpadnuto sjeme, te se čini, kao da je žito posijano. Nastojte odmah, ako je povoljno vrijeme, sakupiti snopove u plastove ili križeve (krstove) jer će se na taj način usjev spasiti od eventualnog nevremena. No, čim je pšenica suva odvezite je ili kući, ili na mjesto, gdje će se vršiti, i postavite je u kamare, jer će se tako bolje zaštititi, a osobito ako treba duže vremena čekati na vršidbu. Kad je pšenica omlačena, treba je razastrići na hambaru u tanki sloj, kako bi se suvišna vlaga odstranila. Kad se je pšenica posušila treba je metnuti u deblji sloj, da se tako dalje suši, ali je treba i dalje lopatati. Sada na njivama poslije žetve slijedi vrlo važan posao, a to je prašenje ili zaora-

vanje strnike. Ovo je u obradivanju zemlje najvažniji posao koji olakšava svako daljnje oranje. Zato treba ovaj posao poduzeti odmah nakon žetve. Što prije, to bolje, da se vlaga, koja je još ostala iza žitarica ne ispari, jer ako je imalo vlage u zemlji, lakše će se orati. Zemlja neka bude uvijek zasijana, jer je to najbolje. Hraniva se, naime, dalje rastvaraju, pa ako nema biljke, nema tko da hraniva upotrijebi, i ona propadaju u donje slojeve, odakle ih biljka ne može uzimati.

U voćnjaku. U voćnjaku u ovo vrijeme nema mnogo posla. Sve otpalo voće treba odmah sabrati pa od njega praviti ocat ili ga dati svinjama. Rane jabuke treba oprezno sabirati pa eventualno, ako se ne mogu sve upotrijebiti, spremiti u zračan podrum. U ovo se vrijeme pokazuje već krvava uš poznata po svojim pomućnim pahuljicama.

U vinogradu. Ako je potrebno, valja prskati protiv peronospore, ali ne smije se zaboraviti na sumporenje odnosno dodati Sulikola kod prskanja modrom galicom. Trebalo bi vinograd okopati ali zbog neštašice radnika neće biti moguće, pa će se tako vinograd zadovoljiti košnjom trave i korova.

U povrtnjaku. Sadi se poriluk, kasni kupus i kelj. Kidati zaperke na rajčicama, da se glavni izboji što bolje razvijaju. Sadi se posterna repa, a i drugo povrće, kao mjesečarka, rokva itd. Zalijevaj obilno odstajalom vodom.

Jul močvaran

Svačemu je kvaran

Zdravstveni savjeti

Zato što je toplo nije potrebno jesti toliko kao kad je hladno. Naročito ne jesti mnogo masna jela. Zeleno povrće salatu i voće treba jesti svaki dan.

Ljeti odijelo treba da je lako i široko. U igri na poljani ili na plaži imat što manje odijela. Izbjegavati sunčanje od 11 do 14 sati kada je sunce vrlo jako. U početku sunčati se postepeno, sve dok koža ne pocrni. Poslije kupanja u

rijeci jezeru tuširati se čistom vodom ili se cio oprati.

Crijevna oboljenja, naime, prolivi, pojavljuju se početkom ljeta i oni se mogu povećavati u toku cijelog ljeta. Zato prijavim rukama ne uzimati hranu: treba jesti svježiu i nepokvareno hranu, a salatu i voće uvijek dobro oprati od prašine i od dodira prijavih ruku.

AUGUST = Kolovoz

Ima 31 dan

U rimskom kalendaru ovaj mjesec zvao se najpre sextilis (šesti), ali je 7 godine prije naše ere u čast imperatoru Augustu, koji je tog mjeseca odnio najviše pobjeda na bojnom polju, nazvan augustom.

Petak	1	Petar u okovima
Subota	2	Alfons (Porc. ua)
Nedjelja	3	Augustin K.
Ponedjelj.	4	Dominik
Utorak	5	Gospa Sn.
Srijeda	6	Preob. Kristovo
Četvrtak	7	Kajetan
Petak	8	Cirijak i dr.
Subota	9	Ivan
Nedjelja	10	Lovro
Ponedjelj.	11	Suzana
Utorak	12	Klara
Srijeda	13	Hipolit, Kasijan
Četvrtak	14	Euzebije, Atanaz.
Petak	15	Vel. Gospa
Subota	16	Joakim
Nedjelja	17	Hijacint
Ponedjelj.	18	Jelena Kr.
Utorak	19	Ljudevit
Srijeda	20	Bernard
Četvrtak	21	Ivana Franciska
Petak	22	Timotej
Subota	23	Filip Ben.
Nedjelja	24	Bartolomej
Ponedjelj.	25	Ljudevit
Utorak	26	Pelagija
Srijeda	27	Josip Kal.
Četvrtak	28	Augustin
Petak	29	Glavosjek Ivana
Subota	30	Ruža Limska
Nedjelja	31	Rajmund

Historijski kalendar

1806. Pobjeda Srba nad Turcima kod Mišara.
1903. Ilindan — Dan ustanka naroda Makedonije protiv Turaka.
1945. Počelo je Treće zasjedanje AVNOJ-a.
1791. Potpisan je Svištovski mir.
1895. Umro je Fridrih Engels, jedan od osnivača naučnog socijalizma, prijatelj i saborac Karla Marksa. Rodjen 1820.
1945. U Beogradu od 5—7 održan je Prvi kongres Narodnog fronta Jugoslavije.
1905. Počeo je boj kod Ivankovca između srpskih ustanika i turske vojske.
1941. U Beogradu je izišao prvi broj Biltena Glavnog štaba partizanskih odreda Jugoslavije, koji je stalno izlazio sve do svršetka rata.
1914. Počela je Prva ofanziva austro-ugarske vojske protiv Srbije
1941. Formiran je I. partizanski odred u Sremu.
1946. Probijen je tunel Majevica na omladinskoj pruzi Brčko-Banovići.
1914. Otpočela je bitka na Ceru, koja je trajala pet dana i završila se pobjedom srpske vojske nad austro-ugarskom.
1945. Ustavotvorna skupština FNRJ donijela je Zakon o agrarnoj reformi.
1806. Počeo je boj na Deligradu između srpskih ustanika i turske vojske.

MJESEČEVE MIJENE

SUNCE

IZLAZI 1. U 4 sata i 23 minuta
15. U 4 sata i 39 minuta

ZALAZI 1. U 19 sati i 4 minuta
15. U 19 sati i 4 minuta

5. U 20 sati i 40 minuta pun mjesec
12. U 14 sati i 27 min. posljednja četvrt
20. U 16 sati i 20 minuta mlad mjesec
28. U 13 sati i 3 minuta prva četvrt
5. Djelimično pomračenje mjeseca. —
Početak pomračenja u 17 sati i 33 min.
20. Prstenasto pomračenje sunca. Kod nas nevidljivo.

Gospodarski savjeti za august

Na domu. Vršidba je u punom toku. Kolikogod je važno sjeme-zrno, toliko je važna slama i pljeva, pa i njoj treba posvetiti osobitu pažnju. Ne smije se ostavljati slama nesložena, a pljeva razbacana, jer sve je to dobra krma za primjesu drugoj krmi. Žito se u hambaru mora prebacivati — iopatati, kako bi se izgubila suvišna vlaga, a isto tako da ne zapljesnivi zrno. I ako je žito tek omiaćeno, čeka nas opet jesenja sjetva, koja nije daleko, pa treba pripremati već sada sjeme i čistiti ga.

Na njivi i livadi. Valja već i za drugi put za pšenicu orati. Ovo oranje može biti već srednje duboko, jer pšenica i uopće ozimjne vole, kad je to produbljeno i rastreseno. Žitarice će u takvom tlu naći najbolji ležaj i dobro će se razvijati. Polovicom mjeseca sije se već inkarnatna djetelina. Ona je vrlo važna krma jer dolazi vrlo rano u proljeće, dakle ostavlja to rano pa se poslije nje može još sijati i kukuruz i saditi krompir i drugo kulturno bilje. Ova uz to daje dobar otkos koji će dobro poslužiti stoci, koja u proljeće lakomo jede zelenu krmu. Koncem mjeseca pak sije se ozima repica ili za zelenu krmu ili za zrno. Isto tako dolazi za sjetvu ozimi lan, koji treba sijati što više jer nam treba mnoštvo lanenog vlakna za tekstil. Uopće trebalo bi da svako gospodarstvo zasije neku površinu lanom. Zatim sije se ozimi grašak sa raži ili ozimim ječmom ili pak

krmne biljke, koje daju obilan prirod. Vrijeme je da se kosi djetelina za sjeme.

U voćnjaku. Voće počne dozrijevati. Saberiti pomno voće ne tresite ga da se ne ozlijedi, jer onda vrlo lako gnjije. Ne mlatite po voćkama štapovima, jer ćete tako uništiti mnogo plodnih pupova. Saberite sve otpalo voće, jer u njemu ima crva, koji iz otpale jabuke zalaze u zemlju i tamo prezime, pa će slijedeće godine biti još i više štete od njih. Od otpalog voća pravite ocat ili jabučnjaču ili kruškovaču pa ćete dobiti dobro voćno vino. Vrijeme je okuliranja voćaka. Pazite, da je u soku i podloga i plemka, jer će se oko lakše primiti. Dobro zavežite pa čim opazite da se je ono primilo popustite oko da se ono ne bi sokom „zalilo“ i tako ostao slijepo. Ako se oka nisu primila, još ima vremena i u slijedećem mjesecu okulirati.

U vinogradu. Mladice treba „vršikati“ što znači mladice na vrhu prikratiti što se čini obično kosijerom. Gnjiilo groždje treba podbirati, ono što je zrelo može se pobrati i prodati ili pak praviti rani mast i prodati ga, da udje nešto novaca za berbu, koja je na domaku.

U povrtnjaku. Sadi se mrkva, peršin, pa špinat, matovilac itd. za jesensku i zimsku porabu. Sigurno je i luk crljenac, a i luk češnjak dozrio, pa ga treba počupati, očistiti povezati i spremati.

*Ako kolovoz žeže
Vino teče.*

Zdravstveni savjeti

Sladoled i hladna ledena pića ne uzimajte kad ste pregrijani, jer onda lako možete dobiti anginu i groznicu. Kolače i kremove koje stoje u izlogu na suncu, ili su izloženi mrvama, ne treba jesti, jer lako možete da dobijete proliv i povraćanje.

Na plaži vrijeme provesti najviše u igri. Plivanje treba naučiti dobro i pravilno. Oprati cijelo tijelo ne samo

poslije kupanja u rijeci već i poslije svakog sporta i igre. I prije spavanja treba se uvijek cio oprati — ljeti je to lako.

Ljeti se osim proliva često pojavljuje trbušni tifus. On se prenosi prljavim rukama, zaprljanim voćem, pokvarenom hranom, zagadjenom vodom, mrvama. U slučaju epidemije treba se pelcovati.

SEPTEMBAR = *Rujan*

Ima 30 dana

Naziv septembar dolazi od latinske riječi *septem* što znači sedmi, ali je po savremenom kalendaru septembar deveti mjesec u godini.

Ponedjelj.	1	Egidije
Utorak	2	Maksima Zenon
Srijeda	3	Mansvet, Seraf.
Četvrtak	4	Rozalija
Petak	5	Lovro Just.
Subota	6	Zaharija
Nedjelja	7	Marko K.
Ponedjelj.	8	Mala Gospa
Utorak	9	Petar Klaver
Srijeda	10	Nikola Tol. Pułh.
Četvrtak	11	Prot i H. Emil.
Petak	12	Ime Mar. Gvido
Subota	13	Amat
Nedjelja	14	Uzviš. križa
Ponedjelj.	15	7. žal. BDM (Dol.)
Utorak	16	Ljud. Korn. Cipr. č
Srijeda	17	Rane Franje H.
Četvrtak	18	Josip Kupertin
Petak	19	Januarije, Pomp.
Subota	20	Eustahij
Nedjelja	21	Matija
Ponedjelj.	22	Mauric. Emer.
Utorak	23	Tekla, Lino, Pol.
Srijeda	24	Marija Mercedes
Četvrtak	25	Kleofa, Aurelija
Petak	26	Ciprijan i Just.
Subota	27	Kuzma i Damjan
Nedjelja	28	Većeslav
Ponedjelj.	29	Mihael
Utorak	30	Jeronim priz.

Historijski kalendar

1. 1939. Hitlerovska Njemačka napala je Poljsku — početak Drugog svjetskog rata.
1947. Počela je sa radom najveća fabrika mašina u Jugoslaviji „Titovi zavodi — Litostroj”.
5. 1948. Puštena je u pogon hidro-centrala na Mariborskom Otoku izgradjena sopstvenim snagama.
6. 1928. Počeo je proces u Zagrebu protiv druga Tita. Tom prilikom drug Tito bio je osudjen na pet godina robije.
8. 1940. Žandarmerija vlade Cvetković-Maček otvorila je vatru na grupu izletnika, beogradskih studenata i srednjoškolaca u Košutnjaku i tom prilikom ubila i ranila veliki broj drugova.
1943. Kapitulacija Musolinijeve Italije.
9. Dan ustanka naroda Istre, Trsta i S. o. venačkog primorja.
10. Dan Jugoslovenske mornarice.
15. 1884. Predata je saobraćaju prva pruga u Srbiji (Beograd—Niš)
16. 1947. Priklučenje Pule, Istre i Slovenačkog Primorja FNRJ.
1941. Centralni komitet KPJ i Vrhovni štab su prešli iz Beograda na slobodnu teritoriju u Zapadnoj Srbiji da bi mogli neposrednije rukovoditi ustankom.
22. 1846. Rodjen je Svetozar Marković, tvorac socijalističkog pokreta u Srbiji. Umro 26-II-1875 godine u Trstu.
24. 1941. Srpski partizani oslobodili su Užice.
1863. Osnovana je Visoka škola u Beogradu.
26. 1371. Marička bitka.
1941. Centralni komitet KPJ i Vrhovni štab održali su vojno savjetovanje u Stolicima.
28. 1864. Osnovana je u Londonu Prva isternacionala.

SUNCE

IZLAZI 1. U 4 sata i 59 minuta
15. U 5 sati i 15 minuta
ZALAZI 1. U 18 sati i 17 minuta
15. U 17 sati 51 minut

MJESEČEVE MIJENE

4. U 4 sati i 19 minuta pun mjesec
11. U 3 sata i 36 min. posljednja četvrt.
19. U 8 sati i 22 minuta mlad mjesec
26. U 21 sat i 31 minut prva četvrt

Gospodarski savjeti za septembar

Na domu. U mnogim mjestima se mora još vršiti pa se stoga nastavlja vršidbom. Pripremiti sjeme za sjetvu. Pored čišćenja, trijeriranja i sortiranja treba sjeme raskužiti kojim živinim sredstvom. Najbolje je, ako nema previše snijeti naročito punih zrna, zaprašiti kojim živim sredstvom za prašenje. Prašenje je bolje od močenja, jer ne treba vode, pa se provodi brže, jeftinije i jednostavnije. Samo gdje ima mnogo tvrde snijeti još u zrnima, valja namakati u kojem živinom sredstvu, inače se upotrebljiva prašenje. Ima dosta takvih živinih sredstava za raskuživanje. Pazite na gnojište i slažite propisno gnoj.

Na njivi i livadi. Oranice napose za jesenju sjetvu treba dobro orati i pripremiti za sjetvu. Što je bolje uzorano biće bolje za pšenicu i druge žitarice. Eto žetve heljde i prosa. Oboje treba oprezno spremati jer zrnje lako ispada. Rani je kukuruz dozrio, pa ga treba pobrati. Isto tako i grah. Sve treba dobro pobrati i odnijeti kući, gdje će se čistiti i prirediti za uporabu. Vadi se krompir. Neka se dobro prosuši, jer samo suvi se krompir sprema u podrum. Isto tako se suvi krompir sprema i u trapove. Gnjile gomolje treba odstraniti, jer oni ne spadaju ni u podrum a ni u trap. U drugoj polovici mjeseca rujna može se početi sa sjetvom žitarica. Najprije se sije ječam (ozimi), za-

tim raž, a onda pšenicia. U pravi čas posijane žitarice već se tokom jeseni razbusaju pa tako jake dočekuju zimu i bolje odolijevaju vremenskim neprilikama. Ipak, ne smiju prebujati jer bi uslijed snijega iako sagnjile. U tu svrhu — ako su prebujne — dobro im je pokositi vrške ili pustiti ovce preko njih, ali brzo, tako da se ovce ne zadržavaju na jednom mjestu. Na livadi se kosi otava.

U voćnjaku. Pobire se voće i sprema u podrum ili koje drugo mjesto koje mora biti dovoljno suvo i zračno. Od voća se prave kompoti ili pekmez. Ako se oka kod okuliranja nisu primila, mogu se voćke ponovo okulirati početkom mjeseca.

U vinogradu. Započinje branje ranih vrsta a dalje se podbira trulo i izbodeno groždje. Ovo je potrebno jer gnijljenje prelazi i na druge grozdove. Inače s berbom ne treba žuriti. Što duže je groždje na trsu, to ono pribira više šećera, pa će takvo vino biti jače. Inače ćemo dobiti slabo i kiselo vino, koje ima i slabiju prodju odnosno slabije se plaća.

U povrtnjaku. Saditi spinat i matovilac. Možete saditi još i poriluk pa endiviju i zimsku salatu. Sadite zimski kelj i dr. Berite rajčice, vadite krompir, spremajte tikve za zimsku hranu, prazne gređice prekopajte. Okopajte špargu.

*Rujanski hlad
Gotov jad.*

Zdravstveni savjeti

Poslije ljetnjeg odmora, poslije sunčanja i kupanja, sportova, igre, ljetovanja i putovanja, treba da se osjetite svježiji i odmorniji. Potrebno je sada sve to svesti na pravu mjeru i pripremiti se za zimu.

Septembar je mjesec groždja i ostalog voća, mjesec kad se ubiru plodovi

ljeta. Voće treba jesti dokle god ga ima. Kao i svaku hranu, i voće treba dobro sažvakati. Kad se jede voće ne treba piti vodu u isto vrijeme, jer to izaziva neprijatno nadimanje trbuha.

Treba se naviknuti da se zubi peru svaki dan poslije glavnih obroka svojom četkom za zube.

Naziv oktobar dolazi od latinske riječi octo, što znači osmi, ali je po savremenom kalendaru oktobar deseti mjesec u godini.

Srijeda	1	Remigije
Četvrtak	2	Andjeli čuvari
Petak	3	Ter. od M. Isusa
Subota	4	Franjo Asiški
Nedjelja	5	Placid
Ponedjelj.	6	Bruno, Viera
Utorak	7	Pr. Krun. B. D. M.
Srijeda	8	Demetr., Brigita
Četvrtak	9	Dionizije
Petak	10	Franjo Borgia
Subota	11	Materinstvo BDM.
Nedjelja	12	Maksimilijan
Ponedjelj.	13	Edu. kr. Kol. m.
Utorak	14	Kalist p.
Srijeda	15	Terezija
Četvrtak	16	Hedviga, Galo
Petak	17	Margar. Alakok
Subota	18	Luka
Nedjelja	19	Petar Al.
Ponedjelj.	20	Ivan K., Irena V.
Utorak	21	Uršulja, Hilarion
Srijeda	22	Marija, Saloma
Četvrtak	23	Ignacije
Petak	24	Rafael
Subota	25	Hrisant i Dar.
Nedjelja	26	Evarist
Ponedjelj.	27	Sabina
Utorak	28	Sim. i J. Tad.
Srijeda	29	Narcis Zenobije
Četvrtak	30	Marcel, Kl. Alf.
Petak	31	Volfang

Historijski kalendar

2. Medjunarodni dan borbe za mir.
4. 1948. Osnivački kongres Komunističke partije Crne gore.
6. 1942. Poginuo je Narodni heroj Žarko Zrenjanin, član Centralnog Komiteta Komunističke partije Jugoslavije.
7. Dan artilerije Jugoslovenska armije.
11. 1941. Dan ustanka naroda Makedonije.
1791. Osnovana je prva srpska gimnazija u Sremskim Karlovcima.
12. 1492. Hristifor Kolumbo otkrio je Ameriku.
16. 1858. U Somboru je izašao prvi broj „Prijetelja serbske mladeži” prvi srpski dječji list.
17. 1929. Italijanski fašisti strijeljali su Vladimira Gortana narodnog borca za slobodu Istre.
18. 1912. Srbija, Bugarska, Crna Gora i Grčka objavile su rat Turskoj. Prvi Balkanski rat.
19. 1940. Održana je historijska V. Zemaljska konferencija Komunističke partije Jugoslavije u Zagrebu koja je trajala do 23. oktobra.
1941. Izišao je prvi broj „Borbe” u Užicu.
20. 1941. Ubijen je od četnika Narodni heroj Marko Orešković, član Centralnog Komiteta Komunističke Partije Jugoslavije, organizator ustanka u Lici.
1944. Oslobodjenje Beograda.
1949. Jugoslavija je izabrana u Savjet bezbjednosti.
21. 1941. Nijemci su strijeljali u Kragujevcu 7.000 srpskih rodoljuba.
22. 1944. Poginuo je Narodni heroj general-lajtnant Ivan Milutinović, član Politbiroa CK KPJ.
24. Dan Organizacija Ujedinjenih nacija.

SUNCE

IZLAZI 1. U 5 sati i 34 minuta
 15. U 5 sati i 52 minuta
 ZALAZI 1. U 17 sati i 21 minut
 15 U 16 sati i 55 minuta

MJESEČEVE MIJENE

3. U 13 sati i 15 minuta pun mjesec
 10. U 20 sati i 33 min. posljednja četvrt
 18. U 23 sati i 42 minuta mlad mjesec
 26. U 5 sati i 4 minuta prva četvrt

Gospodarski savjeti za oktobar

Na domu. Pripremiti drva za zimu. Treba pregledati stogove i kamare slame i sijena. Ako je gdje promočilo, treba popraviti, jer će inače nastati veća šteta. Sprema se u trapove i podrum krompir i repa, ukiseljuje se kupus. Primiće se i čisti žito.

Na njivi i livadi. Nastavlja se sa sjetvom ozimih žitarica, ali te moraju tokom ovog mjeseca biti zasijane, inače dočekuju zimu preslabe pa mogu stradati. Bere se kukuruz. Najbolje je odmah brati gole klipove tj. raskidati komušinu i izvaditi klip. Ako je hladno i kišovito vrijeme mogu se kidati klipovi sa komušinom pa će se kod kuće oljuštiti. Ako na to mjesto mora doći pšenica, onda je najbolje cijelu stabljiku zajedno sa klipom sasjeći, metnuti u snopove i odvesti kući, pa će se tamo trgati klipovi i oljuštiti. Kad je tako pobran kukuruz, može se odmah orati, dobro pobranati, pobrati ostatke kukuruzovine i odmah sijati. Istina, to se ne preporučuje, ali ako je takav usjev, onda ne možemo drugo učiniti. Repa se vadi kad je donje lišće već dobroano požutjelo. Ako se radi o slaboj repi, onda je najbolje izvaditi repu, metnuti je u kupove, posjeći glave, pa ako nije moguća odmah otprema, onda se pokrije sa zemljom, dok se glave s lišćem pohrane ili se metnu u silose. U ovom mjesecu može se početi s jesenjim dubokim oranjem, ako su drugi radovi, napose radovi oko sjetve, dogotovljeni.

U voćnjaku. Zimsko voće je u glavnom dozrelo, i treba ga pobrati. I ovdje naglašujemo: Berite voće rukama ili hvataljkama, nikako ne tresite voće i ne udarajte letvama ili štapovima. Voće treba spremati u dobre prostorije. Pravi se pekmez ili marmelada prema potrebi. Ako ima vremena, može se početi već sa čišćenjem voćnjaka, pa napose suve i trule grane treba odstraniti.

U vinogradu. Berba se nastavlja. Ovog mjeseca berba je uglavnom dogotovljena, no ako je lijepa jesen a nema napada muva, osa i dr. onda neka ostanu groždje na trsu, dok god se može. Ako su hladni i kišoviti dani, onda treba pobrati. Čim je berba dogotovljena, treba popadalo kolje pobrati a po mogućnosti i prekopati vinograd. Gdje su u kolovozu ili rujnu posijane biljke za zelenu gnojidbu, neka se ne gazi previše, da se one ne bi zgazile. Biljke za zelenu gnojidbu ćemo zakopati u rano proljeće.

U povrtnjaku. Zimsko se povrće sprema u podrum. Ako cvjetača nije napravila cvijet, izvadite cijelu biljku s grumenom zemlje i spremite u podrum jednu do druge u pijesak, pa će ona dalje praviti cvijet. Nedozrele rajčice poberite, napravite od njih kompot ili ih stavite na toplo mjesto, pa će porcvenjeti. Istina neće biti slatke, ali su ipak upotrebljive. Prekopajte (preštihajte) gredice, jer je to najbolje za zemlju. U takvom vrtu obrada je lakša.

Što se list dalje drži

To se zima dalje pruži.

Zdravstveni savjeti

Bolje je jesti neojušteno zrelo voće, dobro oprano, nego oljušteno. U slučaju proliva ne jesti svježije voće, pa čak ni kuvano, jer se time protiv održava ali je onda dobro jesti oprane, oljuštene i izrendisane jabuke.

Iako se treba više oblačiti, ipak se ne treba mnogo otopljavati. Postupiti prema osjećaju: ako vam je hladno, treba da se utoplite, ako vam je toplo, smanjite odijevanje. Uvijek i u jesen

i u zimu, oblačite se prema spoljnoj temperaturi.

Preporučljivo je pregledavati zube kod ljekare. Kvarni zubi mogu izazvati bolesti drugih organa. Blagovremeno liječenje zuba sprečava njihovo vadjenje. Vadite zube samo kad se mora. Zato je bolje blagovremeno ih liječiti.

Vakcina protiv difterije (bolesti koja se često pojavljuje u jesen) može se dati u ovom mjesecu.

Naziv novembar dolazi od latinske riječi novem što znači deveti, ali je po savremenom kalendaru novembar jedanaesti mjesec u godini.

Subota	1	Svi sveti
Nedjelja	2	Dušni dan
Ponedjelj.		Hubert
Utorak	4	Karlo Boromejski
Srijeda	5	Emerik
Četvrtak	6	Leonard, Sever
Petak	7	Engelbert, Zdenka
Subota	8	Gotfrid, Bogomir
Nedjelja	9	Teodor
Ponedjelj.	10	Andrija Evelin
Utorak	11	Martin Atenodor
Srijeda	12	Mart. p., Kunib.
Četvrtak	13	Stanislav Kostka
Petak	14	Nik. Tav., Joz.
Subota	15	A. b. Vel. Leop.
Nedjelja	16	Gertruda
Ponedjelj.	17	Grgur
Utorak	18	Roman, Ad., Eug.
Srijeda	19	Elisabeta, Ponc.
Četvrtak	20	Feliks Val.
Petak	21	Prikaz BDM u hr.
Subota	22	Cecilija
Nedjelja	23	Klement
Ponedjelj.	24	Ivan od Križa
Utorak	25	Katarina
Srijeda	26	Ivan B. Konrad
Četvrtak	27	Virgilije
Petak	28	Sosten uč. Pavlov
Subota	29	Saturnin, Iumin.
Nedjelja	30	Adv. Andrija

Historijski kalendar

- 7. 1917. Velika oktobarska socijalistička revolucija.
- 9. 1944. Počela je sa radom Velika antifašistička skupština oslobođenja Srbija.
- 10. 1945. Održani su izbori za Ustavotvornu skupštinu NR Srbije.
- 11. 1945. Održani su izbori za Ustavotvornu skupštinu FNRJ.
- 1883. Timočka buna, ustanak srpskih seljaka.
- 14. 1944. Narodnooslobodilačka vojska Jugos'avije oslobodila je Skoplje od bugarskih i njemačkih fašista.
- 15. 1944. Izišao je u Beogradu prvi broj „Borbe” poslije oslobođenja.
- 19. 1944. Ukazon Prezidijuma AVNOJ-a maršal Tito je odlikovan ordenom Narodnog heroja.
- 20. 1914. Poginuo je Dimitrije Tucović teoretičar mladog radničkog pokreta u Srbiji, rođen u Užicu 1881. g.
- 23. 1941. Otpočela je I neprijateljska ofanziva.
- 26. 1942. Počelo je u Bihaću Prvo zasjedanje AVNOJ-a.
- 27. 1943. Poginuo je Narodni heroj Ivo Lola Ribar sekretar Centralnog komiteta SKOJ-a.
- 29. 1943. Drugo zasjedanje AVNOJ-a u Jajcu.
- 1945. Proglašena je Federativna Narodna Republika Jugoslavija, Dan republike — praznik pobjedonosne Narodne revolucije.
- 30. 1943. Drug Tito proglašen je za Maršala Jugoslavije.
- 1943. Počela je VI. neprijateljska ofenziva.

SUNCE

IZLAZI 1. U 6 sati i 14 minuta
 15. U 6 sati i 34 minuta
 ZALAZI 1. U 16 sati i 28 minuta
 15. U 16 sati i 11 minuta

MJESEČEVE MIJENE

1. U 24 sati i 10 minuta pun mjesec
 9. U 16 sati i 43 min. posljednja četvrt
 17. U 13 sati i 56 minuta mlad mjesec
 24. U 12 sati i 34 minuta prva četvrt

Gospodarski savjeti za novembar

Na domu. Nastupi zima i s time treba poduzeti i različite poslove. Pogledajte svoje krovove, da vam ne prokisava. Pogledajte i plastove, da se nisu možda nagnuli ili da nisu gdje procurili. Oruđe i alate, koji su do sada upotrebljavani a neće se više upotrebljavati, očistite i spremite na sigurno mjesto. Treba dovesti drvo za zimski ogrjev.

Na njivi i livadi. Započinje zimsko duboko oranje. Ono je najvažnije i treba ga poduzeti što prije. Ovo jesenje ili zimsko oranje donosi velike koristi, jer se zemlja tokom zime uslijed smrzavice dovoljno rastvori, pa tako mnoštvo hraniva dodje do upotrebe sa strane biljke. Osim toga kod dubokog oranja zadje u donje slojeve mnoštvo vlage, koja tamo ostane, dok je biljka u najoskudnijim mjesecima a to su ljetnja, ne bude trebala. U donje slojeve zalazi mnoštvo bakterija i zraka, a sve to pogoduje daljnjoj rastvorbi hranjiva, kojih u donjim slojevima ima vrlo mnogo. Konačno, je zemlja duboko usitnjena zalazi i korijenje mnogo dublje, pa tako biljka i iz donjih slojeva uzima hraniva. Sve to čini, da biljka uspješno raste i donosi velik prirod. Eto, zato treba u jesen ili tokom zime duboko orati.

Uredjajte gnojišta, jer samo na uređenom gnojištu može se sakupiti dobar stajski gnoj koji u sebi sadržava sva hraniva, koja biljka treba za svoj rast. Na livade treba izvoziti kadgod to vrijeme dopusti gnojnicu, a dobro će biti da se posipaju i umjetna gnojiva,

jer i livada treba tolika hraniva koliko pšenica ili druga kulturna biljka.

U voćnjaku. Jesen i rana zima najpodesnije je vrijeme za sadnju voćnjaka. Napredan je gospodar već unaprijed iskopao jame za voćke, ako to nije učinio, može i sada. Saditi voćku valja tako duboko, kako je bila prije zasadjena. Nikako dublje. Kod sadjenja dati dovoljno starog gnoja ili komposta. Zemlju oko voćke dobro utisnuti, da se dobro slegne, a okolo voćke napraviti zdjelicu. Sadite samo dobre vrste od kojih ćete imati i dobar rod, a takve voćke možete dobiti samo od kojeg priznatog rasadnika. Boje je dati par dinara za voćku više, kad se znade, od kuda potiče i kakva je vrsta, nego da kupite bilo od koga, koji vam ne jamči ni za podlogu ni za vrstu.

U vinogradu. Sada se može ako vremenske prilike dopuste, rigolati za vinograd a ako je možda rigolano već prije, može se saditi cijepljena i necijepljena vinova loza. Inače je sada vrijeme da se izveze stajski gnoj, dakako ako putovi nisu preslabi. Najbolje je, ako je već gnoj dovežen u vinograd, da se odmah gnoj raširi po cijelom vinogradu, pa da se prvom prilikom zakopa. Vinograd se može i tako gnojiti da se naprave po sredini jaraka jarci i u njih poslaže stajski gnoj, a može se gnojiti i svaki čokot za sebe. Svakaako je potrebno da gnoj dodje u zemlju, pa ga treba zakopati.

Grmljavina u studenom
Znači rodnu buduću godinu.

Zdravstveni savjeti

Da bi ste bili zdraviji i jači zimi treba da jedete svakog dana salatu, svježe voće i povrće, dokle god traje.

Iskoristiti svaki lijep dan da provedete što duže možete na čistom vazduhu, da šetnjom i sportovima očvršćujete tijelo i da na taj način ojačate zaštitu

organizma od nazeba i bolesti u toku zime.

Sobu u kojoj radite i spavate ne pregrejavajte, i dokle god možete spavajte kraj otvorenog prozora. Preko dana sobu češće provetrite.

Naziv decembar dolazi od latinske riječi *decem* što znači deseti, ali je po savremenom kalendaru decembar dvanaesti mjesecu u godini.

Ponedjelj.	1	Elidij
Utorak	2	Bibijana
Srijeda	3	Franjo Ksaverski
Četvrtak	4	Barbara
Petak	5	Sava
Subota	6	Nikola
Nedjelja	7	Ambrozije
Ponedjelj.	8	Bezgr. Zač. BDM.
Utorak	9	Leok. Jul. Val.
Srijeda	10	Pren. kuće u Lor.
Četvrtak	11	Damas
Petak	12	Sinesije, Maksen.
Subota	13	Lucija, Otilija
Nedjelja	14	Materice
Ponedjelj.	15	Irenej, Valerijan
Utorak	16	Adelhajda, Alb.
Srijeda	17	Lazar, Olimpij
Četvrtak	18	Oček. por. BDM.
Petak	19	Nemez Fau., V.
Subota	20	Amon, Liberat
Nedjelja	21	Oci
Ponedjelj.	22	Zenon, Flavijan
Utorak	23	Viktorija
Srijeda	24	Adam i E. (Badnj.)
Četvrtak	25	Božić
Petak	26	Stjepan
Subota	27	Ivan
Nedjelja	28	Nevina dječica
Ponedjelj.	29	Toma b. David
Utorak	30	Sab., Anis., Lib.
Srijeda	31	Silvester

Historijski kalendar

1. 1877. Srbija je objavila rat Turskoj.
3. 1914. Počela je Kolubarske bitka.
4. 1841. Održana je prva pozorišna predstava u Beogradu.
5. 1946. Ustavotvorna skupština FNRJ izglasala je Zakon o nacionalizaciji preduzeća u FNRJ.
14. 1939. Krvave demonstracije radnika i studenata u Beograda protiv režima Cvetković—Maček.
1897. Rodjen je August Cesarec, književnik, jedan od osnivača „Borbe”, poginuo je 1941. g.
16. 1945. Počela sa radom Moskovska konferencija.
22. Dan Jugoslovenske armije.
1941. Osnovana je I. Proleterska brigada od srpskih i crnogorskih jedinica u Rudom.
1905. Decembarski oružani ustanak u Moskvi.
24. 1900. Izašao je prvi broj socijal-demokratskog lista „Iskra” koji je pripremio V. Ilić Lenjin.
25. 1905. U Beogradu je umro Radovan Dragović jedan od prvih organizatora radničkog pokreta u Srbiji. Rodjen 1878.
27. 1942. Počeo sa radom I. Kongres Antifašističke omladine Jugoslavije i stvoren USAOJ.
26. 1527. Umro je Jovan Nenad-Crni, vodj seljačkog ustanka u Vojvodini.
27. Dan ustanka naroda Hrvatske.
28. 1914. Austro-Ugarska je objavila rat Srbiji.
29. 1920. Proglašena „Obznana” kojom je Komunistička partija stavljena van zakona.

SUNCE

- IZLAZI** 1. U 6 sati i 54 minuta
15. U 7 sati i 8 minuta
- ZALAZI** 1. U 15 sati i 59 minuta
15. U 15 sati i 58 minuta

MJESEČEVE MIJENE

1. U 13 sati i 41 minut pun mjesec
9. U 14 sati i 22 min. posljednja četvrt
17. U 3 sata i 2 minuta mlad mjesec
23. U 20 sati i 51 minut prva četvrt

Gospodarski savjeti za decembar

U domu. Prelopatajte žito u hambaru. Imajte na pameti: prozore na žitnjaku treba otvarati samo onda, ako je zrak vani hladniji nego li u žitnjaku. To je ponajviše čitave jeseni i u prvom dije u zime. Na koncu zime i početkom proljeća počne se zrak ugrijavati pa je topliji nego žito. Ako je zrak vani topliji, prozori imaju biti što bolje zatvoreni. Tako će se za lijepih i toplih dana prozori na žitnjaku zatvoriti, a za hladnih dana i noći otvoriti, da se prozrač i provjetri. Dakle ne činite obratno, jer to ima loših posljedica. Pravite kompost i sve otpatke bacajte na hrpu, dobro utapkajte, pa od vremena do vremena posipajte na kup i vapnene prašine i dobićete za jednu do dvije godine kad se svi ovi otpaci rastvore, dobar gnoj za gnojenje.

Na njivi i livadi. U koliko se može duboko orati, neka se ore. Inače ako je dobar snijeg, neka se izvozi gnoj na jedno mjesto. Odakle će se moći najlakše razvesti po njivi. Dobro je da se taj gnoj pokrije zemljom, jer će inače mnoštvo hraniva propasti. Ako se smrzava može se gnojnica izvoziti na livadu. Treba pogledati usjeve, pa ako gdje stoji voda, treba jarak očistiti, da voda ode, jer će inače na tom mjestu usjev uginuti.

U voćnjaku. Voćnjak, ako ima dovoljno stajskog gnoja, treba pognojiti ili upotrijebiti umjetna gnojiva. Ne gnojiti stare voćke pod čitavom krošnjom, već jedan i pol metra otprilike od vanjskog ruba voćke. Tamo se, naime, nalaze žilice, koje usisavaju hranu. Čistite voćke od lišajeva i mahovine a možete ih i okrečiti. Mlade voćke zavežite kukuruzovinom, da ih zečevi ne oglodju.

U vinogradu. Poslovi miruju. Jedino gnoj se izvozi i stavlja na jedan kup, pa će se odmah čim to dopuste prilike, izvesti u sam vinograd. Vinogradi se mogu s uspjehom gnojiti i umjetnim gnojivama, osobito ako su vinogradi na vrlo strmim položajima, pa je u njih vrlo teško dovesti stajski gnoj. Stoga već tokom zime možete posipati superfosfat i kalijevu sol, dok ćete koje dušično gnojivo posipati u rano proljeće.

U povrtnjaku. Ukoliko niste već prije sve ostatke u vrtu pobrali, treba to sada učiniti. Isto tako prekopajte čim dublje, jer će se u proljeće zemlja lakše obraditi. Gredice na kojima je jesenje povrće, na primjer spinat, matovilac ili poriluk, treba pokriti slamom, a nad spinatom podignuti mali krovčić od granja, tako da snijeg ne može padati na njega, pa ćete cijelu zimu moći brati spinat i matovilac.

*Iza prosinca snijega puna
Ide godina roda puna,*

Zdravstveni savjeti

Decembar je već zimski mjesec. I hrana je već sve više zimska, to jest više je masna i više se jede, jer uslijed hladnoće tijelo troši više energije. Manje je povrća i voća, ali zato se sada više jede povrća spremljenog za zimnicu i pekmez od voća.

Običite se takodje postepeno toplije, i dalje pa i zimi boravite što više na vazduhu kad god se za to ukaže prilika. Znajte da je vazduh najčistiji poslije padanja snijega. Da bi lakše po-

dnijeli sve veću hladnoću, svaka jutro istrljajte grudi i ledja hladnom vodom, a noge i dalje perite svako veče. Snažno trljanje ruku kod umivanja sprečava smrzline i pucanje kože ruku.

Kašalj, kijavicu i gripu izbjeci ćete ako uvijek imate tople i suve noge. Nije pristojno ni lijepo, a prenosite bolest za vrijeme epidemije, ako zakašijete drugom u lice. Odviknite se da pljujete gdje stignete: pljujte samo u pljuvaonicu ili maramicu.

Bilješke

A series of horizontal lines for writing, consisting of solid top and bottom lines with a dashed midline, repeated down the page.

JANUAR

FEBRUAR

MART

zkvh.org.rs

APRIL

Handwriting practice lines for the month of April, consisting of 10 sets of horizontal lines (solid top and bottom lines with a dashed midline).

MAJ

Handwriting practice lines for the month of May, consisting of 10 sets of horizontal lines (solid top and bottom lines with a dashed midline).

JUNI

Handwriting practice lines for the month of June, consisting of 10 sets of horizontal lines (solid top and bottom lines with a dashed midline).

JULI

AUGUST

SEPTEMBAR ,

zkvh.org.rs

OKTOBAR

Handwriting practice lines for the month of October, consisting of ten sets of three horizontal lines (top, middle, bottom).

NOVEMBAR

Handwriting practice lines for the month of November, consisting of ten sets of three horizontal lines (top, middle, bottom).

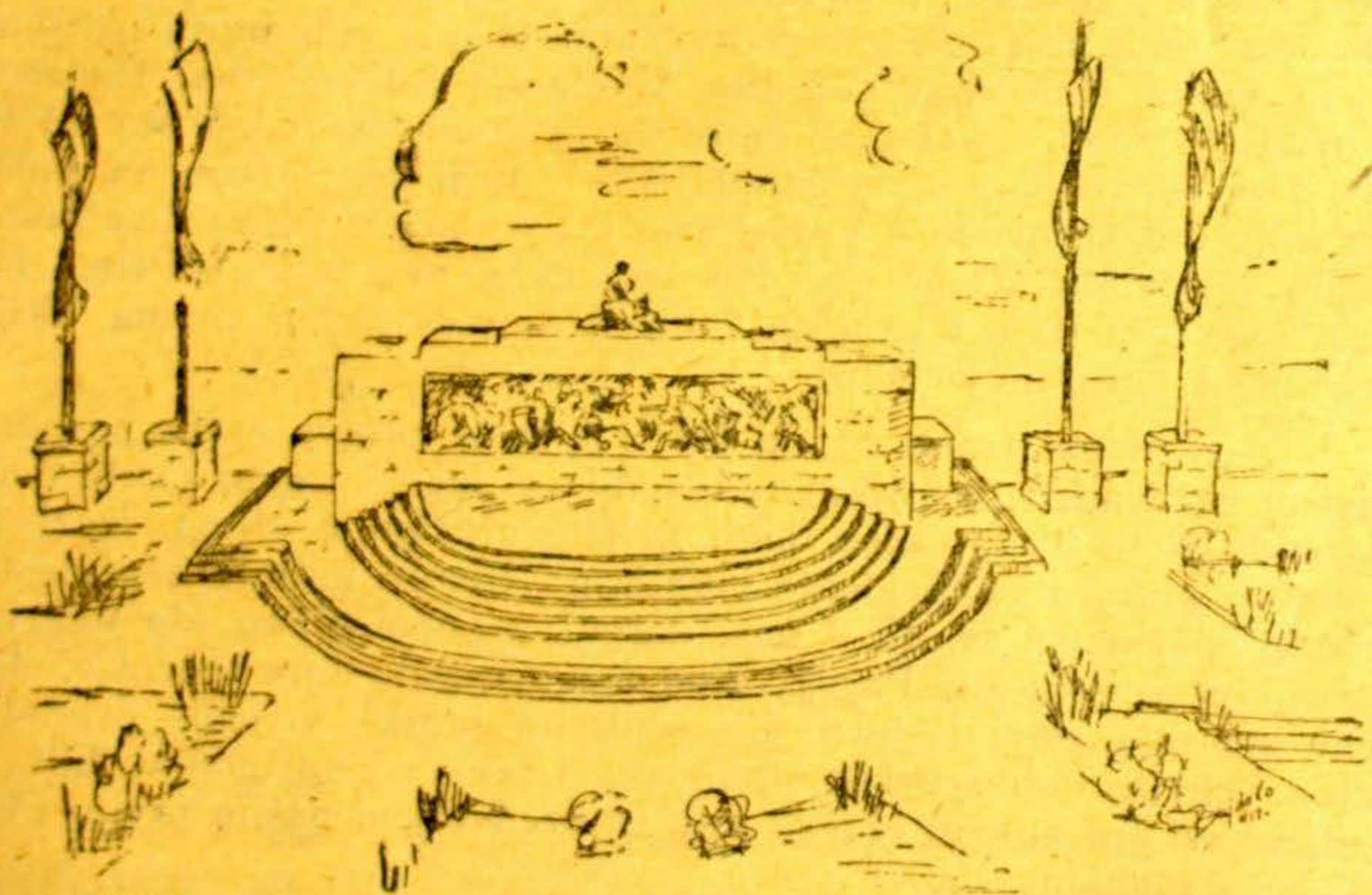
DECEMBAR

Handwriting practice lines for the month of December, consisting of ten sets of three horizontal lines (top, middle, bottom).

NARODNA REVOLUCIJA — *put slobode i napretka*

Protekla 1951 godina za narode Federativne Narodne Republike Jugoslavije nije bila značajna samo po tome, što su oni učinili jedan daljni krupan korak u razvijanju socijalističke demokratije, socijalističke privrede, nego što su slavili desetogodišnjicu u svojoj historiji najznačajnijeg događaja — desetogodišnjicu Narodne revolucije.

Deset godina je relativno kratak period u životu jednog naroda. Ali ponekad u historiji, po onome što jedan narod doživi i preživi, za šta se bori i šta izvojuje, po bogatstvu događaja i zbivanja, nekoliko godina znače koliko i čitave decenije. Takvih deset godina je upravo prošlo od onog dana kada su širom naše zemlje, negdje nešto ranije negdje nešto kasnije, ispaljeni prvi meci na omrznutog okupatora

Gradjani Subotice sprovode akciju za podizanje spomenika palim borcima i žrtvama fašističkog terora. — Na slici: maketa spomenika

i njegovih slugu. Prve metke slijedilo je masovno rasplamsavanje Narodnog ustanka kojeg je pripremila i njime rukovodila Komunistička partija Jugoslavije na čelu sa drugom Titom. Organizatorom borbe, njen vodj mogla je da bude samo radnička klasa; njena avangarda Komunistička partija Jugoslavije. Lik naše Partije zasijao je velikom svjetlošću ne samo zato što je ona isturila svoje grudi prema neprijatelju, već i zbog toga što je ukazala put kojim treba ići i smjelo povelala narod tim putem. Taj put je bio ne samo borba protiv okupatora, za nacionalni opstanak, nego i borba protiv slugu okupatora, buržoazije koja je na čelu sa dinastijom sramno izdala svoju zemlju i naše narode i iz klasnih razloga se povezala sa okupatorom. Drugim riječima, Narodna revolucija je morala odmah da stavi na dnevni red ne samo oslobodjenje zemlje nego i pitanje stvaranja nove narodne demokratske vlasti.

Sve ovo daje osobenosti našoj Revoluciji i ona je novo bogaćenje riznice marksizma-lenjinizma; svijetao primjer svim narodima u borbi za nacionalno i socijalno oslobodjenje. I zato je razumljivo što je naša borba oduševljavala porobljene narode i istinski napredne snage u svijetu i potsticala ih da nam daju moralnu i političku podršku.

No, dok su porobljeni narodi i napredne snage svijeta tako gledale na našu Narodnu revoluciju i kasnije na sve ono što su radni ljudi grada i sela izvršavajući period obnove i zadatke iz Petogodišnjeg plana kod nas stvorili, dotle birokratska kasta Sovjetskog Saveza na čelu sa Staljinom i ostalim članovima Politbiroa CK SKP (b), ispočetka prikriveno a kasnije sve otvorenije i drskije, umjesto stvarne pomoći daje „savjete“ koji su u suštini bili protiv naše Oslobodilačke borbe i koristili neprijateljima naroda Jugoslavije. U razgovorima i dogovorima sa zapadnim saveznicima rukovodstvo Sovjetskog Saveza stavljalo je Jugoslaviju na svoj trgovački kantar kao i svaku drugu malu zemlju o kojoj mora da se raspravlja kad god je riječ o „ravnoteži snaga“, „ulicajnim sferama“ i tome slično. Ovakav stav SSSR dolazi do punog izražaja nakon oslobodjenja a u potpunosti izbija na vidjelo nakon donošenja zloglasne rezolucije Informbiroa. Današnje rukovodstvo SSSR nikako ne može da se pomiri sa onim što mi radimo i za šta se bore naši narodi, jer je to u suprotnosti sa politikom koju oni sprovode u svojoj zemlji i njihovim planovima prema drugim narodima. Zbog toga nas napadaju, zato nam prijete, zbog svega toga oni su u stanju da izvrše i najveći zločin prema našim narodima i našoj Revoluciji.

Iako iz dana u dan bljuju laži i klevete protiv naših naroda i najviših državnih i partijskih rukovodilaca, iako su nam činili velike privredne štete i poteškoće, iako prijete oružanom silom, izazivaju na našim granicama incidente i ubijaju čuvare naše nezavisnosti i slobode, ipak naša zemlja i naši narodi nepokolebljivo idu naprijed putem koji je obilježila Partija. Kod nas već rade nove tvornice, električne centrale, novi rudnici. Za relativno kratko vrijeme proradiće stotine velikih industrijskih preduzeća i tako u ovoj godini biti izgrađeni svi oni ključni objekti koji su predviđeni našim prvim Petogodišnjim planom.

Ovi naši uspjesi temelje se ne samo na onim osnovama koje je stvorila Narodna revolucija tj. svrgavanje sa vlasti buržoazije, nego i na primjenjivanju i daljem razvijanju u stvarnost postavki i misli Marksa, Engelsa i Lenjina. Ostvarivanje parole: „Tvornice radnicima“ preko radničkih savjeta, prvi put i jedino sprovedeno u našoj zemlji, debirokratizacija i decentralizacija državnog i privrednog aparata — sve je to široko razmahalo stvaralačke snage naroda i postalo osnova socijalističke demokratije, put, koji istina nije poznat u historiji socijalizma, ali koji sigurno vodi naše narode ka boljem i čovjeku dostojnom životu — socijalizam.

Naša Narodna revolucija potresla je naše selo unoseći u njega nova shvatanja i nov način života. Danas se radno seljaštvo zajedno sa radničkom klasom bori, da se oslobodi privredne i kulturne zaostalosti, da izgradi novi život koji mu može dati samo socijalizam. Velika je pobjeda ideje socijalizma u našoj zemlji u tome, što radnom seljaštvu postaje sve jasnije kojim putem treba da ide, da bi sebi iz-

gradio ljepšu budućnost. Učinjeni su znatni koraci u pravcu socijalističkog preobražaja sela. Nema sreza u Srbiji, a tako i u ostalim narodnim republikama, bez seljačkih radnih zadruga, a zahvaljujući svakodnevnoj pomoći koja država pruža i rezultatima samih zadrugara, seljačke radne zadruge ekonomski i organizaciono jačaju, postaju uzorna socijalistička gazdinstva i tako očigledan primjer boljeg i ljepšeg života na selu. Nema sumnje da će ova činjenica odigrati ogromnu uloga na polju rekonstrukcije našeg sela, od prelaska sa ekstenzivno na intenzivnu poljoprivredu, što će značiti potpuno obezbjedjenje ne samo ishrane gradskog i industrijskog stanovništva, nego i obezbjedjenje sirovina naše industrije koja u ogromnim razmjerama raste.

Za naše seljaštvo u cjelini može se reći da je ono duboko patriotsko, da voli svoju zemlju, da je u svakom momentu spremno da stane na branik svoje socijalističke domovine, da ono u potpunosti odobrava našu unutrašnju i spoljnu politiku i aktivno učestvuje u izgradnji naše zemlje.

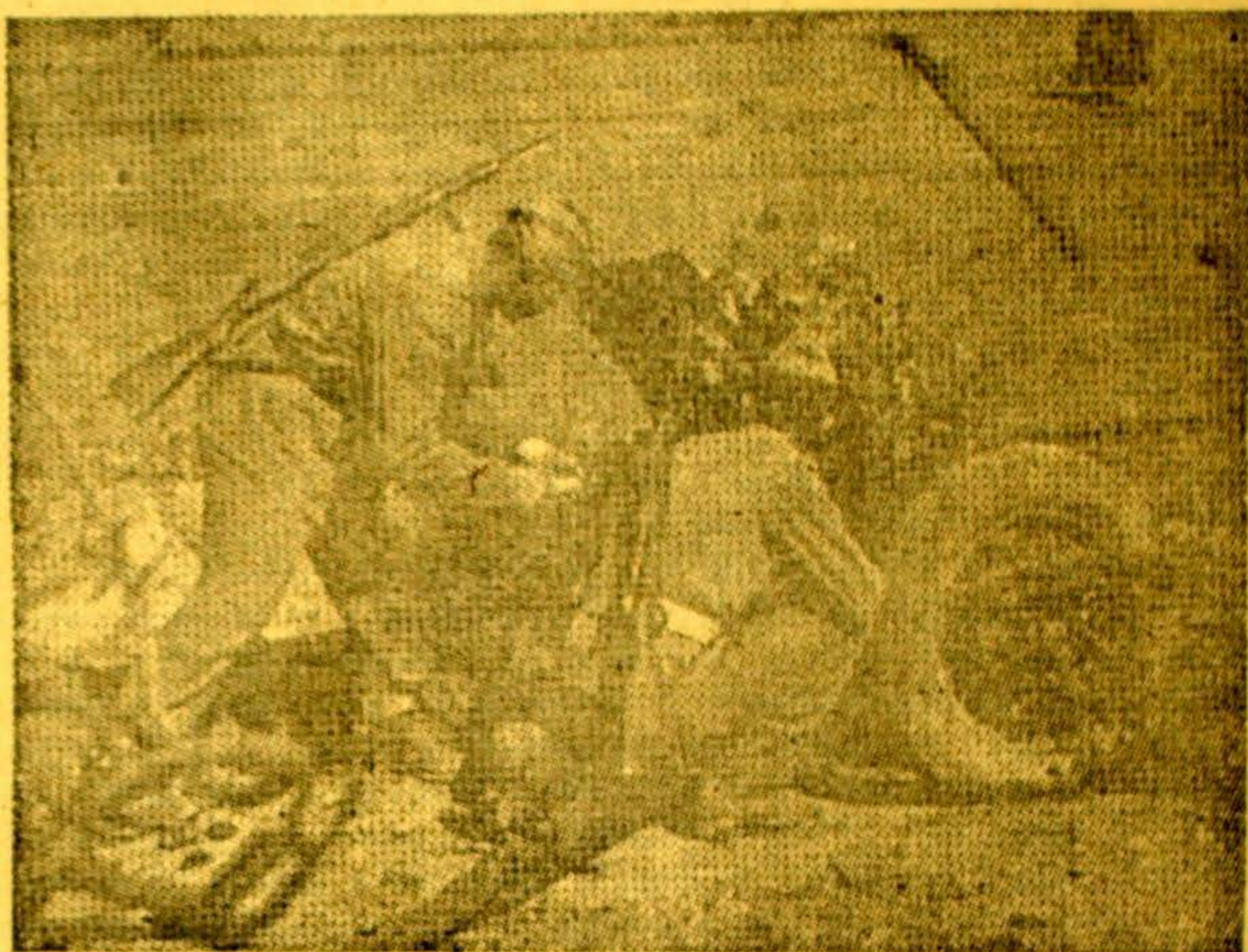
Naš unutrašnji razvitak ne može se odvojiti u prvom redu od stalnog jačanja naše odbranbene snage, Jugosloveske armije, stvorene milionskim žrtvama naših naroda u Narodnooslobodilačkoj borbi, i duboko principijelne spoljne politike naše Vlade, spoljne politike koju mora da vodi jedna socijalistička zemlja. Na jednoj strani snažna i prekaljena Armija na čelu sa svojim vrhovnim komandantom maršalom Titom, a na drugoj pravilna, miroljubiva i socijalistička politika naše Vlade — odnijeli su pobjedu nad kominformovskim pokušajima da se naša zemlja izoluje i postane plijen moskovskih i bilo kojih agresora; obezbijedili su miran socijalistički razvoj naše zemlje, našim narodima nezavisnost i slobodu.

Vodeći preko Ujedinjenih nacija borbu za mir a protiv svake agresije, naša zemlja je stekla mnogo prijatelja u svijetu. U našoj borbi za nezavisnost možemo računati na podršku onih zemalja i naprednih snaga koje su takodje protiv rata i ugrožavanja drugih naroda. Mi tražimo i primićemo svaku pomoć u kreditima i naoružanju pod uslovom, da ta pomoć ni najmanje ne krnji našu ekonomsku i političku nezavisnost. I bilo bi zločin prema narodu i zemlji ne primiti takvu pomoć koja može samo da ojača naše narode i spolja i iznutra, u prvom redu da ojača zemlju u pogledu odbrane od svake agresije.

Narodni ustanak i Revolucija, koja je počela 1941 godine, dala je našim narodima slobodu i ravnopravnost, nezavisnost naše socijalističke domovine, ona je stvorila sve uslove za potpuni i nesmetan razvitak socijalizma u našoj zemlji. Potrebno je i danas, i uvijek, nakon svečano proslavljene desetogodišnjice Narodne revolucije, reći da smo išli i idemo pravilnim putem; treba i danas da se sjetimo hiljada i stotina hiljada sinova i kćeri našeg naroda koji su pali za slobodu i nezavisnost naše domovine, za socijalizam. Treba se sjetiti desetina hiljada hrabrih boraca naših slavnih partizanskih odreda brigada i divizija, koji su se nesebično borili za stvar svoga naroda. I danas i uvijek, treba reći svima neprijateljima nove Jugos'avije, svima onima koji prave avanturističke planove prema našoj zemlji, da su naši narodi ne samo u prošlosti znali da cijene svoju nezavisnost i da se bore za nju, već da su i danas spremniji nego ikada ranije da brane svoju domovinu, socijalizam i mir u svijetu.

O našoj Armiji

Svaka vojska sadržava u sebi sva obilježja unutrašnjeg života a tim i vanjske politike svoje zemlje. Tako je i s našom narodnom Armijom. U toliko koliko se naša zemlja razlikuje danas po svom unutrašnjem uređenju u privrednoj strukturi od bilo koje druge zemlje, razlikuje se i naša Armija od bilo koje druge armije na svijetu. U današnjoj situaciji, kad je riječ o karakteru naše Armije, mi moramo povući razliku između nje i svih armija kominformovskog svijeta na čelu sa Sovjetskom armijom.

Vježba artiljeraca

Prema tome, ako želimo uočiti razliku između naše Armije i bilo koje buržoaske vojske onda treba poći od razlike između naše socijalističke i svake druge kapitalističke države. Svaka država, socijalistička i kapitalistička, ustvari je aparat koji služi onoj klasi, koja se u toj državi nalazi na vlasti. Dok je buržoaska država aparat pomoću kojeg neznatna manjina krupnih kapitalista tlači ugnjetava i izrabljuje radni narod u svojoj i u drugim zemljama nad kojima vlada dotle je socijalistička država aparat pomoću kojega ogromna većina radnog naroda, na čelu sa radničkom klasom, pod rukovodstvom Komunističke partije, čuva i štiti svoje interese od potučene i svrgnute buržoazije u svojoj zemlji i od imperijalističkih zemalja koje joj prijete izvana. Da bi vladajuća klasa jedne države to bila u stanju, ona mora imati za to organizirane ustanove, koje daju državnom aparatu materijalnu snagu i osiguravaju nesmetan život i rad države kao i

cjeline. Vojska je glavno orudje, pomoću kojeg vladajuća klasa osigurava svoju vlast. Iz toga slijedi, da se zadatak jedne buržoaske vojske sastoji u tome, da neznatnoj manjini krupne buržoazije, koja se u jednoj kapitalističkoj državi nalazi na vlasti, osigura i omogući nesmetano izrabljivanje i ugnjetavanje, u prvom redu svog vlastitog, a potom i drugih naroda. Protivno tome zadatak je jedne revolucionarne narodne armije, da štiti i čuva interese radnog naroda, da mu osigura slobodan i miran razvoj, jer se u narodnoj državi radni narod nalazi na vlasti. Prema tome armija jedne kapitalističke države je orudje u rukama vladajuće buržoazije, te je zbog toga po svom karakteru protunarodna, jer su ciljevi i interesi buržoazije po svemu suprotni ciljevima i interesima radnog naroda. Za razliku od buržoaskih, naša Armija je orudje u rukama radnog naroda i zbog toga po svom karakteru revolucionarna i narodna, jer se ciljevi i interesi naroda kose s ciljevima i interesima kapitalista.

Tom prilikom kada je riječ o razlici između naše Armije i svake druge buržoaske vojske, potrebno je da naglasimo naročito ogromnu suprotnost između naše narodne Armije i bivše kraljevske vojske stare Jugoslavije.

U našoj državi na vlasti je radni narod. Tu vlast je on zadobio u našoj Narodnoj revoluciji. U toku Oslobođilačke borbe naših naroda, radne mase naše zemlje: radnici, seljaci i radna inteligencija, pod rukovodstvom Komunističke partije s drugom Titom na čelu, povele su borbu protiv okupatora i izdajnika domaće reakcije, koja se stavila u bilo kojem vidu okupatoru o službu. Pobjedjujući okupatora naši su narodi uporedo rušili staru protunarodnu vlast i na njenim ruševinama uspostavljali novu revolucionarnu narodno-demokratsku vlast. Na taj način sprovedena je naša Narodna revolucija. Tu nalazimo i početke stvaranja prvih partizanskih odreda, koji su se tokom četvrtogodišnje borbe postepeno, i po genijalno smišljenoj osnovi druga Tita, razvili u našu narodnu Armiju. Naši su narodi vodjeni od Partije i druga Tita, započeli stvarati našu Armiju u onom najtežem i najkritičnijem času kada su se našli osamljeni i goloruki, izdani i prodani od vlastodržaca, prepušteni na milost i nemilost bjesomučnom nasilju fašističkih okupatora i njihovih krvavih slugu ustaša i četnika. Prema tome naša je Armija uistinu proistekla iz narodnih dubina. Narod ju je stvorio u prijeko potrebi, da bi se odbranio od nasilja i uništenja i da bi mogao izvojevati pobjedu i slobodu. Zbog toga ona nema i ne može imati nikakve veze ni dodirne tačke sa starom jugoslavenskom vojskom, koja se sasvim raspala u prvim danima fašističke najezde.

Stara Jugoslavija bila je po svom unutrašnjem svojstvu, nacionalnim i socijalnim odnosima jedna od najreakcionarnijih država u Evropi. Vjerna slika takve nezajedničke države, u kojoj su se ispreplitale sve moguće i društvene i nacionalne suprotnosti, bila je i njena vojska, u kojoj su sve suprotnosti bile još pojačane i očitije. Starješinski kadar regrutirao se uglavnom iz redova kapitalističke klase i drugih korumpiranih narodu tuđih slojeva. Ti ljudi bili su uopće poznati po svojoj mržnji prema svemu što je narodno, po svojoj podmitljivosti srebroljubivosti i karijerizmu. Njih su u tom duhu odgajali u vojnim školama i kasnije u samoj vojsci. Samo kao takvi oni su mogli napre-

doovati. Jedan manji dio poštenih rodoljuba kojih je bilo naročito među mladim oficirima, bio je na razne načine šikaniran i uopće zapostavljen. U svojoj ogromnoj većini oficiri stare vojske odnosili su se prema vojnicima surovo i nečovječno. Nastojali su da kod njih ubiju svako ljudsko dostojanstvo, da od njih učine najobičnije topovsko meso, koje će, kadgod to vladajućoj kliku treba, slijepo ubijati i biti ubijano, a da kod toga ništa ne misli, pokoravajući se surovoj sili batine i kaplarske čizme. U toj vojsci nije bilo dozvoljeno zanimati se ničim što ljudski život čini vrijednim i lijepim, od pojedinih pitanja nauke, prosvjete i kulture pa do najobičnijeg čitanja dnevnih novina. Čitanje novina kažnjavalo se u staroj jugoslovenskoj vojsci zatvorom, jer vojniku nije bilo dopušteno saznati bilo što, osim onoga čemu su ga učili njegovi, za mali novac korumpirani strješine, kojima su prije toga po planu zabetonirali mozgove i učinili ih posve nepristupačnim za svaku razumnu, plemenitu i istinsku misao. Činjenica da je stara Jugoslavija bila tamnica naroda u kojoj su narodi bili nacionalno ugnjetavani od velikosrpske hegemonističke klike, bila je u potpunosti zastupljena i u toj vojsci, radi čega su je svi vojnici naročito mrzili i smatrali je gorom od robije. Ako dodamo još tome činjenicu, da su se na glavnim položajima nalazili razni petokolonaši i špijuni, da je u general-štabu vladao nered i kaos bez svakog planskog rada na jačanju oružane sile onda je potpuno jasno da se ta vojska morala raspasti kod prvog udara, iako su se vojnici i jedan dio poštenih starješina htjeli boriti svijesni fašističke opasnosti, na koju je stalno ukazivala KP Jugoslavije.

Za razliku od stare jugoslovenske i svake druge imperijalističke vojske naša narodna Armija postoji jedino zato, da čuva i brani interese radnog naroda u našoj zemlji. Njen rukovodeći sastav regulisan se iz naroda u toku njenog stvaranja za vrijeme naše Oslobodilačke borbe. On je u svojoj ogromnoj većini radničko-seljačkog porijekla. To su oni najbolji sinovi našeg naroda, koji se na poziv Partije i druga Tita stupili u oružanu borbu za slobodu i bolju budućnost naše domovine, boreći se junački i nesebično za ostvarivanje onih ciljeva za koje su se naši narodi od davnine borili, kojima su stremili, a koji su danas ostvareni u našoj novoj državi. Sav taj starješinski kadar odgajan je brižno od Komunističke partije i druga Tita u ljubavi i privrženosti prema svom narodu, u duhu novog jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i u duhu nepomirljive mržnje prema svakom onom tko bi pokušao uništiti stečene tekovine naše Narodne revolucije i socijalističke izgradnje. U tom duhu odgajaju se i vojnici naše Armije s ciljem da svaki od njih postaje svjestan rodoljub i borac za socijalističku izgradnju, a uporedo s tim izvanredno vješt majstor u rukovanju oružjem i cjelokupnom ratnom tehnikom jedne suvremene armije, kao što je naša. Zato se može sa punim pravom reći da je naša Armija „kovačnica novih ljudi“. U njoj su do najvećih mogućnosti razvijeni svi oblici političkog i kulturno-prosvjetnog rada, od tečajeva za nepismene pa do sustavnog izučavanja raznih naučnih i političkih tema. Svaki vojnik ima prilike da se putem takvog organiziranog i planskog rada i kulturno politički uzdigne, i da se nakon odlaska iz Armije povрати u svoje selo ili u tvornicu kao nov čovjek, sposoban da bude organizator i nosilac odgojnog rada, kojim danas rukovodi

Komunistička partija, odgajajući radni narod naše zemlje u novom socijalističkom duhu.

Odnos koji vlada između starješina i boraca u našoj Armiji u potpunoj je suprotnosti s onima, koji je vladao između oficira i vojnika stare jugoslovenske vojske. Taj se odnos doduše temelji na čvrstoj i strogoj disciplini i bezuslovnom potčinjavanju mladjega starijemu, jer bez toga nije moguće zamisliti jednu regularnu armiju, niti bi ona bez toga mogla postojati, a kamo li pobijediti u ratu. No, u isto vrijeme taj je odnos drugarski i zasniva se na svestranoj brizi starješina za borce.

U našoj narodnoj Armiji oficir je borcu strog i pravedan starješina i iskren drug, koji se za njega brine, koji ga razumije poučava i osposobljava za tvrdog i umješnog ratnika i borca za prava radnog naroda, koji od njega izrađuje novog čovjeka, socijalističkog radnika. Nacionalna ravnopravnost koja vlada u našoj zemlji, ono krvlju

Na satu obuke

stečeno bratstvo i jedinstvo, potpuno je zastupljeno u našoj Armiji. U njoj nema razlike između Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca, Crnogoraca, kako među starješinama, tako i među borcima. To isto vrijedi i za nacionalne manjine. Svaki onaj koji voli ovu zemlju i koji je spreman boriti se za njenu današnju tvarnost, za blagostanje radnih ljudi, bio on koje mu drugo narodnosti, može u našoj Armiji biti starješina od najnižeg do najvišeg već prema svojim sposobnostima. Njena vrata otvorena su svima takovima.

Medjutim, treba biti svijestan toga da našu Armiju treba i dalje jačati i učvršćivati, upravo učiniti sve da ona svakog dana bude sposobnija za izvršenje svog zadatka, jer to od nje s pravom traže i očekuju naši narodi. To je pred nju postavila i Komunistička partija, koja je u Armiji imala uvijek, a i sada ima rukovodeću ulogu. Kod toga treba istaći da stepen snage i čvrstine jedne armije zavisi od stepena političke i privredno-ekonomske snage države. To drugim rije-

čima znači, da će se naša Armija jačati stalno uporedo sa socijalističkom izgradnjom naše države. Ta činjenica i ta istina postavlja pred sve naše trudenike u selu i gradu određene zadatke, koji su svi obuhvaćeni u onom opštem zadatku što ga Partija postavlja pred čitav radni narod naše zemlje a taj je: neumorno raditi na izgradnji socijalizma, na jačanju naše industrijske moći, na usavršavanju našeg poljoprivrede, na kulturnom podizanju naroda, tj. na podizanju životnog standarda radnih ljudi u našoj domovini. Od stepena industrijske i poljoprivredne izgradnje u našoj državi zavisi opremljenost naše Armije sa svim onim što je prijeko potrebno jednoj savremenoj vojsci. Od moralno-političkog jedinstva u našoj zemlji zavisi uveliko moralno-političko stanje u našoj Armiji. Od kulturno-prosvjetne učenosti naših radnih ljudi u mnogome ovisi mogućnost osposobljavanja naših boraca da budu majstori u rukovanju ratnom tehnikom i da uopšte budu pristupačniji za sve one oblike političkog i opšte obratkovnog rada s kojima će se u Armiji susreti. Na taj način treba da se ostvari uzajamnost između Armije i rada u njoj s jedne strane te rada naših organizacija na terenu s druge strane. Ovakav način života i ovakva nastojanja u našoj narodnoj Armiji sasvim su razumljiva. Drugačije ne može ni biti, jer je to u njenom karakteru.

Osobito je značajna uloga naše Armije u današnjim uslovima opstanka naše domovine. Svjetski događaji su pokazali, da sloboda nezavisnosti naše zemlje u današnje vrijeme prijete najveća opasnost upravo s one strane, s koje smo se mi nekad ranije najmanje nadać sa strane Sovjetskog Saveza i njegovih sljedbenika, zemalja Informbiroa. Napadački postupci, kao što su izazivanja na našim granicama bjesomučna propaganda usmjerena protiv nas, ekonomska blokada i slični zahtijevaju od naše zemlje a napose od naše Armije najveću budnost i stalnu pripravnost, da u slučaju potrebe zaštiti nepovredivost državnih granica upravo sa strane tih zemalja. Moramo biti načisto s tim, da nam je snaga i moralno politička čvrstina naše Armije i naše države kao cjeline najveći jamac nezavisnosti i slobodnog razvika naše zemlje. Činjenica koja je svim našim neprijateljima i te kako poznata, da će svaki onaj tko pokuša napasti našu zemlju morati na ozbiljnije računati na tešku i dugotrajnu borbu s Armijom i narodom, koji su pokazali i dokazali, kako se umiju boriti za slobodu svoje zemlje. To sprečava naše neprijatelje, da se late i krajnjih sredstava, to jest da nas napadnu.

Kad govorimo o imperijalističkim pothvatima Sovjetskog Saveza i njegovih sljedbenika moramo se s nekoliko rečenica osvrnuti na ulogu Sovjetske armije i armija njegovih satelita i povući razliku između njih i naše narodne Armije. U ratnoj povijesti i u marksističko-leninističkom učenju o ratovima i o karakteru armija razlikovani su prvi i drugi oslobodilački od nepravednih osvajačkih ratova i utvrđen je ključni karakter armija, s jedne strane buržoaskih i s druge strane revolucionarnih socijalističkih. Medjutim su se sada i unutar tog socijalističkog svijeta pojavili suprotnosti, koje su zaoštrene do te mjere, da ukazuju i na eventualnu mogućnost oružanih sukoba. Razlog takvog stanja stvari treba tražiti u izrodjavanju sovjetskih rukovodilaca u njihovom odstupanju od nauke marksizma-lenjinizma, njihovom pretvaranju u jednu privilegiranu birokratsku kastu koja vlada s radnim

SSR-a, i koja da bi opravdala svoj privilegirani položaj i birokratske vladavine, izmišlja razne teorije po potrebi hegemonije nad svim socijalističkim zemljama i druge, koje nemaju nikakve veze sa socijalizmom i marksističko-lenjinizmom, nego su kontrarevolucionarne i nesocijalističke.

Sovjetska armija pretstavlja danas svakako onu silu koja uz državne vlasti omogućava privilegiranoj vladajućoj kasti prilika da vlada, kočeci demokratski razvoj zemlje, i sprovede centralističku politiku u međunarodnim odnosima. Kao što su i rukovodeći ljudi u SSSR-u u birokratsku kastu, tako se namjerava izroditi i Sovjetska armija od revolucionarne i oslobodi-

Časak slobodnog vremena — i pjesma se ori

kontrarevolucionarnu, jer osigurava interese svojih vlastitoj klasu protunarodni i koji idu na uštrb razvitka međunarodnog pokreta, na uštrb slobode i nezavisnosti drugih socijalističkih zemalja, kao što je naša domovina Federativna Republika Jugoslavija.

U tome je eto bitna razlika između naše narodne i Sovjetske armije, da armija svake zemlje služi interesima vladajuće klase. U našoj zemlji je zatupljen je naravno i u Sovjetskom Savezu. Pa budući da se protiv SSSR-a pošli kontrarevolucionarnim putem ne može biti armija, koja im osigurava vlast i nedemokratsku, centralističku i autoritarnu, bit revolucionarna, bez obzira na ulogu, koju je odigrala u borbi protiv fašizma.

U našoj zemlji je naša zemlja jedina na svijetu bori za pobjedu istine u revolucionarnom radničkom pokretu. Jedino je naša Partija na čelu ovog pokreta našla snage i smjelosti da digne svoj glas u odbranu

čima znači, da će se naša Armija jačati stalno uporedo sa socijalističkom izgradnjom naše države. Ta činjenica i ta istina postavlja pred sve naše trudbenike u selu i gradu određene zadatke, koji su svi obuhvaćeni u onom opštem zadatku što ga Partija postavlja pred čitav radni narod naše zemlje a taj je: neumorno raditi na izgradnji socijalizma na jačanju naše industrijske moći, na usavršavanju naše poljoprivrede, na kulturnom podizanju naroda, tj. na podizanju životnog standarda radnih ljudi u našoj domovini. Od stepena industrijske i poljoprivredne izgradnje u našoj državi zavisi opremljenost naše Armije sa svim onim što je prijeko potrebno jednoj savrmenoj vojsci. Od moralno-političkog jedinstva u našoj zemlji zavisi uveliko moralno-političko stanje u našoj Armiji. Od kulturno-prosvjetne uzdignosti naših radnih ljudi u mnogome ovisi mogućnost osposobljavanja naših boraca da budu majstori u rukovanju ratnom tehnikom i da uopšte budu pristupačniji za sve one oblike političkog i opšte obrazovnog rada s kojima će se u Armiji susreti. Na taj način treba da se ostvari uzajamnost između Armije i rada u njoj s jedne strane, te rada naših organizacija na terenu s druge strane. Ovakav način života i ovakva nastojanja u našoj narodnoj Armiji sasvim su razumljiva. Drugačije ne može ni biti, jer je to u njenom karakteru.

Osobito je značajna uloga naše Armije u današnjim uslovima opstanka naše domovine. Svjetski događaji su pokazali, da slobodi i nezavisnosti naše zemlje u današnje vrijeme prijete najveća opasnost, upravo s one strane, s koje smo se mi nekad ranije najmanje nadali, sa strane Sovjetskog Saveza i njegovih sljedbenika, zemalja Informbiroa. Napadački postupci, kao što su izazivanja na našim granicama bjesomučna propaganda usmjerena protiv nas, ekonomska blokada i slični zahtijevaju od naše zemlje a napose od naše Armije najveću budnost i stalnu pripravnost, da u slučaju potrebe zaštiti nepovredivost državnih granica upravo sa strane tih zemalja. Moramo biti načistu s tim, da nam je snaga i moralno politička čvrstina naše Armije i naše države kao cjeline najveći jamac nezavisnosti i slobodnog razvitka naše zemlje. Činjenica koja je svim našim neprijateljima i te kako poznata, da će svaki onaj tko pokuša napasti našu zemlju morati najozbiljnije računati na tešku i dugotrajnu borbu s Armijom i narodom, koji su pokazali i dokazali, kako se umiju boriti za slobodu svoje zemlje. To sprečava naše neprijatelje, da se late i krajnjih sredstava, to jest da nas napadnu.

Kad govorimo o imperijalističkim pothvatima Sovjetskog Saveza i njegovih sljedbenika moramo se s nekoliko rečenica osvrnuti na ulogu Sovjetske armije i armija njegovih satelita i povući razliku između njih i naše narodne Armije. U ratnoj povijesti i u marksističko-lenjinističkom učenju o ratovima i o karakteru armija razlikovani su pravedni oslobodilački od nepravednih osvajačkih ratova i utvrđen je klasični karakter armija, s jedne strane buržoaskih i s druge strane revolucionarnih socijalističkih. Medjutim su se sada i unutar tog socijalističkog svijeta pojavili suprotnosti, koje su zaoštrene do te mjere, te ukazuju i na eventualnu mogućnost oružanih sukoba. Razlog takvom stanju stvari treba tražiti u izrodjavanju sovjetskih rukovodilaca u njihovom odstupanju od nauke marksizma-lenjinizma, njihovom pretvaranju u jednu privilegiranu birokratsku kastu koja vlada s radnim

narodom SSSR-a, i koja da bi opravdala svoj privilegirani položaj i svoj način birokratske vladavine, izmišlja razne teorije po potrebi sovjetske hegemonije nad svim socijalističkim zemljama i druge, koje naravno nemaju nikakve veze sa socijalizmom i marksističko-lenjinističkom naukom, nego su kontrarevolucionarne i nesocijalističke.

Sovjetska armija pretstavlja danas svakako onu silu koja uz ostale organe državne vlasti omogućava privilegiranoj vladajućoj kasti Sovjetskog Saveza da vlada, kočeci demokratski razvoj zemlje, i sprovodi imperijalističku politiku u međunarodnim odnosima. Kao što su se izrodili rukovodeći ljudi u SSSR-u u birokratsku kastu, tako se naravno mora i izroditi i Sovjetska armija od revolucionarne i oslobodi-

Časak slobodnog vremena — i pjesma se ori

lačke u kontrarevolucionarnu, jer osigurava interese svojih vlastodržaca, koji su protunarodni i koji idu na uštrb razvitka međunarodnog radničkog pokreta, na uštrb slobode i nezavisnosti drugih istinskih socijalističkih zemalja, kao što je naša domovina Federativna Narodna Republika Jugoslavija.

U tome je eto bitna razlika između naše narodne i Sovjetske armije. Princip da armija svake zemlje služi interesima vladajuće klase te zemlje zastupljen je naravno i u Sovjetskom Savezu. Pa budući da su vlastodržci SSSR-a pošli kontrarevolucionarnim putem ne može više ni armija, koja im osigurava vlast i nedemokratsku, centralističku politiku, biti revolucionarna, bez obzira na ulogu, koju je odigrala u borbi protiv fašizma.

Danas se naša zemlja jedina na svijetu bori za pobjedu istine u revolucionarnom radničkom pokretu. Jedino je naša Partija na čelu sa drugom Titom našla snage i smjelosti da digne svoj glas u odbranu

pravilne primjene revolucionarne nauke marksizma-lenjinizma, a protiv zastranjivanja od te nauke i njenog izrodjavanja, koje sprovode rukovodioci SKP(b) i SSSR-a a slijede ih njihovi sateliti. Naša je zemlja predvodnik naprednih i demokratskih snaga svijeta u borbi za mir i istinsku demokratiju, za pobjedu istinskog socijalizma i ona u toj borbi jedina pretstavlja državu, u kojoj se upravo takav stvarno revolucionarni radni narod na čelu sa radničkom klasom a pod rukovodstvom Komunističke partije nalazi na vlasti.

Tu vlast osigurava radničkoj klasi i radnom narodu naše zemlje naša narodna Armija. Zato je i njena uloga u borbi za pobjedu istine izvanredno velika i važna. Bez nje ne bi bilo moguće očuvati slobodu i nezavisnost naše zemlje, pa prema tome ne bi bilo moguće niti voditi ovu pravednu i neophodnu borbu, a od njenog ishoda zavisi i daljnji razvitak čovječanstva usavršavanje i unapređivanje društvenih odnosa, njegov put ka istinskoj demokratiji i socijalizmu.

Anjurin Bevan o maršalu Titu

Ovog ljeta boravio je u našoj zemlji vodja ljevice britanske Laburističke stranke gospodin Anjurin Bevan sa gospodjom. Tom prilikom g. Bevan proveo je dva dana s maršalom Titom u njegovom ljetovalištu na Brionima. Po povratku u domovinu, g. Anjurin Bevan napisao je nekoliko članaka o Jugoslaviji. Jedan od njih štampan je u velikom pariškom listu „Paris-presse Intrasigenne“ pod naslovom „Što mi je Tito rekao“. U svom članku o maršalu Titu, vodja ljevice britanske Laburističke stranke g. Anjurin Bevan napisao je između ostalog i slijedeće:

„To smo vrijeme proveli vrlo ugodno. Nema prividne strogosti života u Titovom ljetovalištu na otoku Brioni. U Beogradu ili na Bledu, gdje se diplomatski kor sastaje za vrijeme ljetnih mjeseci, u potpunosti se primjenjuje službeni protokol. Ali, Brioni su nešto sasvim drugo. Tito rado sjedi na obali u jednom zaklonu od sivog kamena. Taj zaklon otvoren je s jedne strane prema moru, a namještaj se sastoji od jednostavnih drvenih stolova i stolica. Sve to daje toj prostoriji izgled prekrasne neslužbene blagovaonice pod vedrim nebom, a istovremeno aromu partizanskog štaba.

Opisujući „malu intimnu skupinu oko stola povezanu međusobnim snažnim vezama, iako je svako od njih u ovom trenutku vodeći član vlade“, Bevan kaže: „Sve su to bili istaknuti ratnici, koji su bili uz Tita od početka pa do kraja njegovog ratovanja. Svi oni poznaju vrhunac izdržljivosti svakoga od njih. Svi su oni bili neusiljeni — piše dalje u svom članku Anjurin Bevan — razgovarali i šalili se, diskutirali, slagali se i ne slagali — s puno ravnopravnosti. Jasno je bilo, da se ovdje ne nalazi neki lični tiranin sa čitavim ponorom između sebe i onih, što mu služe. To su bili drugovi, koji su dijelili nedavno herojsku prošlost i koji se sada bave rješavanjem pitanja opasne sadašnjice.“

Sjećajući se kupanja u moru s maršalom Titom, Bevan dalje kaže: „Kad smo se jednoga dana zajedno kupali, Tito, moja žena, ja i Tigar (jedan izvanredan vučjak koji svuda ide s njim), njih troje su uživali u mome neznanju. Ja sam im rastumačio, da je velika razlika između plivanja u Jadranskom moru i učenja plivanja u jezercetu u Velškim planinama. Kad sam to rekao, Maršal se od srca nasmijao i obećao mi, da ako budem ostao duže, brzo ću naučiti plivati isto tako dobro kao što i on pliva. Međutim, neobično sam se radovao videći kako se on potpuno oporavio.“

Prelazeći zatim na razgovor s Titom o međunarodnim pitanjima vodja ljevice britanske Laburističke stranke gospodin Anjurin Bevan piše: „Tito odlučno stoji na stanovištu, da neće dopustiti da Jugoslavija bude pion u bilo kakvom rješavanju pitanja između velikih sila. Rusija je duboko uvrijedila Jugoslovane svojim nadutim postupcima. Prema tome, oni će suradjivati u bilo kojim međunarodnim pregovorima jedino uz uvjet da budu ravnopravni. Tito smatra, da Rusiji nije cilj da izazove opći rat, Ali on vjeruje u opasnost da ona u njega upadne.“

U svom članku g. Bevan piše, da je prema tome Tito pristalica naoružavanja, da bi se Rusiji predočile opasnosti, koje bi takav rat povlačio za sobom. Sjećajući se dalje o susretu s Maršalom, autor članka „Što mi je Tito rekao“ kaže:

„Ja sam uvijek s velikom skepsom gledao na takozvane velike ljude. Veličina je velikih ljudi u većini slučajeva prije svega jedan nusprodukt položaja koji zauzimaju, a ne unutrašnje vrijednosti njih samih. To se ne može reći za Tita. On je jedan od malog broja ljudi, čija je slava nakon neposrednog dodira s jima veća nego prije toga.“

Premda je dobro izučeni marksist, on rijetko upotrebljava žargon, kojim informbiroovski komunisti potkrepljuju svoj razgovor. On je bez sumnje asimilirao načela marksizma, ali ih je usvojio kao nešto svoje. Zato on može govoriti jednostavno i direktno svom narodu njegovim jezikom, koristeći se primjerima iz njegova narodnog života i oblicima u govoru, kojima je narod navikao.“

Pri kraju svog članka o maršalu Titu, vodja ljevice britanske Laburističke stranke g. Anjurin Bevan piše:

„Otišao sam od njega, stekavši dojam, da je on velika ličnost današnje generacije. Dok nam je mahao prilikom odlaska s malog mola kasno poslijepodne i dok sam gledao njegovu impozantnu figuru, osjećao sam, da smo imali prilike vidjeti jednog velikog vođu, koji je uz to i vrlo mnogo čovjek.“ J. G.

„Sve nacije će doći do socijalizma, to je neizbježno, ali neće sve doći na isti način; svaka će unijeti nešto svoje u ovu ili onu formu demokratije u ovu ili onu varijantu diktature proletarijata, u ovaj ili onaj tempo socijalističkih preobražaja raznih strana društvenog života“ (Lenjin).

u seljačkim radnim zadrugama

Stara je istina da velika poljoprivredna gazdinstva u odnosu na sitni seljački posjed imaju bolju, veću, raznovrsniju i jeftiniju proizvodnju. To je razumljivo jer se na takvim gazdinstvima pravilnije može izvršiti raspored kultura (usjeva), ekonomičnije primijeniti mašine, zaprege pa i ljudska radna snaga. Ta istina važi kako u kapitalizmu tako i u socijalizmu. Samo što sve prednosti i svu korist velikih poljoprivrednih gazdinstava u kapitalizmu imaju pojedinci. Vlasnici tih velikih posjeda, a radni seljaci i poljoprivredni radnici su izloženi izrabljivanju, neimaštini i polako ali sigurnom propadanju. A u socijalizmu se nalaze forme i oblici takve krupne poljoprivredne proizvodnje koja će biti od interesa za cijelu društvenu zajednicu pa i samih seljaka — proizvodjača.

S obzirom, da su naši narodi pod rukovodstvom Komunističke partije Jugoslavije sa Titom na čelu kroz Narodnu revoluciju srušili vlast buržoazije, kapitalista, veleposjednika — dakle svih izrabljivača — i ostvarili vlast radnog naroda i prišli izgradnji socijalizma, ljepšeg i boljeg života svih radnih ljudi grada i sela prišlo se i organizovanju krupnih socijalističkih poljoprivrednih gazdinstava i to: a) stvaranjem velikih državnih imanja i b) udruživanju seljaka u seljačke radne zadruge uz punu i svestranu pomoć cijele zajednice.

Mi smo ovim putem morali poći zato, jer bez tog puta nema podizanja i unapredjenja poljoprivrede, a bez štete po neposrednog proizvodjača, jer bez tog puta nema više, u prvom redu, poljoprivrednih proizvoda potrebnih za normalno snabdijevanje sretstvima za život radnika, službenika i radnih ljudi uopšte, i industrije sa određenim proizvodima, jer bez toga puta nema i pravilnog razvoja industrije, i obratno, bez pravilnog razvoja industrije i davanja mehanizacije poljoprivredi nema razvoja iste; jednom riječju bez pravilnog i ravnomjernog razvoja industrije i poljoprivrede nema socijalizma, boljeg i ljepšeg života svih radnih ljudi.

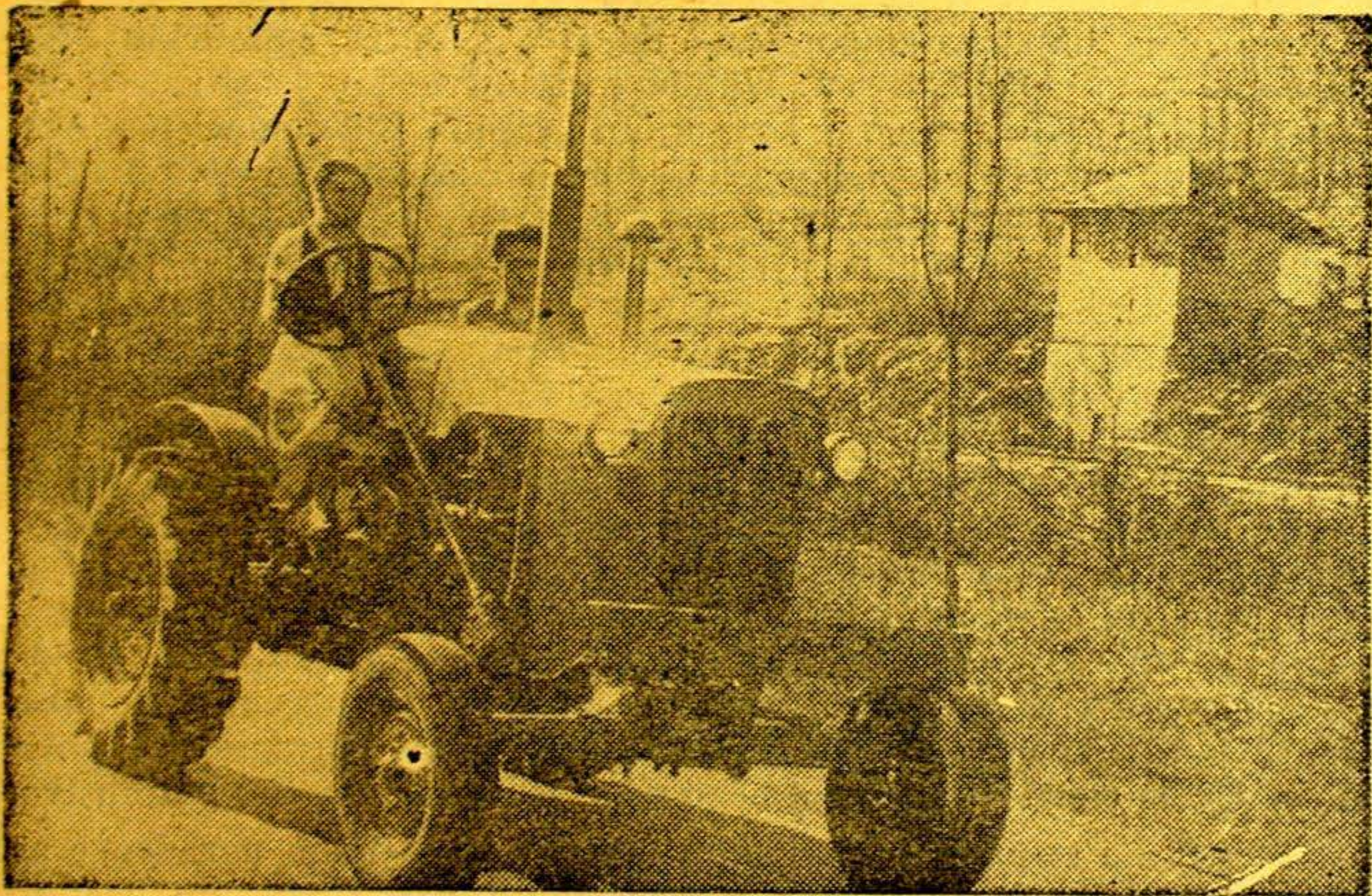
Ovom putu prišlo se na demokratski način, objašnjavanjem korisnosti ovog puta samim proizvodjačima — seljacima i pružanjem pomoći kako u organizaciji tako i u materijalnim sretstvima same države i to sistematski postepeno, u skladu i u onoj mjeri u kojoj država može da daje sretstva (traktore, plugove, kosačice, vještačko djubrivo, itd.) za obradu i poboljšanje kvaliteta zemljišta, a u srazmjeri sa našim potrebama u pogledu ishrane cjelokupnog stanovništva.

Mi danas sa ponosom možemo reći, da je ovaj put shvaćen od naših radnih seljaka. Mi to tvrdimo, jer nam to pokazuje: 1) broj seljačkih domaćinstava u SRZ i 2) materijalni rezultati u proizvodnji i seljačkih domaćinstava u SRZ i ekonomsko jačanje SRZ i samih zadrugara. Na taj način su naši radni seljaci dokazali staru istinu o prednosti velikih poljoprivrednih gazdinstava nad sitnim individualnim gazdinstvima i veliku prednost velikih socijalističko-poljoprivrednih

gazdinstava nad velikim kapitalističkim gazdinstvima, jer ostvarena prednost ovih gazdinstava ne ide u džepove pojedinaca nego u korist zajednice a u prvom redu samih proizvođača — seljaka.

U dokaz toga evo nekoliko podataka koji se odnose na cijelu zemlju, na Vojvodinu pa i na samu teritoriju Gradskog narodnog odbora u Subotici.

Krajem 1948 godine u cijeloj zemlji ima 1318 zadruga, krajem 1949 godine 6500 zadruga, a danas u cijeloj zemlji ima oko 7000 radnih zadruga koje obuhvataju preko 450.000 domaćinstava sa više od 2,000.000 hektara odnosno 3,400.00 k. j. zemlje.

Traktor domaće proizvodnje

U Narodnoj Republici Srbiji skoro oko 1,000.000 hektara (jedan hektar = 2780 kv. hv.) se nalazi u zadružnim rukama. Na 100 hektara obradive površine u zadrugama je 1946 godine bilo 7 konja a u prošloj više od 9; goveda u 1946 godini 1 a u prošloj 8; svinja 1 a u 1950 godini 19 itd.

U našoj najžitorodnijoj pokrajini Vojvodini (podaci iz 1951) imamo 730 zadruga sa 122.000 domaćinstava ili 44% od ukupno zemljoradničkih domaćinstava, sa 40% obradive površine. Na ovoj površini radne zadruge su proizvele 44% pšenice, 44% šećerne repe i preko 50% kudjelje od ukupne proizvodnje, a iz dana u dan poboljšavaju proizvodnju u svim granama poljoprivredne proizvodnje.

Na teritoriji Subotice krajem 1948 godine imamo svega 5 zadruga, u toku 1949 god. do 1951 godine se omasovljuju postojeće i osnivaju nove tako da danas (prema podacima septembra 1951 g.) na teritoriji Gradskog narodnog odbora u Subotici imamo 28 radnih zadruga u kojima se nalazi 4217 domaćinstava sa 31.587 k. j. zemlje i sa 15.489 članova domaćinstava. Ako uzmemo u obzir i postojanje dr-

žavnog poljoprivrednog sektora na teritoriji grada Subotice sa 39.916 k. j. zemlje onda je to ozbiljna promjena u posjedovnoj strukturi i u odnosima poljoprivredne proizvodnje na ovom terenu, jer preko 50% zemlje sačinjava socijalistički sektor.

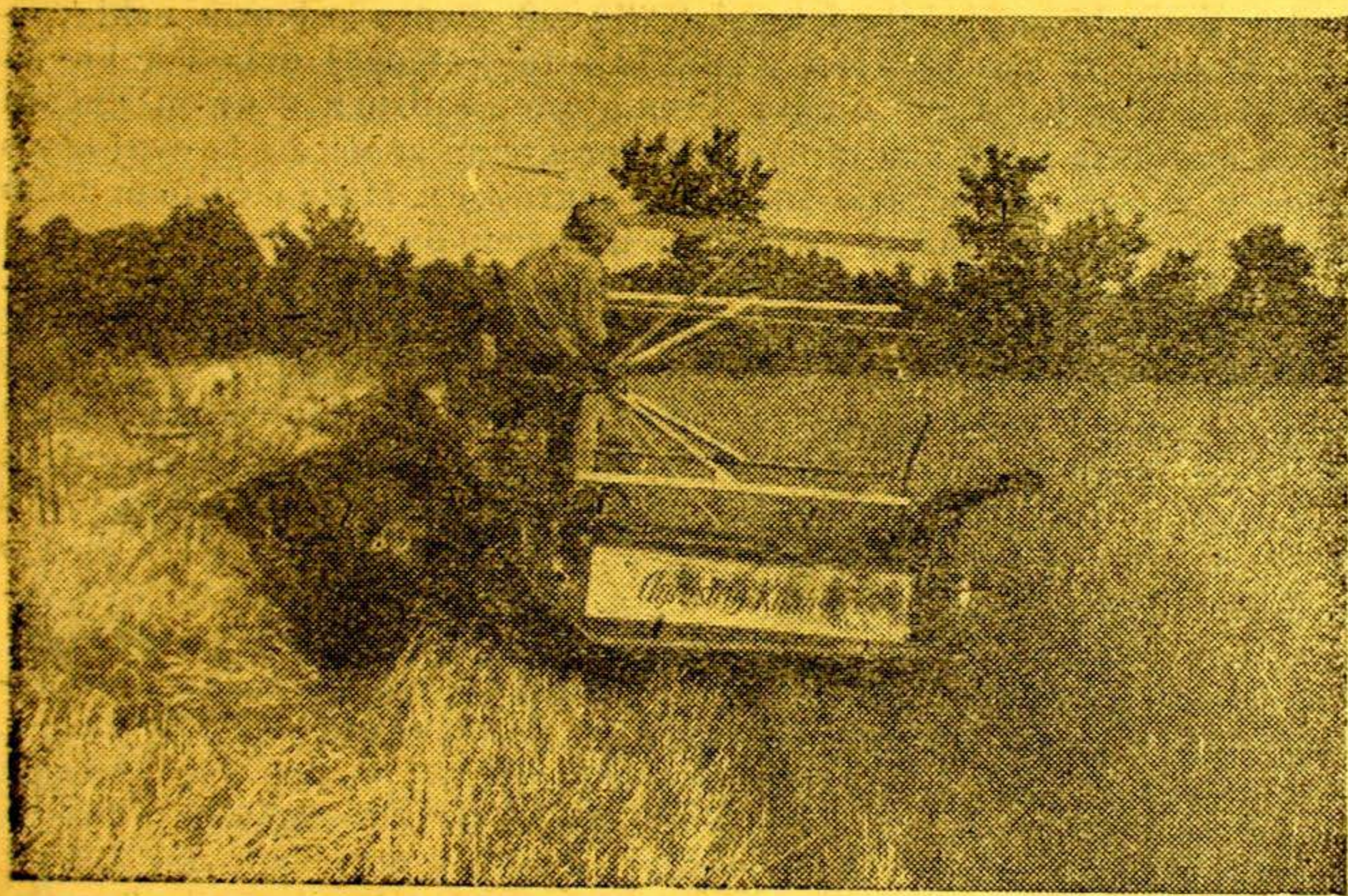
Jasno je, da je ovo trn u oku svim našim sjedinjenim ali od naroda prezrenim neprijateljima: razvlašćenoj buržoaziji, nekim bogatim seljacima, špekulantskim i informbiroovskim elementima, te tu i tamo pronose glasove da su postojeće SRZ osnovane pod izvjesnim pritiskom privrednih mjera, obaveznim otkupom i porezom. Da su takve tvrdnje neosnovane, reakcionarne i lažne pokazuju podaci o socijalnom sastavu članstva radnih zadruga i na teritoriji Gradskog odbora u Subotici, a prije njihovog stupanja u zadruga.

Već smo naprijed napomenuli da je u svih 28 subotičkih SRZ učlanjeno 4217 domaćinstava. Njihov socijalni sastav je slijedeći: siromašnih 3494, srednjih 587 i krupnijih i krupnih 153 domaćinstva. Ako se osvrnemo na sve propise o privrednim mjerama koji su od oslobođenja do danas primjenjivani na našem selu i to kako onim koji se odnose na razne otkupe, tako i na one koji se odnose na poreske obaveze, vidjećemo da je u svim tim propisima i te kako vršena klasna diferencijacija i da su obaveze bilo po otkupima, bilo po porezima daleko osjetnije pogadjale imućnije seljake, dok su ove obaveze za sitne i dobar dio srednjih seljaka bile male i neznatne. Prema tome imajući u vidu činjenicu, da ogromnu većinu domaćinstava, što se vidi iz naprijed iznijetih podataka, sačinjavaju sitna seljačka gazdinstva čije su obaveze kao proizvođača, ukoliko su i imali, neznatne, očito je da su naši radni seljaci odlučujući se za ulazak SRZ ušli u njih zato što su uvidjeli da zadružna proizvodnja može i mora da omogući veću i jeftiniju proizvodnju, pogotovo uz ogromnu potporu države i zajednice, a prema tome može i mora da omogući bolje uslove života radnim seljacima nego sitno privatno seljačko gazdinstvo.

Stojeći na stanovištu da samim udruživanje seljaka u zadruga ne mogu postići znatnu prednost u proizvodnji nad privatnim gazdinstvom kao što smo već napomenuli, naša Partija i Vlada su već od prvog dana stvaranja SRZ išli putem, da se zadrugama prema mogućnostima naše privrede pruži materijalna pomoć kroz razne vidove. Tako je država od 1948 godine do 1951 godine dala zadrugama 5 milijardi dinara investicionog kredita. Subotičke zadruga su dobile 87,829.678 dinara, od koje svote su iskoristile 47,054.678 dinara do jula 1951 godine.

Ove cifre dovoljno jasno govore o ogromnoj pomoći države seljačkim radnim zadrugama, a pogotovo kada uzmemo u obzir, da je donijeta odluka prema kojoj su zadruga oslobođenje od ovih dugova i taj kredit je pretvoren u besplatnu pomoć i poklon države, koja se pomoć neće vraćati, a osim toga sva buduća davanja investicionih sretstava zadruga neće plaćati već će ih dobijati na upotrebu i sopstveno upravljanje kao dio opštenarodne imovine uz obavezu da ih amortizuju u normalnim amortizacionim rokovima. — Dalje, država je dala seljačkim radnim zadrugama 2400 traktora, 2000 traktorskih plugova, 5500 raznih poljoprivrednih alatnih mašina. Subotičke zadruga su dobile: 32 traktora, 21 vršalicu, 3 vršalice za suncokret, 36 traktorskih plugova, 62 samovežačice, 9 mašina sijačica, 22 tanjirače,

10 kultivatora, 25 drljača i dr., a prema riječima druga Tita u govora na velikom zboru u Rankovićevu oktobra 1951 godine, naše zad ugo će u toku proljeća 1952 godine dobiti par hiljada traktora i mašina dok će za dvije godine biti onoliko mašina i drugoga koliko je potrebno na sadašnjoj etapi našeg razvitka. Od kolike je neocjenjive koristi ova pomoć u mehanizaciji jasno je svakom proizvođaču, a sigurno je da bi pomoć te vrste bila blagovremenija i obimnija da nije došlo do tako reći sabotažne akcije u odnosu na našu socijalističku izgradnju od strane Sovjetskog Saveza i njegovih satelita.

Radovi u radnim zadrugama se sve više mehanizuju Na slici: domaća samovezača

Naša narodna država i narodna vlast pružila je našim zadrugama pomoć i u pogledu povećanja njihovih zemljišnih površina. Naime, država je zemljišne posjede konfiskovala od raznih narodnih neprijatelja, sabotera, i špekulanata, i jednim dijelom dala na besplatno korišćenje zadrugama, a osim toga zadrugama je i predata i dvovlasnička zemlja mađjarskih državljana. Na taj način zadrugama na teritoriji GNO u Subotici je dato na besplatno korišćenje 4329 k. j. zemlje. Iako je radnim zadrugama zemlja predana samo na besplatno korišćenje a pravo vlasništva formalno ostalo na FNRJ, ipak praktično ova predaja znači potpunu predaju ove zemlje zadrugi. Ako uzmemo da katastarsko jutro zemlje danas vrijedi samo 30.000 dinara (a vrijedi više) onda su naše zadruge u Subotici na ovaj način primile pomoć države od 129,870.000 dinara. Ili ako uzmemo da je prosječno zakupnina po 1 k. j. 5000 dinara (koliko bi zadruge kao zakupci morale minimalno plaćati) onda se ovim zadrugama pruža pomoć na ovaj način godišnje u iznosu od 21,645.000 dinara.

I kroz poresku politiku država je povlašćivala seljačke radne zadruge i zadrugare sa jedne strane, dok je sa druge strane sistematski ograničavala i potiskivala kapitalističke tendencije na selu, bogaćenje

individualnih seljaka a samim tim i onemogućavala eksploataciju poljoprivredne radne snage od strane pojedinaca a i uopšte.

U prilog toga navešćemo neke primjere iz kojih ćemo lako i uočljivo vidjeti ovakav stav države po ovom pitanju. Radne zadruge na ostvareni dohodak porezuju se sa 3%. Pored toga one se u prvoj godini poslije osnivanja uopšte ne porezuju. Konkretni primjer: SRZ „Napred“ u Bajmoku posjeduje 2635 k. j. zemlje. Ova zadruga ostvarila je u 1939 godini prihod od 8,235.000 dinara. Zadruga je bila oporezovana sa 3% na ovaj dohodak, tako da je platila svega 247.050 dinara. Kada bi ovaj dohodak od 8,235.000 dinara ostvario neki privatnik tada bi poreska stopa bila 70% to jest ovaj dohodak bio bi oporezovan sa 5,764.500 dinara. Prema tome zadruga u ovom slučaju plaća manje sa 5,517.450 dinara, a to praktično znači da je ovaj iznos ostao u zadruzi za jačanje zadruga i zadrugara. Možda će nam neko reći da je teško zamisliti privatnika u našem današnjem društvenom sistemu koji bi mogao ostvariti toliki prihod specijalno u poljoprivredi. Zato ćemo ovaj primjer SRZ „Napred“ u Bajmoku prikazati i na drugi način. Rekli smo da ova zadruga ima posjed od 2435 k. j. zemlje. Ako bi ovaj posjed podijelili na posjede od 34 k. j. koliko danas mogu da imaju individualna domaćinstva, naši maksimaši, onda bi dobili 76 takvih posjeda. Na teritoriji GNO Subotica vlasnici posjeda od oko 34 k. j. zemlje, koji nemaju vinograd i voćnjaka, plaćaju prosječno 80.000 dinara poreza. Prema tome sa ovog posjeda što ima ova zadruga, a kada bi on bio privatni posjed izdijeljen na zemljoradničke maksimume, plaćao bi se porez od oko 5,080.000 dinara. Medjutim, kao što smo već rekli zadruga je platila svega 247.050 dinara. Ili da ovaj primjer prikažemo još i na slijedeći način. Ova zadruga posjeduje 2645 k. j. a u njoj je učlanjeno 373 domaćinstva. Prema tome za svako domaćinstvo otpada prosječno nešto više od 7 k. j. zemlje. Kada bi se radilo o privatnicima svako tako domaćinstvo platilo bi prosječno 20.000 dinara poreza na toliki posjed što znači da bi svi zajedno platili 7,460.000 dinara, dok je sa ove površine, kao što smo rekli, zadruga platila 247.050 dinara a to znači 7,212.950 dinara manje koji iznos je ostao pomenutoj zadruzi i članovima te zadruga.

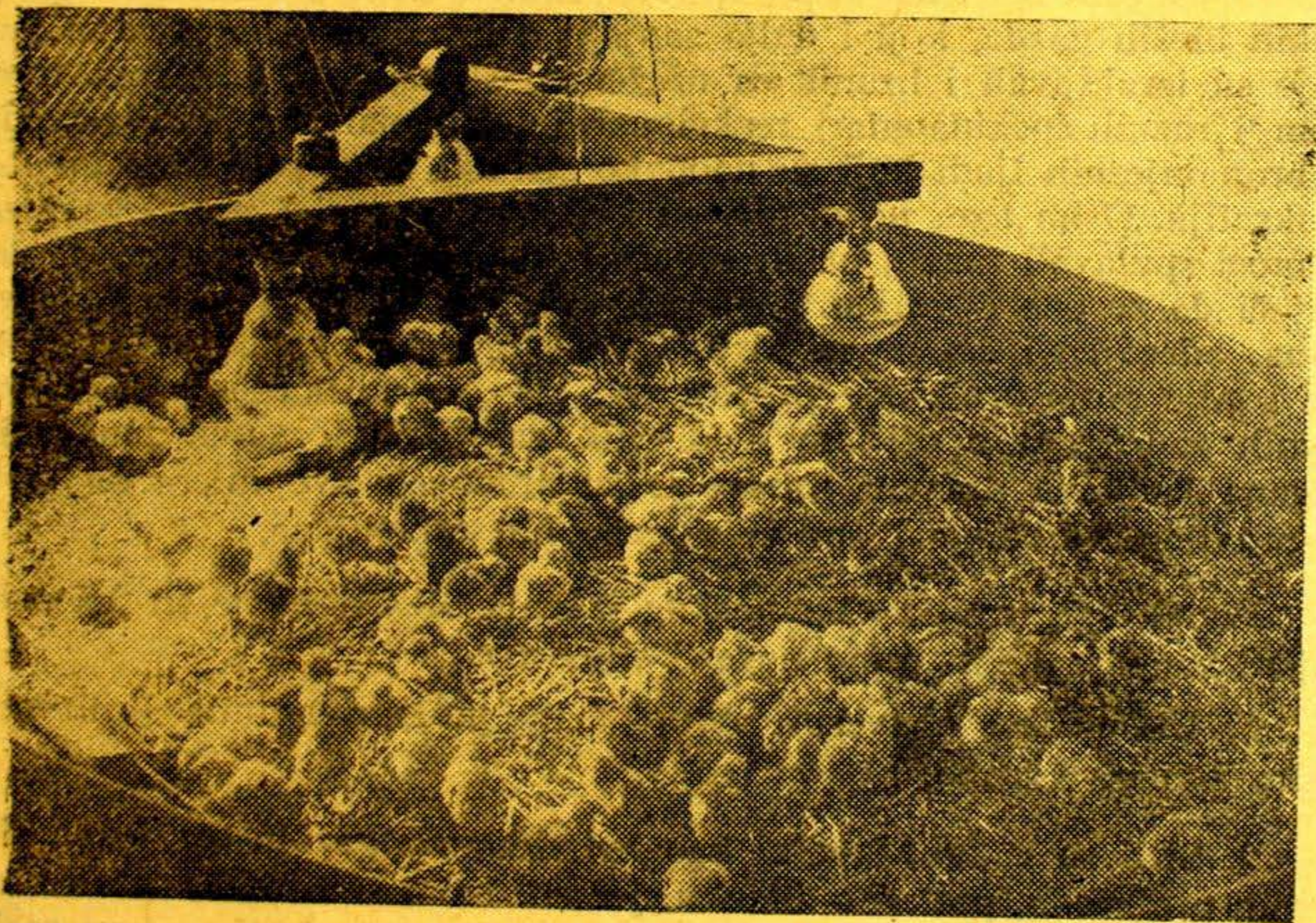
Uslijed ovakvog odnosa narodne države prema SRZ mnoge od njih su postale uzorna socijalistička gazdinstva i pokazale velike rezultate.

Većina subotičkih radnih zadruga su prošle i prebrodile početne slabosti uzrasta i pošle putem sigurnog organizacionog i ekonomskog sredjivanja. U dokaz toga navešćemo samo rezultate nekih zadruga u 1951. godini.

Radna zadruga „Preporod“ sa Kelebije je svestrano organizirala proizvodnju. Pored ratarstva i vinogradarstva bavila se i proizvodnjom povrća. Imala je baštu na 29 kj. sa koje je planirala prihod od 1,184.750 dinara; a ostvarila je mnogo više. Ova zadruga ima i rasadnik, koji je ove godine obnovila sa 1430 voćki. Po planu ovaj rasadnik treba da proizvede drveća i voćaka u vrijednosti od 2,650.000 dinara s tim da će u toku 1951 godine biti realizovan u vrijednosti od oko 1,700.000 dinara. Ovdje napominjemo, da je samo od medjuusjeva na ovom prostoru zadruga realizovala 450.000

dinara. Jasno je da će se to odraziti na vrijednost radnog dana, koji se predviđa u slijedećem: pšenice 3,50 kgr., ječma 0,50 kgr., kukuruza 2,50 kgr., krompira 0,60 kgr., šećera 0,08 kgr., vina 0,25 lit., rakije 0,25 lit., ulja 0,018 kgr., pasulja 0,018 kgr. što po državnim cijenama iznosi 81,42 dinara, na dalje planira se uz to još u novcu 170 dinara i 55 bonova računajući bon po 1,86 dinara.

Prosječna zarada jednog zadrugara u ovoj zadruzi je 240 radnih dana. To znači da će u prosjeku jedno zadružno domaćinstvo sa jednom radnom snagom zaraditi u novcu i u naturi 111.510 dinara i 13.200 bonova po 1,86 din. što ukupno iznosi 136.062 din., a pored ovoga svako zadružno domaćinstvo ima i prihode sa svoje okućnice. Napominjemo da su zadrugari ove zadruge sa svojih okućnica preko zadružne prodavnice unovčili proizvoda u vrijednosti od 974.000 di-

Sa poljoprivredne izložbe

nara. Važno je napomenuti još i to, da sa zadrugom rukovodi upravni odbor a po važnijim pitanjima odlučuju svi zadrugari.

SRZ „Napredak“ u Djurdjinu sve radove blagovremeno i valjano obavlja i zbog toga su prinosi iznad planiranih. I ova zadruga je imala povrtarstvo i bostana. Sa 3 kj. bostana ubrala je 143.325 dinara. Prema proračunu i radni dan će iznositi oko 500 dinara. Karakteristika je i kod ove zadruge to da se poštuje radna disciplina, da svi sposobni za rad izlaze redovno na posao, a uprava zadruge sva važnija pitanja iznosi pred skup zadrugara i poslije diskusije i razgovora sa zadrugarima nalazi najbolje rješenje za pitanja koja se tako zajednički pretresaju. Nemamo dovoljno prostora da u okviru

jednog ovakog članka iznesemo rezultate i ostalih zadruga. Medjutim sigurno je, da je većina od njih ove godine postigla dobre rezultate, a veličina radnog dana zavisi zaista od toga koliko je zadruga svestrano organizovala proizvodnju.

Medjutim, mi bi kazali neistinu kada bi tvrdili da je to slučaj sa svim zadrugama, i da nije bilo ozbiljnih slabosti u nekim zadrugama pa i nepravilnog odnosa državnih organa prema njima. Neistinom se nismo nikada služili pa nećemo ni ovom prilikom. Dakle i tih slabosti je bilo. Te slabosti su se najčešće odrazile u jednostranom usmjeravanju proizvodnje, što je onemogućavalo pravilno korišćenje radne snage, mehanizacije i zemljišta, te zadruga nisu imale proizvoda koji su se mogli dobro plasirati na tržištu. Ovome treba dodati i pojave rasipništva, nediscipline u radu, nedemokratskiosti u upravljanju (pretsjednik ili brigadir je u takvim slučajevima „bog i batina“ kako kažu sami zadrugari nas se po njihovoj zamisli ništa ne tiče zadruga“). nekih bivših gazda, koji i dalje sanjaju o birešima i komencijašima, koje su izrabljivali i hranili sa užeženom slaninom i naritkom taranom, i raznih špekulanata i reakcionarnih elemenata, pa i rada nekih dobronamjernih ljudi koji su naopako shvatili našu socijalističku demokratiju. Osim toga po negdje su i državni organi i pored pružene pomoći sputavali razvoj nekih seljačkih radnih zadruga jer su ne čekajući da se one dovoljno stabilizuju iste ponekad opterećivali narezima, odredjivali šta će se sijati, koje svinje će i kada toviti, pošto će i gdje svoje proizvode prodati itd. Sve ovo je uočeno dijelom od samih zadrugara a dijelom i od viših zadružnih organa, partijskih organa i organa državne uprave te su preduzete sve mjere da se te nepravilnosti otklone i one će sigurno biti otklonjene.

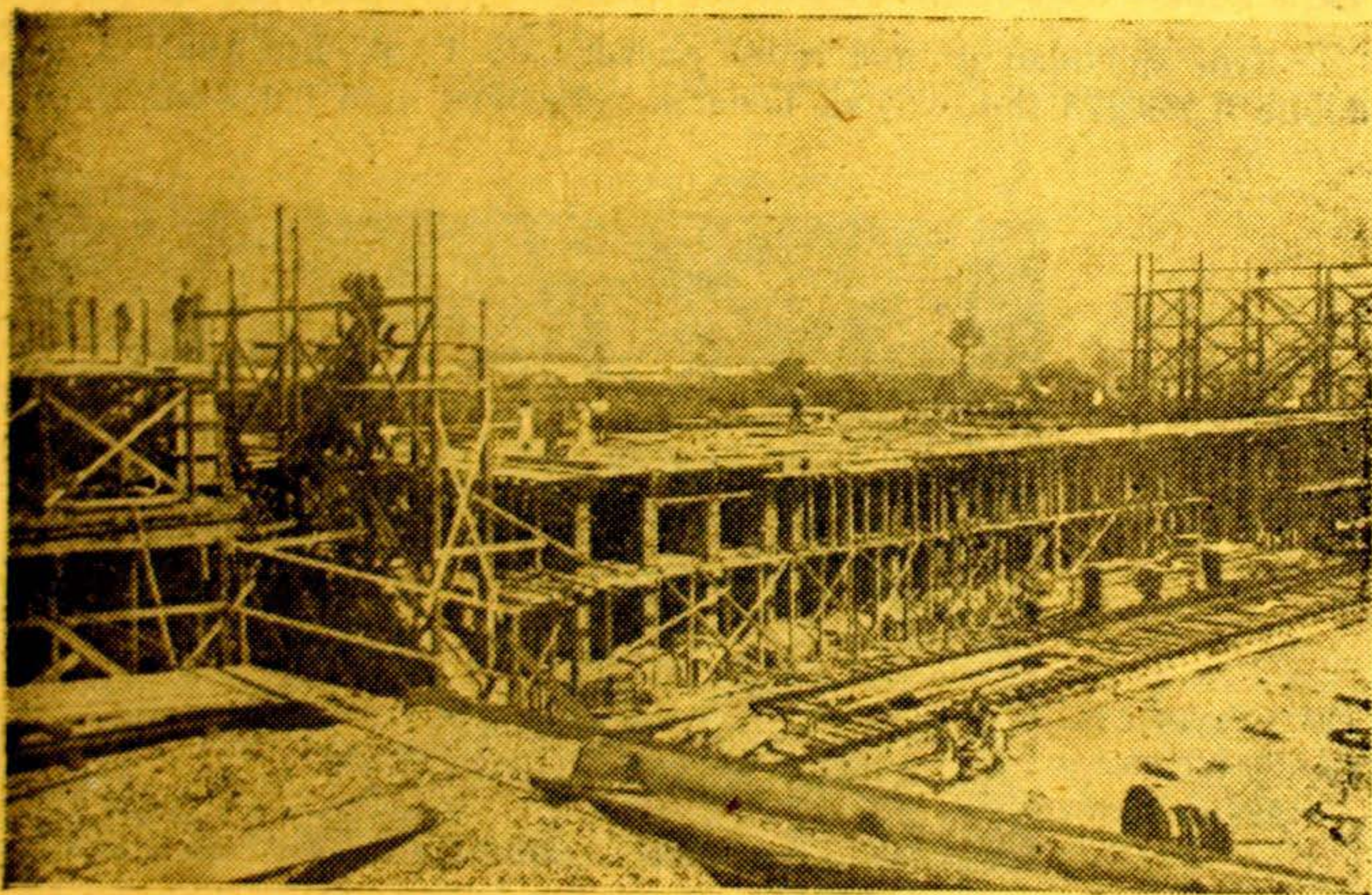
Pored toga u cilju ekonomskog jačanja SRZ donijete su još neke mjere između kojih ćemo navesti slijedeće:

1. Ukinuti su obavezni otkupi svih poljoprivrednih proizvoda osim žitarica i vune.

2. SRZ su u 1951 godini kao individualna gazdinstva jedan dio svojih proizvoda, pretežno žitarica, jer su, kako smo rekli, ostali obavezni otkupi u toku godine ukinuti, prodavale državi ali sa tom razlikom što su individualna gazdinstva za prodate proizvode dobivali određenu državnu cijenu i isto toliko bonova, a radne zadruga su pored određene državne cijene dobile i 150% bonova i na taj način su postigle kod obavezne prodaje poljoprivrednih proizvoda višu cijenu nego privatnici za oko 32%. Praktično to znači da su privatna gazdinstva, na primjer, za svaki 100 kg pšenice prodate na ime obaveze dobila 700 dinara u novcu i 700 dinara u žitnim bonovima, a zadruga su pak za svakih 100 kg pšenice prodate na ime obaveze dobile 700 dinara u novcu i 1050 dinara u bonovima. Ako vrijednost bonova preračunamo na novac, imajući u vidu da se svaka vrsta industrijske robe na bonove kupuje uz popust od 65%, što znači da svaki proizvođač za robu koja košta 100 dinara plaća svega 35 dinara i 35 dinara u bonovima, te tako faktički robu dobiva jeftinije za 65 dinara, onda to znači da je privatnik za pšenicu koju je prodavao 1951 go-

dine na ime obaveze dobivao u stvari 1155 dinara za 100 kg, dok je zadruga za istu količinu pšenice dobila 1381 dinar a to znači 226 dinara više. Isti ovaj odnos važi i za sve ostale poljoprivredne proizvode koji se nalaze na obaveznom otkupu i koji su još predmet obaveznog otkupa.

3. I prodaja slobodnih viškova svih vrsta poljoprivrednih proizvoda seljačkih radnih zadruga na takozvanom slobodnom tržištu je u 1951 godini stimulirana u odnosu na privatna gazdinstva. Naime privatna gazdinstva su svoje slobodne viškove poljoprivrednih proizvoda unovčavala na slobodnom tržištu po zakonu ponude i potražnje, tako da su za svoju robu dobivala tržišnu cijenu i ništa više, a zadruga

Izgradnjom koksare u Lukavcu, oslobodićemo se uvoza ovog važnog materijala

su pored ostvarenih na isti način tržišne cijene od države dobile i 15% bonova od ostvarenog prometa. Tako, na primjer, ako je privatnik prodao 100 kg. krompira po cijeni od 20 dinara po 1 kg., onda je on dobio za 100 kg. krompira 2000 dinara i ništa više, a zadruga je pored cijene odnosno novca od 2000 dinara za 100 kg. krompira dobila i 15% bonova za kupovinu industrijske robe. Ako se uzme da vrijednost jednog bona iznosi oko 1,86 dinara, a njegova vrijednost toliko iznosi, onda to znači da je u konkretnom slučaju zadruga dobila 111,60 dinara više za 100 kg. krompira nego što je dobio privatnik. Ovo važi za sve moguće poljoprivredne proizvode koje zadruga proda na ovaj način.

4. Odlukama Savezne vlade bilo je dalje predviđeno da zadrugari mogu i proizvode sa svoje okućnice prodati na isti ovaj način. Za korišćenje ove povlastice jedino je bio uslov da seljačke radne

zadruga i zadrugari svoje viškove poljoprivrednih proizvoda na slobodno tržište iznose preko svojih prodavnica, prodavnica fondova za mehanizaciju i državne trgovačke mreže i to u cilju bolje evidencije i kontrole cijene na tržištima, radi pravilnog obračuno pripadajućih bonova.

Subotičke radne zadruga su na ime obaveze predale u bijelim žitima 2.244.265 kgr. pšenice, 301.233 kgr. ječma i 47.937 kgr. zobi. Za ove količine pored određene državne cijene zadruga su primile 150% bonova što iznosi 26.728.326 bonova ili 8.909.108 bonova više nego što bi privatna gazdinstva dobila za iste količine. A to znači da su zadruga dobile veću cijenu za ove količine bijelih žitarica u iznosu od 15.570.940 dinara računajući jedan bon po cijeni od 1,86 dinara koliko on stvarno vrijedi.

Kroz slobodan promet radne zadruga do 1. oktobra 1951. g. su dobile 3.260.273 industrijska bona ili vrijednost ovih 6.064.107 dina-

Fabrika „Ivo Lola Ribar“ već obilno snabdijeva našu industriju

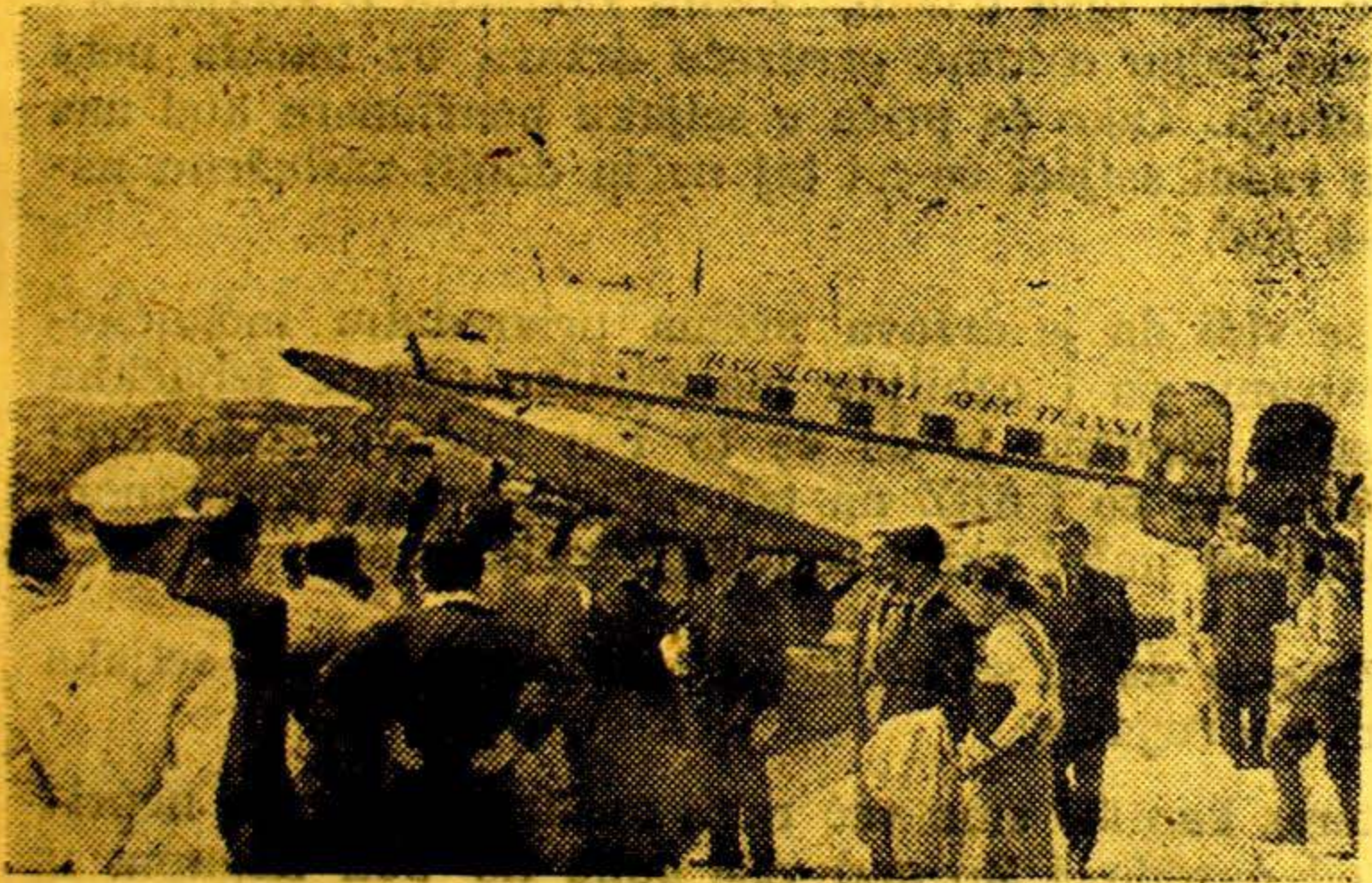
ra. Prema tome samo kroz obavezan otkup bijelih žita i kroz slobodnu trgovinu radne zadruga u Subotici su do 1. oktobra 1951. godine dobile od države u stvori ukupan iznos od 21.635.047 dinara više nego što su za iste proizvode u obaveznom otkupu i slobodnom tržištu dobila privatna gazdinstva. Ako uzmemo da u subotičkim zadrugama imamo 4.217 domaćinstava onda u prosjeku na ovaj način svako domaćinstvo dobiva 5.130 dinara.

I ovo pokazuje koliko država nastoji da seljačke radne zadruga što više ekonomski ojača i da omogući seljacima daleko bolji život u zadrugama nego što su ga imali i što ga imaju van zadruga.

No i pored tih mjera još postoje niz neriješenih problema. Medju najvažnijim neriješenim problemima svakako nalazi se pitanje arondacije zadružnog zemljišta, bolja organizacija rada i potpuno materijalno obezbjeđenje onih seljaka koji nisu više u stanju da učestvuju u proizvodnji ili zbog toga što su na radu onesposobljeni ili

što se sada već nalaze u godinama u kojima se ne može privredjivati, kao i onih proizvođača koji imaju brojnu djecu i sami sa svojim radom nisu u mogućnosti i pored svog ozbiljnog zalaganja obezbjediti najnužnije potrebe porodice.

Arondacija je svakako povezana sa pitanjem podizanja produktivnosti rada i unapredjenjem poljoprivredne proizvodnje u zadrugama. Naime, za moderno, racionalno obradjivanje zemlje, pored primjene mehanizacije neophodno je potrebno da zadružna imanja budu sastavljena od većih i nerascjepkanih parcela. Samo u tom slučaju kada se imanja zadruga budu sastojala iz zaokruženih velikih parcela moći će se zemlja potpuno racionalno obradjivati, moći će se potpuno primjeniti moderan plodored, moći će se racionalno koristiti mehanizacija, što je već i slučaj kod nekih naših zadruga u onim selima gdje su skoro svi seljaci u radnim zadrugama i tada neće biti izgubljen veliki broj radnih sati koje još u nekim zadrugama zadruga-

*JAT postiže sve
veće uspjehe u
brzom i sigurnom
prevozu putnika*

gari gube prelazeći sa jedne male parcele na drugu da bi obavili ovaj ili onaj potrebni poljoprivredni posao, a koji način obrade svakako u mnogome poskupljuje njihovu proizvodnju.

Da bi se ovaj problem riješio naša Vlada priprema Uredbu o arondaciji zemljišta radnih zadruga. Mi ovdje ne mislimo u detalje iznositi pojedinosti ovih mjera, ali želimo samo ukazati na to da će arondacijom to jest zaokružavanjem zemljišta seljačkih radnih zadruga putem zamjene biti svakoj zadrugi grupisana njena zemlja u velike parcele i to na taj način da će privatnicima biti utoliko se nalaze u granicama gdje treba da se formiraju zadružne parcele, pod tačno odredjenim uslovima oduzeti njihovi posjedi sa svim zgradama i da će im se u zamjenu dati odgovarajuća površina zemlje i zgrade na drugim mjestima, to jest tamo gdje ne bi bili na putu i u granicama zemljišnih površina neke SRZ.

Sigurno da će Vlada ovu novu Uredbu donijeti u najpogodnije vrijeme a bez sumnje da će ona veoma ozbiljno uticati na dalje una-

predjenje zadruga na podizanju ekonomske snage zadruga i zadrugara a samim tim na podizanju ekonomskog i kulturnog života radnih seljaka u zadrugama a bez štete po privatnike.

Organizacione slabosti su u prvom redu slabosti uzrasta zadruga i te slabosti zadrugari sami kroz svakidašnji rad i praksu otklanjaju. A da je to tako vidimo da naše zadruga vode ozbiljnu borbu za uvođenje boljih sistema rada, vode ozbiljnu borbu protiv birokratskih tendencija u zadrugama, vode ozbiljnu borbu protiv izvjesnog povlašćivanja pojedinaca pa i takozvanih paušalaca.

I najzad pitanje socijalno ugroženih prema izjavi naših najviših rukovodilaca riješiće se socijalnim osiguranjem zadrugara, koje će u najkraće vrijeme stupiti na snagu. Do sada je zaista postojala opravdana bojazan nekih zadrugara šta će biti sa njima kada ostanu i ne budu više mogli raditi. To pogotovo u svjetlu dosadašnje prakse velikog broja zadruga, koje su socijalnu pomoć davale kao neku milostinju, a nekada je uopšte nisu davali. Novim zakonom o socijalnom osiguranju zadrugara brigu o tome preuzeće država uz možda neki doprinos samih zadruga. Tako će priča o seljaku penzioneru kod nas postati stvarnost, a radni seljaci će na taj način dobiti zasluženu nagradu za svoj težak rad.

Iz izloženog se vidi da je država prema privrednim mogućnostima, pružila svestranu pa i ozbiljnu materijalnu pomoć seljačkim radnim zadrugama, a sigurno je da će to i u buduće činiti kroz razne forme i vidove, jer će i SRZ na taj način svojom povećanom proizvodnjom doprinijeti našoj bržoj izgradnji socijalizma.

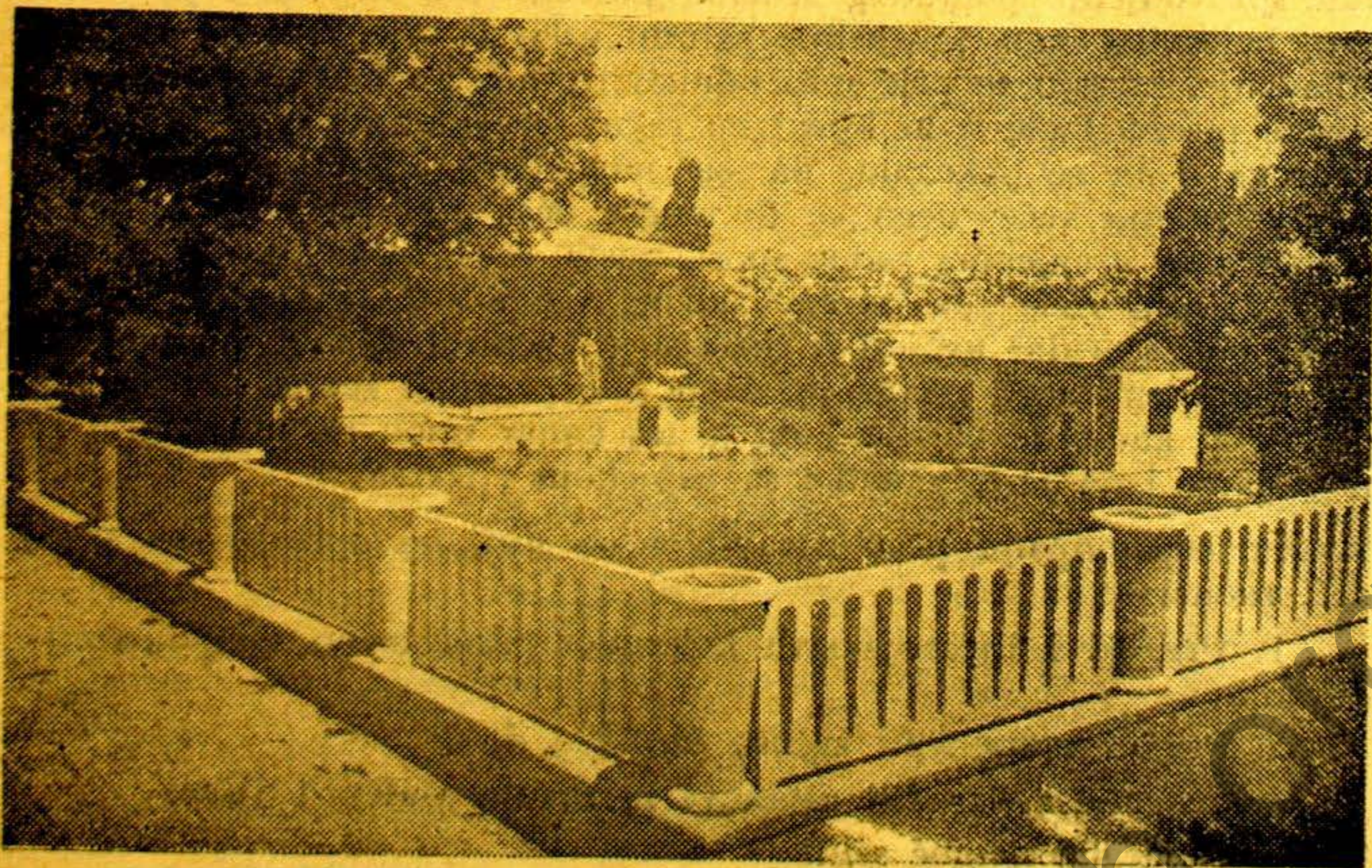
A sve ovo pokazuje da je sadašnjost i budućnost radnih seljaka u seljačkim radnim zadrugama.

Ali to nije interes kao što smo već rekli naših sjedinjenih neprijatelja, prezrenih od naroda, i što god više gube tlo pod nogama u svom neprijateljskom radu postaju i sve drskiji i podmukliji. Ne koriste više priče o kazanu u seljačkim radnim zadrugama, o gubljenju značaja porodice u radnim zadrugama, o nemoralu itd. jer su se naši ljudi uvjerali o tome kolika je to bila laž neprijatelja. Zato se sada proturuju mnogo prefinjenije krilatice kao na primjer: stanje će se promijeniti, zadruga će se rasformirati, jer to traže zapadnjaci, treba podnijeti molbe za istupanje itd. Tim svojim krilaticama su neprijatelji nastojali odvratiti članove radnih zadruga od poslova i u jeku najvećih poljoprivrednih radova da bi na taj način smanjili i uspjeh radnih zadruga pa time izazvali i nezdovoljstvo zadrugara. U većini slučajeva sami zadrugari su prozreli rad ovih neprijatelja i iste raskrinkali, ali te i takve budnosti prema neprijateljskom radu nije bilo u svim seljačkim radnim zadrugama, te se događalo, da su po njima počeli vršljati razni neprijateljski tipovi počev od seljaka koji bi želeli da imaju svoj veći posjed, pa do reakcije, mačekovaca, četnika, pojedinih popova, informbirovaca itd. kao što je slučaj sa Damjanovim i Stipić Jašom u Subotici, Matarićem u Somboru i dr. Jasno je da ovi tipovi žele nazadak, a jasno je i zbog čega ga žele, da bi se ponovno povratilo staro i omogućilo da žive kao paraziti od izrabljivanja

radnog naroda, te zbog toga u odnosu na njih treba pooštriti budnost i raskrinkavati ih na svakom koraku, a ako su zadrugari preduzimali protivu njih razne mjere sve do isključenja, a u koliko su njihovi postupci pa i onih van zadruga došli u sukob sa krivičnim zakonom, treba ih predavati pravosudnim organima i sigurno je da će narodni sudovi po njihovim krivicama donositi takve odluke koje će štititi seljačke radne zadruge od njihove neprijateljske i štetečinske djelatnosti. Drug Tito je rekao: „Nikakvom glasnom neprijatelju mi nećemo dozvoliti da nam razbija zadruge bez obzira ne sve naše demokratske mjere i metode u produbljivanju demokracije, mi to nećemo dozvoliti neprijatelju socijalizma. Za njih zbog takvog rada mi imamo zakon“.

I na kraju, da napomenemo, da ima neprijatelja, koji naš nov finansijski sistem i našu borbu za sniženje cijena poljoprivrednim artiklima naopako tumače kao da je ta borba uperena protiv radnih seljaka. U vezi sa time drug Boris Kidrič na mitingu u Kragujevcu oktobra 1951 godine je rekao: „Ne, drugovi, kao što je već drug Tito izjavio, između interesa radnih seljaka i radnika ne može biti suprotnosti. Interesi našeg radnog naroda su jedinstveni. Ali, zato naš radni seljak mora da zna da on može od radnika, od radničke klase, dobiti toliko industrijskih proizvoda, koliko on sam daje poljoprivrednih proizvoda gradovima i industrijskim centrima. Ako radnička klasa ne može dovoljno jeftino da kupuje poljoprivredne proizvode, onda je ometena industrijska proizvodnja. Posljedice toga vrlo brzo bi se pokazale i kod radnih seljaka, pošto on ne bi mogao u dovoljnoj mjeri da dobije industrijske robe. Prema tome borba za sniženje poljoprivrednih cijena nije uperena protiv radnog seljaka“.

Ivan Vuković

U našoj zemlji otpočela je u većim razmjerima izrada montažnih kuća

Krupni uspjesi na polju zdravstvene službe

Već u toku Narodnooslobodilačke borbe na oslobodjenoj teritoriji zaštita narodnog zdravlja mijenja svoj karakter shodno tekovinama Narodne revolucije. Dok se za vrijeme kapitalističke Jugoslavije zdravstvena služba u glavnom svodila na liječenje već oboljelog čovjeka, dotle u novoj Jugoslaviji shodno principima socijalističke medicine, težište je u sprečavanju oboljenja.

U momentu oslobodjenja, Subotica je raspolagala sa malim brojem zdravstvenih ustanova, kao što su bolnica, dječji dom „Kolevka“, antituberkulozni dispanzer, spasavalačka sekcija, nekoliko ambulanta bivšeg okružnog ureda i ambulanta za liječenje željezničara. Ali ni te ustanove nisu imale dovoljan broj ljekara, a osnovno pitanje zdravstvene službe i preduslov za njezino pravilno rješavanje jeste stanje kadrova. Kod odredjivanja zadataka ne može se mimoći činjenica da je njihovo izvršenje u prvom redu uslovljeno brojem raspoloživih visoko kvalifikovanih kadrova, ljekara.

Broj ljekara u Subotici je bio minimalan, no uprkos ovom stanju u kadrovima mi nismo mogli da odložimo svoju zdravstvenu politiku, koju su zahtijevale potrebe socijalističke izgradnje, na kasnije dok se stanje kadrova ne bude izmijenilo. Novi društveno-ekonomski odnosi nastali u Narodnoj revoluciji bez pogovora su zahtijevali sprovođenje potpunog sistema preventivnih mjera, a povećani broj bolesnika kao posljedica ratnih uslova, nije trpjelo nikakvo odlaganje. Moralo se pristupiti odmah izgradnji odgovarajuće zdravstvene mreže, bude li to bilo i na račun preopterećenja raspoloživih kadrova. I tu se pokazalo, da su mogućnosti jedne socijalističke zemlje znatno veće, nego se to moglo očekivati, na osnovu starih pojmova o „granicama radne sposobnosti“ medicinskog kadra. Pored niza slabosti naše zdravstvene službe, već i sam učinak te službe, a još više očevidni uspjesi u suzbijanju zaraznih bolesti i smanjivanju dječje smrtnosti pokazuju, da je bilo pravilno zahtijevati od medicinskog kadra te napore i da je taj kadar imao razumijevanje za te zadatke i da je te zadatke sa uspjehom i izvršavao.

Po oslobodjenju pred zdravstvenom službom postojali su slijedeći zadaci:

1. Pregled i liječenje svih bolesnika prvenstveno socijalno osiguranih.
2. Pružiti savremenu zaštitu školskoj djeci.
3. Sistematski izraditi ustanove za zaštitu matere i djece.
4. Pojačana pomoć selu.
5. Zaštita cjelokupnog gradjanstva od zaraznih bolesti.
6. Sistematska zaštita trudbenika na radnim mjestima.

7. Sistematsko podizanje komunalne, prehranbene, školske higijene.

8. Zdravstveno prosvjećivanje naroda itd.

Po prvom zadatku zdravstvenu službu trebalo je organizovati na taj način da sve specijalističke ambulante budu sakupljene na jednom mjestu a na terenu formirati sektore sa sektorskim ambulantomama. Tako je formirana Gradska poliklinika sa svim specijalističkim ambulantomama, u gradu formirano je 6 sektorskih ambulanti a u naseljima još četiri. Postepeno Gradska poliklinika se proširila tako da krajem 1951 godine raspolaže sa 14 odjeljenja.

Da bi pružili savremenu zaštitu školskoj omladini u sklopu poliklinike formirana je školska poliklinika koja sada ima 4 odjeljenja sa svojim kupatilom.

Zdravstvena služba stare Jugoslavije je bila naročito zaostala na polju zaštite matere i djece. Naša narodna vlast odmah po oslobođenju se pozabavila sa ovim problemom naročito zbog velike smrtnosti odojčadi na našem terenu, da bi tu otpočela borbu na smanjivanju ovog zla i uključila je u rješavanje ovog problema i masovne organizacije u prvom redu AFŽ i Crveni krst. Već početkom 1946 godine organizacija AFŽ-a bivšeg III Rejona otvorila je prvo vanbolničko porodilište „Udarnik“ koje je u to vrijeme imalo svega 4 kreveta i koje se vremenom proširilo na 16 kreveta prelaskom u bivši privatni sanatorijum. Ovo porodilište ima godišnje sada oko 560 porodaja.

1950 godine AFŽ Tavankuta u zajednici sa Povjereništvom za narodno zdravlje otvara svoje malo moderno porodilište koje već sada ima vidnog uspjeha u smanjivanju dječje smrtnosti na tom terenu, gdje je inače dječja smrtnost bila najveća.

Zahvaljujući socialističkim metodama o brizi za djecu na inicijativu Dr Plačkić Sofije tadašnjeg upravnika Antituberkuloznog dispanzera 1946 godine otvara se na Paliću dječje oporavilište „Pionir“ za liječenje tuberkulozne djece. Lječilište je kasnije dobilo i osnovnu školu. Ova inicijativa naišla je na veliko razumijevanje kod naših žena sa sela i članice AFŽ-a sa svojim neumornim radom su obezbijedile materijalna sredstva da se ovo oporavilište moglo otvoriti.

Da bi borba za smanjivanje dječje smrtnosti uzela sve šire razmjere narodna vlast organizira na našem terenu 10 savjetovališta za žene i mlade majke, postavlja babice u sva naselja koje u glavnom imaju zadatak da zdravstveno prosvjećivaju naše žene i na taj način da doprinesu suzbijanju dječje smrtnosti.

Pored ovoga otvorene su dvoje dječije jaslice u gradu koje igraju veliku ulogu u zaštiti dječjeg zdravlja i u širenju zdravstvenog prosvjećivanja. I tako sa ostalim rezultatima i nastojanjima narodnih vlasti građani Subotice imaju obezbjedjene osnovne zdravstvene ustanove i pune mogućnosti ne samo za liječenje nego i suzbijanje oboljenja.

Klara Lendvai

„Seljaci u zadrugama, kojima sami upravljaju, i radnici u fabrikama, u kojima će od sada sami upravljati, imaju svoju sudbinu zaista u svojim rukama“ (Tito).

Počeci pisane književnosti Hrvata-Bunjevaca

Prvi pismeni Hrvati-Bunjevci, a ujedno i prvi pisci pojavljuju se krajem 17. stoljeća, kada su turci uzmakli iz ovih krajeva. Među prvim bunjevačkim piscima spominje se i ime Mihajla Radnića. On je 1683. godine štampao u Rimu dvije knjige. Prva je „Razmišljanje pribogomiona od ljubavi Božie“, a druga „Pogardjenje izpraznosti od svijeta.“

Tokom 18. vijeka u bunjevačkoj književnosti javlja se nekoliko pisaca, koji su ostavili lijep broj štampanih djela. Fonetički pravopis uveo je u bunjevačku knjigu Lovro Bračuljević, izdavši 1730. godine u Budimu „Uzao serafinske goruće ljubavi“. Ovo Bračuljevićevo djelo napisano je sto godina prije Vuka Karadžića. Raspravljajući u svojoj knjizi o načinu pisanja, Bračuljević kaže: „Al je lipše i pofaljenije pisati onako, kako se govori, jer štogod je odviše faljeno, već je kudjeno“.

Da su Bunjevci već u 18. vijeku govorili i pisali čistim i lijepim hrvatskim jezikom, najbolje svjedoči pisanje Antuna Bačića.

Poslije Antuna Bačića u bunjevačkoj književnosti javlja se Antun Josip Knezović. On je zaslužan po tome, što je dao Bunjencima prvo djelo u stihovima, štampano 1759. godine u Pešti.

Mirko Pavić bio je najplodniji pisac među svojim suvremenikima. Napisao je tri knjige i izdao ih u Budimu. Prva je štampana starom ortografijom 1764. godine pod naslovom „Epistole i evanđjelja priko sviju godišnjih nediljah i svetkovinah“. Druga Pavićeva knjiga „Ramus viritantis olivae“ pretstavlja značajnu povijesnu vrijednost, jer u njoj autor opisuje ondašnje prilike bosansko-srebrničke pokrajine. Ovo djelo izašlo je iz štampe 1766. godine. Treća knjiga bunjevačkog književnika Mirka Pavića nosi naslov „Prodromus asceticus“, a štampana je 1767. godine.

Uz Antuna Bačića i Mirka Pavića javlja se i Josip Jakošić, koji nam je ostavio vrijedno djelo. U svojoj knjizi „Scriptores Interamniae“ Jakošić je dao prvi pregled rada bunjevačkih književnika.

Jedan od vrlo učenih Bunjevaca 18. vijeka bio je pisac Grgur Peštalić, doktor filozofije i profesor gimnazije u Baji. Peštalić se bavio i filozofijom i teologijom i lijepom književnošću. Naročito se proslavio svojim epom „Dostojna plemenite Bačke“.

Peštalićeva pjesma „Dostojna plemenite Bačke“, koja je ispjevana u desetercu sa slikom, napisana je pod uticajem Kačića, a inspirisana je narodnom pjesmom.

Evo početnih stihova epa:

„Sanak snila vila u gorici,
Na telečkoj ležeći travici,
Koja olo kiti Bačku ravnu;

Gdi dolinu ti nevidiš tavnu,
 Da se slavi malo i veliko,
 Što je krvi naše svekoliko
 Po svoj Liki i po Crnoj Gori,
 Koja nose uvik s Tureih bori:
 Od radosti u sanku prezaše
 I od brige nenadno trzaše,
 Pak se budi, ter Bačku pogleda,
 Što se u njoj čini sve izgleda:
 Podcikuje kano ljuša zmija,
 Što se nije probudila prija?

U svojoj pjesmi „Dostojna plemenite Bačke“ Grgur Peštalić nadalje pjeva kako se vila budi i vidi, da se sva slovenska plemena proslavljaju u ratu, a samo je ona „jadna mukom zamuknula“. Peštalić vrlo slikovito i živo opisuje opreme bačkih ratnika. Evo nekoliko stihova iz „Priprave za banderijski pohod“:

Skupiše se kano lastavice,
 Potskočiše kano i divice,
 Potskočiše, više učiniše,
 Svete krune čuvanje primiše.
 Učiniše svi mudru pripravu,
 Pokrojiše seb novu opravu,
 Od najskuplje u kraljevstvu čoje,
 Svitlo plave, ko nebeske boje.
 Na glavi im samurski kalpaci,
 A prikrivci kano i oblacih,
 U crljenom skerletu viju se,
 Svrh obrva savijaju se:
 Niz kalpak im viteško pletenje,
 Kano drago svitli se kamenje,
 Na kalpaku bila perjanica
 Kakvu nosi čaplja lipa ptica,
 Po kim srebro ugledat svagdi je,
 Gajtani se posvud viju novi,
 Po rukavih i po svi pešovih,
 Niz gajtan se parta, po tri prsta
 Po svud pruža, srebrnoga krsta,
 Još od srebra imadu dugmeta,
 Crni pervaz od mladog jagnjeta,
 Srebro dugme, gajtan, parta, srebro,
 Pokrivaju posvi svako rebro,
 Na vratu im svilena marama,
 Pod čurđijom plavetna dolama,
 A dolamu pojas opasiva
 Na kom rojte i srebro sve siva...“
 Madžarlije, pokraće čurđije

Peštalićeva prigodna pjesma „Dostojna plemenite Bačke“ prožeta je žarkim rodoljubljem. U njoj se istom ljubavlju spominju Poljaci, Bugari i Rusi, kao i Hrvati i Srbi. Ova pjesma je ustvari borbeni poziv za oslobodjenje od Turaka.

Ovaj Peštalićev ep nema veću književnu vrijednost, ali je zato dragocjen jezični dokumenat. Ovo Peštalićevo djelo naišlo je na živ interes u narodu, o čemu najbolje svjedoče četiri izdanja koje je do sada doživjelo. Prvi put je štampano u Kalači 1790. godine, a zatim je izdano još tri puta u Subotici i to 1866., 1890. i 1929. godine.

Drugo djelo bunjevačkog književnika Grgura Peštalića — „Utišenje ožalošćenih“ — pretstavlja opširnu parafrazu Davidovih psalama, u kojem su pored ostalog, snažno opisane grozote kuge, koja je godine 1795. harala u Srijemu.

Grgur Peštalić napisao je nekoliko djela i iz područja filozofije, neka je štampao, a mnoga su ostala neobjavljena. Nekoliko Peštalićevih neobjavljenih rukopisa čuva se i danas u bajskom samostanu.

Poslije Peštalića u književnosti Hrvata-Bunjevaca nema nijednog značajnijeg imena sve do Ivana Antunovića. Istina, u 19. vijeku javlja se Peštalićev učenik Grgur Čevapović, zatim Stjepan Gerdenić i Antun Mihalić s epom „San u vrime uvoda“ — koji se odlikuje s nekoliko dobrih stihova — ali nijedan od spomenutih pisaca nije dao djelo većeg književnog značenja.

Prosvetitelj Hrvata-Bunjevaca Ivan Antunović bio je veliki rodoljub. To ga je i potstaklo da ozbiljno misli na svoj rod, koji je bio ne samo neprosvijećen, nego je i nacionalno zastranio. Antunović je prvi bunjevački književnik koji je počeo putem knjige širiti prosvjetu među Hrvatima-Bunjevcima. Uvjerivši se da bunjevačkim narodnim masama prijeti opasnost od nasilnog pomadjarivanja, Antunović neumorno radi na budjenju nacionalne svijesti. Pokreće „Bunjevačke i šokačke novine“ (1870. godine), zatim „Bunjevačku i šokačku vilu“, a njegovim nastojanjem pokrenuti su i „Neven“ i „Danica“. Prije nego što je pokrenuo „Bunjevačke i šokačke novine“, Ivan Antunović pozvao je Bunjevce da se okupe pod njegovu zastavu. Evo dijelova proglašenog tom prilikom Hrvatima-Bunjevcima:

„Ljubljena braćo! ko bi vam dakle kazao: da nauka nije vami potribna, onoga smatrajte za najveća, sveg roda zlotvora, premda od kako je vika, nikad ljudstvo brez nauke nije bilo... Usliđ toga naša je odlučena nakana, ako bude i Božjom voljom odobrena, ovake nediljne novine za bunjevački, šokački i bošnjački puk osnovati, u kojima bi se sve to našim jezikom razlagalo što je puku, u obziru državnim, općinskim i obiteljskim potribno, da se o svojim vilajetskim i domaćim stanju obavisti, i opasnost duševna i tilesna od njeg odvрати i boljak primakne. U tom listu bi se tumačili zakoni, da naučimo naša građanska prava, i ova dostojno uživamo, i urazumimo se u naše građanske dužnosti i ove svistno obvršujemo.

Ljubezna braćo! Ova nakana vaših učenih sinovah jeste čvrsta i spremna, nu ipak ostaće i neplodna ako se neće vašom narodoljubavom podpomagati. Složno dakle, braćo! dočim će vaši učeni sinovi svoja znanstvena dila i nauku svoji rodjakah zgodno sastavljati i naminjenom listu pri-našati, vi ćete brojnom pretplatom, koja na svaki način mora biti malena, ovim listu temelj polagati. Nemojte misliti, da

valjda nama tribaju vaše krajcare: mi to od vas samo na toliko ištemo, da troškove osnovanju i izdavanju lista neophodne obaviti možemo: nami tribaju vaša srca, da jih oplemenimo; vaša pamet, da je naukom obogatimo i tako naš narod opet uglednim učinimo“ ...

Bunjevački književnik Ivan Antunović nije značajan samo po tome, što je počeo raditi na budjenju bunjevačke narodne svijesti, nego i obzirom na njegov književni rad. Kroz sva Antunovićeve djela struji žarko rodoljublje, baš kao i kroz djela Grgura Peštalíća.

Ivan Antunović bio je učen čovjek. Govorio je nekoliko stranih jezika i mnogo je putovao po svijetu. Njegovo prvo književno djelo izdano je 1872. godine u Temišvaru pod naslovom „Putne iskrice“, u koje je sabrao svoje utiske iz Italije. Svoja književna djela Ivan Antunović je dijelio besplatno, kako bi u redovima Bunjevaca probudio interes za knjigu uopće.

Iz pera Ivana Antunovića izišlo je i nekoliko pripovijedaka i tako je on postao prvi pripovjedač Hrvata-Bunjevaca. Pripovjetka „Odmetnik“ štampana je u Zagrebu, dok su pripovjetke „Bariša Kitković“, i „Posljednji Gizdarev“, kao i djelo „Oblik Subotice grada“ ostale neobjavljene.

Najvažnije Antunovićevo djelo nosi naslov „Rasprava o podunavskih o potiskih Bunjevcih i Šokcih“, a štampano je 1882. godine u Beču. Ovo djelo pretstavlja bogat izvor podataka o bunjevačkoj prošlosti, a ujedno i najdokumentovaniju knjigu o Hrvatima-Bunjevcima.

Ivan Antunović radio je i na reformi bunjevačkog jezika. Težio je za književnim jedinstvom sa Hrvatima, ali nije uspio: „Neven“ i

Omladina je dala našoj zemlji još jednu omladinsku prugu: Banja Luka – Dobo

„Danica“ i nadalje su izlazili u ikavštini, kojom Bunjevci još uvijek govore.

Premda književni rad Ivana Antunovića nema osobite književne vrijedosti, njegova pojava ima drugih zasluga za Bunjevce. Ivan Antunović je nacionalni pokretač Hrvata-Bunjevaca i njihov prosvjetitelj, osnivač prvih bunjevačkih novina i izdavač knjiga, prvi novinar, prvi bunjevački pripovjedač i povjesničar. On je predstavnik početka nacionalnog, prosvjetnog i književnog preporoda Hrvata-Bunjevaca.

Pored toga što je Antunović opterećen vjerskim zastranjivanjima, on na dosta mjesta istupa kao iskren rodoljub. Evo za njega karakterističnih misli:

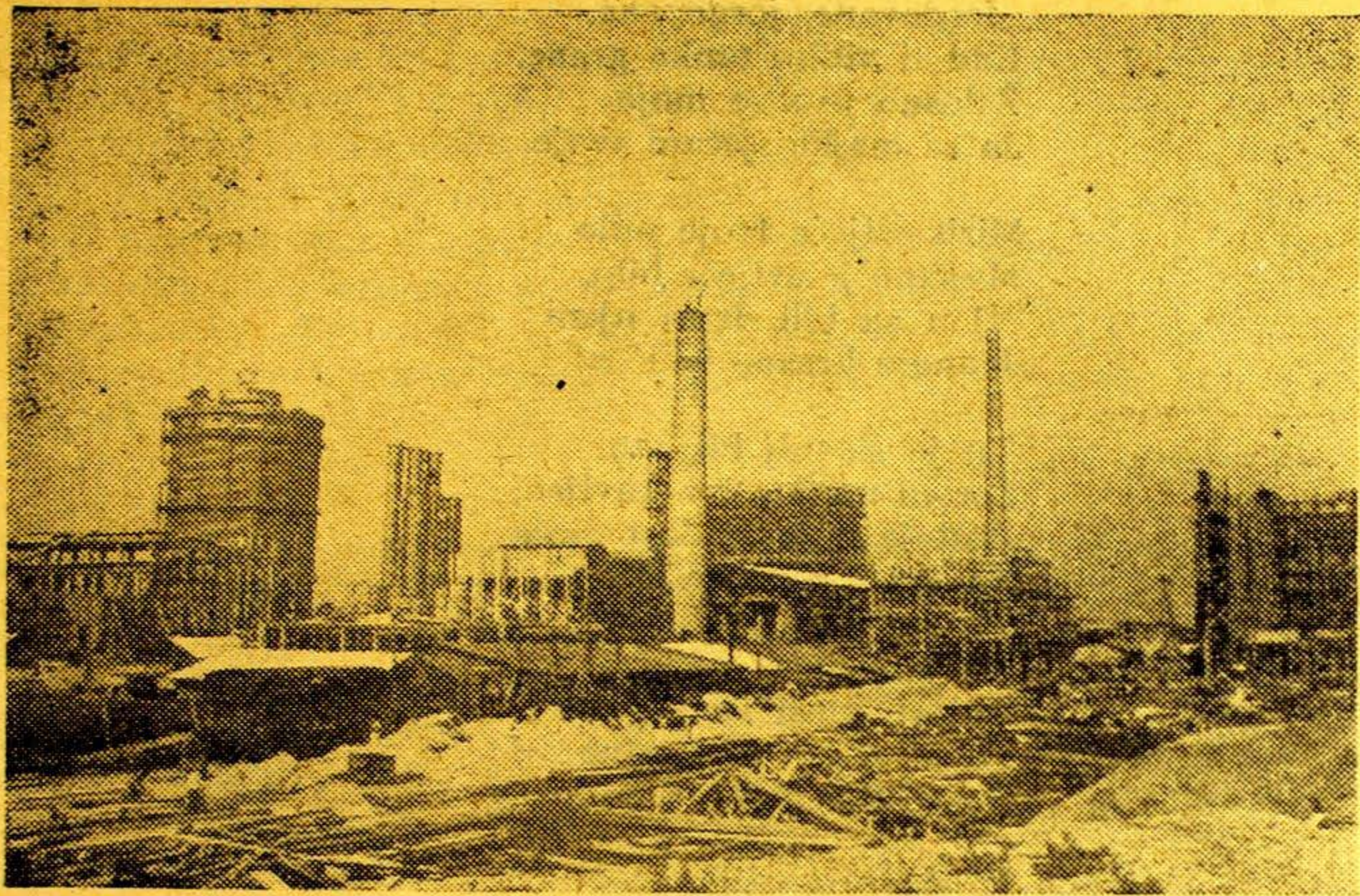
1. „Prolazeć onamo današnjom Srbijom, Hrvatskom i Dalmacijom i Bosnom, svagdje sam naišao nalikom i stasom, po načinu življenja i nošnje uz jedine obiteljne i društvene običaje, jedan te isti jezik, jednaka imena i prezimena po krvi rođenu braću, zvali se ovi Hrvatom ili Srbom. A to su mi tvrdili oni, koji su Hercegovinu i Crnu Goru proputovali, i o narodu u tih zemljah pribivajući. Pa sam se u dnu srca uvirio: da onaj tko nas dvoji, može biti veoma učen. Al u njem niti će Srbin, niti Hrvat naći prijatelja.“

2. „Južni Slaven će sve preživiti, ma ga silom oborili. On će najneprijazniji mu narod preživiti i na njegovom grobu „Requiescat in pace“ otpjevati. Ostave li ga pako u miru, on neće ničiju slobodu postavljati u okove, neće ni za čijim životom zasijedati, već će svimi, blagodati mira i radosti podjednako diliti, a nezgode i manjkanja jednako trpiti.“

Ambrozije Šarčević bio je poput svojih prethodnika takodjer veliki rodoljub, pisac i izdavač prvih bunjevačkih knjiga. U vrijeme kada je „bunjevačka svijest spavala“, Šarčević izdaje „Zbirku mudrih i poučnih izreka“ (1869 godine), koja je poslije Peštalićevog epa „Dostojna plemenite Bačke“ prva bunjevačka knjiga prosvjetnog i rodoljubivog karaktera. Ova Šarčevićeva zbirka štampana je u vrijeme „kada se na bunjevačku prosvitu ni mislilo nije“. Prvi i drugi dio „Zbirke mudrih i poučnih izreka“ obuhvatio je izreke, dok treći dio sačinjavaju poučne priče.

Godine 1870. Ambrozije Šarčević izdaje prvi „Bunjevačko-šokački kalendar“, zatim „Tolmač izvornih književnih i zemljopisnih jugoslovenskih riči“, a 1895. godine „Otvoreno pismo rodu bunjevačkom i šokačkom“, koje je zapravo otvoren poziv na odbranu narodnog jezika. Ambrozije Šarčević je mnogo odvažniji i energičniji i od samog Ivana Antunovića, a pogotovu ako je u pitanju borba za nacionalna prava i maternji jezik: „Valja kod visoke vlade zemaljske zahtivati, iskati i potražiti da se ono, što je zakonom određeno, u našim školama i oblastima našim oživotvori“.

Ambrozije Šarčević izdao je još i „Tumač nepoznatih riječi“ kao i „Madjarsko-bunjevačke ričnike“, ali on je mnogo aktivniji kao prosvjetni radnik, koji je bio tijesno vezan uz bunjevački prosvjetni pokret. Oko njega su se okupljali svi svijesni rodoljubi, kao i svi oni koji su imali slične želje i ideje u pogledu prosvjećivanja bunjevačkog

Zenica se izgradjuje u gigant naše prve Petoljetke

puka. Ambrozije Šarčević neumorno je radio i na širenju knjige među Bunjevcima u ona teška vremena, kada su Mađari svim silama nastojali da ih pomadjaru, „Narod poučavati, puk prosvitljivati — nauku i znanje u nižim razredima puka rasprostirati — jedno je od najpričih, najvećih potrebah u našoj miloj i lipoj domovini, dilati i raditi u ovome pravcu najveća je domoljubna dužnost i najplemenitiji zadatak“.

Poslije Ambrozija Šarčevića u bunjevačkoj književnosti javlja se Antunovićev učenik Mijo Mandić, koji postaje jedan od glavnih nosilaca bunjevačkog prosvjetnog pokreta, zatim Pavle i Ilija Kujundžić. Ivan Evetović i Nikola Kujundžić. U to doba pojavljuje se i bunjevački pjesnik — Ante Evetović-Miroljub.

U svom tridesetogodišnjem stvaranju Ante Evetović-Miroljub napisao je četiri epske pjesme i to: „Milankova Anka“, „Tužna ljubav“, „Milićeva Jelka“ i „Pop Ive“, zatim preko stotinu lirskih pjesama.

Njegove epske pjesme nemaju osobitu književnu vrijednost, ali su neobično zanimljive u pogledu njegovog stvaranja. Veći dio njegovih pjesama objavljen je u „Nevenu“, „Danici“, zagrebačkom „Vijencu“ i „Smilju“, zatim „Subotičkim Novinama“, osiječkoj „Narodnoj Obrani“ i „Jeki od Osijeka“. Medjutim, najvrijedniji dio njegovih pjesama sakupljen je u zbirci „Sretni i nujni časi“, koja je štampana 1908. godine u Osijeku. Naročito se ističu njegove pjesme „Iz samoće“, „Karašica kuda teče“, „Žetva“, „Oh ne zdvajaj srce moje“ i dirljiva pjesma „Jorgovane, jorgovane“, u kojoj pjesnik tuguje za izgubljenom majkom:

„Jorgovane, jorgovane,
Kad ti vidim tanke grane,
Žalosno je srce moje
Ja se majke sjećam svoje.

Miris-cvijeća tvoje milo
Majčino je cvijeće bilo,
Njim su bili dvori njeni
Jednom krasno iskićeni.

Tu je slavulj biljisao,
Zorom majku pozdravljaao,
Kad je milo brala cvijeće
Na uranku u proljeće.

Ali jao, dvori njeni
Sad su pusti osamljeni,
Tvoje grane jorgovane,
Raku kite moje Nane.

Ni slavulja nema više
Ranom zorom ne biljiše,
Samo ja još suze lijem
I pjesmice sjetne vijem.

Sve do Prvog svjetskog rata bunjevačka književnost je uglavnom u rukama crkvenih ljudi, i tek između dva rata u njoj se u većem broju javljaju i svjetovnjaci!

Jelica Golić

Bunjevački seljački pisci

U bunjevačkoj književnosti, koja, po do sada poznatim djelima, počima 1683 godine, djelima Mihajla Radnića, spominju se i tri seljačka pisca-pjesnika. Sva trojica su pisali pjesme i poeme, prigodnice i događaje. Svaki važniji događaj u Subotici bio je opjevan lako, čistim narodnim jezikom, u šaljivom tonu.

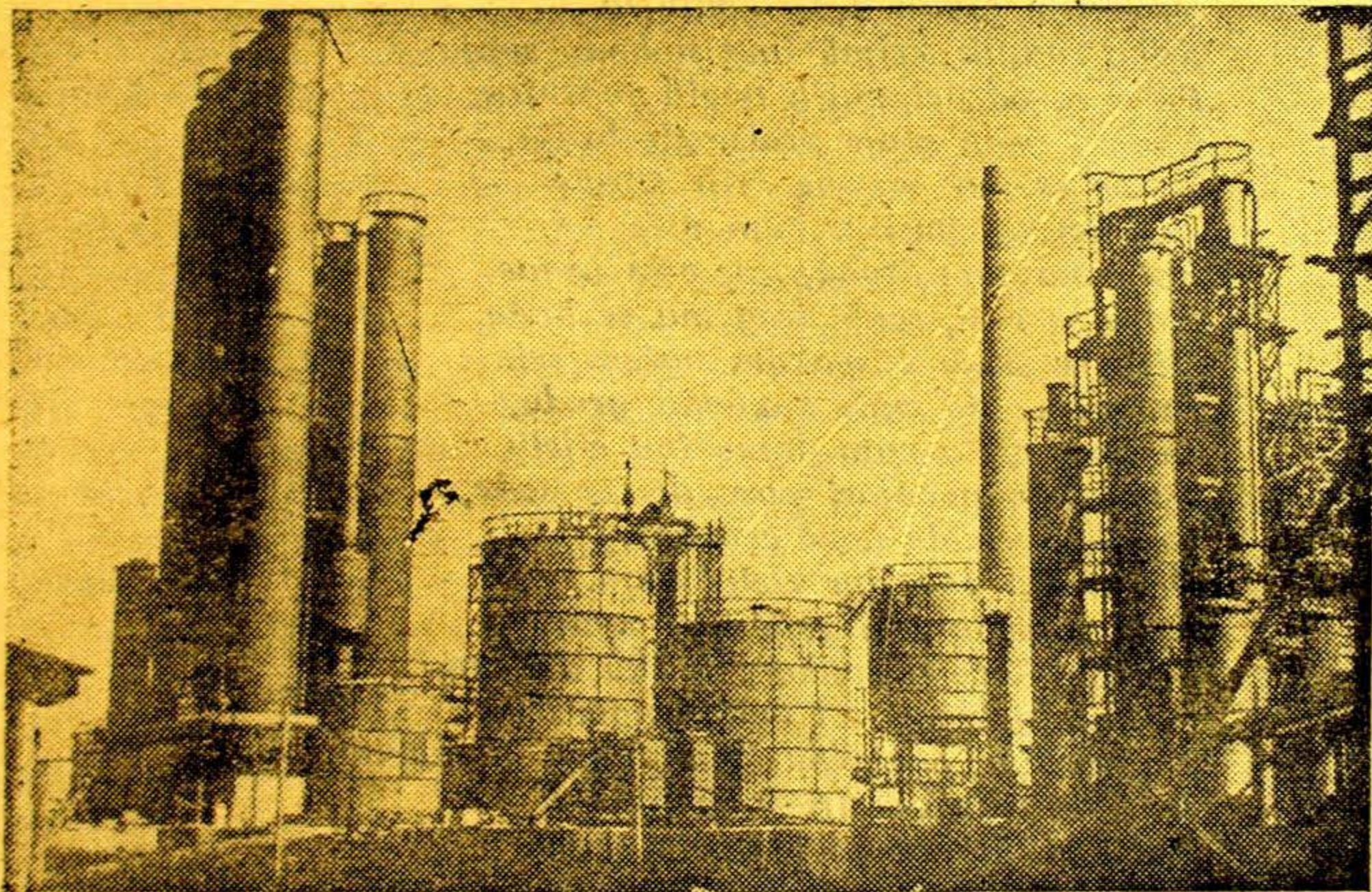
Između njih je najstariji Ivić Šime, pjesnik gradonačelnika Laze Mamužića. Na književnim djelima je radio od 1870-tih do 1900-tih godina. Izdao je zbirku pjesama pod naslovom: „Vesele pisme i događaji“, Subotica 1891 god., a mnogi su mu radovi po novinama i časopisima, još nesakupljeni da se može ocijeniti sav njegov prilog našoj književnosti. Pisao je u „Subotičkim novinama“, „Subotičkoj Danici“, „Nevenu“ i drugim listovima. Pjesme su mu pristupačne širokim slojevima naroda, mnogo su se čitale a i danas se čitaju, a često se čuju i naizust među narodom. Pjevao je lakim stilom u veselom tonu. Njegova zbirka pjesama i danas se čita.

Neorčić Staniša je jedan od boraca naše starije generacije za naš jezik u školama, moralno i materijalno potpomagao sva kul-

turna nastojanja početkom ovoga vijeka i kasnije. Radovi mu se nalaze po novinama i časopisima, „Subotičkim novinama“, „Subotičkoj Danici“, „Nevenu“ i drugdje. Među našim narodom postoje i o Iviću i o Neorčiću razne anekdote.

Najmladji je od njih Kujundžić Luka-Strika, on i danas živi i radi kao zadrugar. Najprije se počeo javljati pjesmama u „Nevenu“ u raznim kalendarima, a poslije oslobođenja u Narodnom kalendaru, zagrebačkoj „Božićnici“, i „Slobodnom domu“. Učestvovao je na književnim večerima u Subotici kao i Zagrebu sa ostalim hrvatskim seljačkim piscima.

Vojnić H. Blaško

Koksara u Lukavcu

Desetogodišnjica

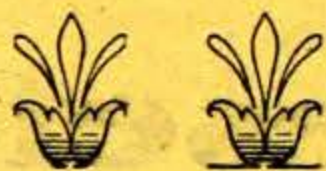
1941—1951

*Radni rode, ponosni radniče i seljače,
Prošla je jedna slavna i strašna decenija
Kada si sebi slobodu dao da te više ne tlače,
I zato ti sada sunce slobode sija.
Bilo je mnogo radosnih i žalosnih dana
U teškoj borbi za radnička prava,
Palo je mnogo, mnogo naših partizana
Koje krije po cijeloj domovini trava.
Slavne su žrtve to roda svoga
Koje su pale za bratstvo-jedinstvo naše.
I nema više na ovoj zemlji toga,*

Koga se naši radni ljudi plaše.
 Nećemo više ničiji robovi biti,
 Tudje ne diramo, a svoje ne damo.
 Bratstvo-jedinstvo vječno ćemo ljubiti,
 Ako treba za njega mi ginuti znamo.
 Kad je pukla prva ustanička puška,
 Signal za ustanak svom rodu dala
 I srcu svih nas dala oduška,
 Cijela kuglja zemaljska je to saznala,
 Digo se radnik, seljak žuljevitih ruku,
 Da brani od tudjina domovinu svoju,
 Da mu djeca, žena i majka ne kuka.
 Prošlo je punih deset godinica.
 Kako radnik, seljak ima slobodu svoju.
 Puše se odžaci naših novih tvornica
 Nove i nove svoje proizvode broju,
 Pruge se šire na sve četir strane
 Rudnici ne miruju nam više,
 Polja naša proizvode sve više hrane.
 Staro se ruši, svaki trag mu se briše,
 Dižu se škole u svakom našem selu,
 Putovi se do njih kameniti grade,
 Da vežu milu nam domovinu cijelu.
 Vinogradi, voćnjaci posvuda se sade,
 Grade se svuda nove centrale,
 Da struju radnom rodu daju.
 I da zamene sebi svjetiljke male,
 Sijalice hoće u svakom kutku da sjaju.
 O, kad bi mogli svi naši drugovi pali
 Da svojim pogledom vide novu domovinu svoju.
 Za koju su svoje drage živote dali,
 Rekli bi ljubimo sad ljepotu tvoju.

Kujundžić Luka-Strika,
 seljak

JOSO s pijeska

Koju duž od ovog pijeska je blaga, masna crnica i tihi, vječito zaposlen čovjek; a na dovik, na škrtom i hirovitom pijesku, je Joso. Živi ovaj pijesak, rekao bih, svojeglav je i prkosan-a i Joso na njemu. Znaju samo za skrajnosti. Lijen je Joso, mjeri nebo i daljine; zaguši pijesak sjeme u klijanju. No kad Joso hoće — on nikada ne mora — preranit će i zanoćit svog susjeda s dovika i crnice. A pijesak će preteći plodom i situ crnicu.

Jesenje sunce i nesprenjeno polje zovu na rad. Josi se ne radi. Tako baš hoće. Danas će da svetkuje, jer on i kalendar se ne slažu u danima odmora i nerada. Sunce je palo na ogoljela pleća bagremova, a Josi prstima začesljana kosa na oči. Smeta mu taj pramen, ali on sad razmišlja. Svoj mesnati, neobrijani obraz je zario u travu,

tanke mu se nozdrve svaki čas natežu; godi mu miris prepržene trave. Iza kuće ima i koji red loze. Pulin projuri kroz vinograd i očešao se o ogoljelo pruće. Joso se trgne, osluhnu i vikne za pulinom, pa sjedne. I opet se opruži, sad na ledja, pa zazviždi. Prebaci lijevu nogu preko druge butine, ali mu trbuh povećih razmjera ne da nozi da dosegne zemlju. Zvižduka i gleda svoju ispucanu nogu dok je njiše.

A kako inače izgleda Joso? Kad ga vidite pred crkvom, u nedjelju ili kad se njemu ne radi, iz daljine vam se pričinja kao dobar gazda: krupan, lanac od sata mu svjetluca od jednog džepa prsluka do drugog, a štapom ugledno rukuje. Onda je i obrijan, a brkovi oštro zarezani.

Sad je zarastao u bradu, zviždi i proživljava misli. Vidite mu to po nozdrvama, nezvoznim i izrazitim; a i po igri kapaka: kao da namigiva. Kad sa sve smiri, legne na zemlju i sluša tutnjavu topova. Još koji dan i on se više ne će trebati skrivati pred ustrašenim „perjarošima“ s uvijek otkačenim puškama. Zna da će kroz koji dan obrijan pred crkvu, ali je već nestrpljiv. Prvih mu se dana još i svidjalo što se mora skrivati, ali mu i to vremenom dosadilo. Mile zadnji trenutci, bez ikakvih su promjena i iznenadjenja. Mrzi ih već i zato, što mu nisu dali da u miru radi kad mu se baš radilo, a kroz tri pune godine previše je bilo poniženja i opasnosti. To što je baš on doveo „perjaroše“ do svoje kuće, koji su pošli po njega, to je bio doživljaj koji ga je zadovoljio samo za kraće vrijeme. Proći će rat, a mnogo je mržnje, malo doživljaja. A htio bi da se pamti da ih je mrzio.

Opet nezadovoljan koči obrve. Plan, koji je razradjivao u sebi, nije ga zadovoljavao (da uhvati „perjaroša“ i da ga drži zatvorenog do oslobodjenja). To nije korisno, a opasno je; ljudi bi se smijali, ali bi se zaboravilo; a ožiljak mu na temenu više ne boli, ali se vidi: treba se naplatiti dok je vrijeme.

Prebaci se potrbuške. Za trenutak je pogledom obuhvatio nebo, pa golu trešnju, dok mu se pogled nije zaustavio na širokim skutama njegove Mare, poslušne i pismene, koja je odmjerenim koracima gazila na živi pijesak.

— Jesi l'? — dočeka je jedva čujnim i nestrpljivim glasom, igrajući se uvetom.

— Ah!... — kratko će Mara pokazavši mu novine.

Zabaci suknju i sjedne. U selu je zazvonilo i Josi se pričinji, kao da blagi zvuk zvona pliva nad njim.

— Malo je svita po sokaku... Ni „perjaroše“ ne mož' šale vidit — opet će Mara.

— Jesi l' bila kod Roke? — prokašlje kroz cigaretu plješnjivoš i oštrog dima.

— Pobigo je... Katu su natukli, sve joj se blende iskrivile.

— Je l'?... Ajd, proštij mi novine.

Joso ne zna da čita, a Mara i madjarski. Mnogo mu je djece bilo u babe. A on najstariji. Babo ga besplatno hranio do devete godine, pa je red bio da se i oduži. Tako je Babo mislio, tako većina ovog svijeta, pa ga dao za svinjara. Jestu je trebalo, raditi i zaraditi, pa

nije bilo vremena i za školu. Od sramote nije htio da ga žena uči pisati; a pravdao se, da je dosta što ona zna.

Mara je počela čitati, ali se Joso brzo poveo za svojim mislima. Gledao je i kola, koja su drumom prolazila kraj njihovog salaša, ali ih nije vidio; čuo ih je kao neki prizvuk u Marinom glasu. Naglo metne ruke na novine, pa ustane.

— Ja idjem... Kad došo da došo, ne čekaj me s večerom — popipa se po džepu. U revolveru mu tri metka. Mnogo je pretresa i opkoljavanja po ovoj pustari, gdje pola naroda zna za partizane, a nitko od žandara — „perjaroša“. Složni su i siromašni; lukavi i bistri. Okupator ih navodno prezire, a u stvari, boji ih se. Uzalud čine nedjela da ih zastraše. Tu se diše, živi i nada. I sve se pamti. Pun je već raboš.

Bosonog lefi Joso preko strnike i vinograda. Zaparao nogu na kukuružni, prokleo Švabe i nije stao do mlade šume, bagremovog šumarka. Zastane. Pogleda nebo, a po tom svoj sat i zadovoljno ustanovi, da se nebo i sat podudaraju u vremenu. Smračivalo se, ali nije htio da izbije iz šume, jer na drugoj strani ima dosta svijeta; a medju njima i zadovoljnih okupacijom. Mjeri koracima šumu i pušta dan da mu poodmakne; kad bude na kraj šume, da korakne baš u mrak. Mladi mu se bagremovi ogledaju u krupnim očima, a i sluh je zaposlio na osmatranje i najmanjega šuma. Još je više usporio korake i milovao gipke dračeve. Poznat mu je svaki bagrem: tu je on i lovio i sjekao drva. Naravno bez dozvole.

Kad je izbio iz šume, obazreo se i koraknuo u noć. Svega je pola sata do baze. Propustili su ga. Svi znaju „gazda“ Josu.

— Eto, komandiru! Tako sam ti ja to iskrojio. Triba mi petoro tvoji', pa će bit pušaka i na pritek! — završi ushićen svojim planom. Sa petoro ljudi bi se moglo razoružati susjedno švapsko selo.

— Neizvodljivo je to, Joso. — promišljeno će mu komandir partizanskog odreda ovdje na najsjevernijem dijelu Bačke. — ... I opasno. Značilo bi žrtvovati pet ljudskih života, a da li bi bilo uspjeha, to je veliko pitanje.

— Šta?! To da ne mož' izvest?! — iznenadi ga neočekivani otpor. A on je cijelog puta razradjivao plan do najmanje sitnice. On bi najprije ušao u selo s kolima i kad bi partizani uspjeli, povezao bi puške. — Bojiš se? Pa daj četvoro ljudi, a ja ću bit peti. — pogadja se Joso, nudi se već da i on učestvuje u akciji da pokaže kako je poduhvat bezopasan i izvodljiv.

— Ne mož se, Joso, i ne dam! — odbijao je komandir Josu, koji ove čudne stvorove s pijeska još nije dovoljno upoznao.

Komandiru je plan izgledao neizvodljiv, kao što bi svakom čovjeku, ali ne i Josi s prkosnog pijeska.

— Pa idi sam! — odbijao ga već na koncu komandir.

— I 'oću kad ne daš! I vid'ćeš da mož! — skoči ljut i podje ni ne pozdravivši se.

— I 'oću i dokazaću! — ponavljaio je Joso i bjesnio.

Kad je stigao pod šumu, smirio se. I dok je slušao nesiguran lavež pasa, shvatio je, da je lakomisleno obećao da će sam da izvede ovu akciju.

Kroz šumu mu lišće šapuće pod stopalom, meko je i miriše. Još više sidje s puta u šumu, sjedne da promisli. Izvodljiv je, pa izvodljiv! Nije bezopasno, ali izvodljiv. I mora pokušati; nema izlaza ako ne će baš da ga ismiju. Ne će valjda dozvoliti, da ga ovi mladići izvrgnu ruglu! Plan mu tu i tamo izaziva grčenje stomaka, ali nije on od ljudi koji samo pričaju!

Kući je stigao s čvrstom odlukom. Svijetla nije palio, već legne ispred kuće na opakliju, a pulin mu se dovuče do nogu. Oči mu gore od uzbudjenja, nema sna. Sutra će se dogovoriti sa svoja tri druga i za koji dan će krenuti. Ovo je čvrsta odluka i sad već želi da zaspe. Uzalud! I uzalud ponavlja, da će već sutra na sastanak s drugovima. San mu neće blizu. Kao da mu ne vjeruje. I ponovo pretrese svoju odluku. Morao je sebi da prizna, da bi sutrašnji dogovor mogao biti odgodjen i da baš zato nema sna.

— U redu! Još ću zorom do nji'! I ujutru ćemo već krenit! — promumlja i odluči, da ustane u tri. Za tren je zaspao, ali je već u tri sata bio na nogama. Na selu volju upotrebljavaju umjesto veckerice. Kad odluče, onda se i bude. U mraku je našao rakiju. S prvim gutljajem opere usta.

Prvo je pošao do kuće Pálinkás Istvána, svoga susjeda, Madjara. Sad mu tek dvadesetosam godina, a ima petoro djece, i crne zasukane brkove. Prije rata je bio zatvoren s Josom zbog poljoprivrednog štrajka. Kad su ga prvi put zatvorili, govorili su mu da je komunista i ispremlatili ga. Iako je Madjar, to mu se ponovilo i pod okupacijom. Pa kad je tako, ostao je vjeran štrajkašima.

— Ki az? — upita István na madjarskom, kad mu je Joso tiho zakucao na zaprašeni i mali prozor. Nije volio da mu se noću dolazi. To su onda obično „perjaroši“.

Sitan je István, malo i kosih očiju; sav u mišićima i u crnim brkovima kao ugalj.

— Ja, Joso. Otvori — tiho se odzove Joso, pa se uputi vratima utišavajući gadžu, koji se razlajao.

— O'ma, o'ma... — i podje prema vratima da ih otvori Josi. Gaće je morao pridržavati da mu ne bi pali. Lakše se spava s otpuštenim ugaćnjakom. Prije nego što će da otvori vrata, zasuče brkove. Ne će ni pred ženu, kamoli pred ljude nezasukanih brkova.

— Šta je, Joso? — prošapće. Dijete se u kolijevci rasplakalo.

— Ajde, tu ćemo prid kućom da ne budimo tvoje.

István klimne glavom, stresao se na svježem vazduhu i dosjetio se, tu će rakija da pomogne.

— Slušaj, Pišta, idemo da razoružamo Švabe! — István nije ni mislio da prigovori. I drugi cijene Josu, a on najbolje zna za njegovu dosjelljivost i neobičnu lukavost. Istukao je Joso redara, a opet ga sud oslobodio. Zna to István, zna to cijelo selo, a on je vidio kad je tukao redara.

— A kad ćemo? — bio mu sav odgovor u ovom pitanju. Pozna on Švabe, zna da su kukavice. Ovako sitan, još kao biroš se potukao s trojicom u njihovom selu. Jednom od njih je zasjekao bufinu, druga dvojica su pobjegla. A i on iz sela.

— Zorom ćemo. I Martin i Vranje će s nama. — Bio je siguran da će se i ovo dvoje odazvati.

István je izneo kruh i slaninu. Slatko su žvakali zanijevši se u skorašnje događaje. Kad su se najeli, konja nahranili, već je svanjivalo. Ode Joso po svog konja, spare ih. I krenu.

Prvo su Martinu.

— Ajde i ne pitaj. Vid'ćeš! — reče mu Joso i pogleda se s Istvánom, koji se dao u glasan smijeh. Martin je volio da se smije, pa i on prihvati. Krupan Martin kao strvina, kako su za njega govorili u selu. Ima dlanove kao krušne lopate i malo škilji. I razrokog ga obilazili, a još tolikog!

Vranje je boležljiv otkad su ga pretukli. S tim je računao i Joso. Pretučen je željan da se bar nekom od njih osveti.

— Napravićemo im kirvaj! — udari oduševljen Vranje Martina po plećima, a ovaj ošine medju konje.

— Da mi niste silazili s kola! I kad vas pitaju, a vi, natirali su nas da dodjemo! Al' uvik to da ste pivali! — završi prvu instrukciju Joso. Sve je tako prosto i jednostavno, da su se bez riječi složili s Josinim planom, čak se počeli zadirktivati.

— Au, šta sam uradio! — uozbilji se István.

— Šta ti je? — sumnjičavo ga gleda Joso, pričinilo mu se kao da ga je obuzeo strah zbog poduhvata.

— Ta, zaboravio sam kazati ženi, da će krmača da rodi...

— Rodićeš ti, ludo jedna! Krmača će da se oprasi! — stisne raspoložen Martin vrat Istvána da je ovaj ostao bez daha.

— A, joj... A šta ja znam kako vi kažete za sve Josag kad se rode! — namješta svoj izmučeni vrat István.

S Istvánom su se oni uvijek šalili na račun njegovog čudnog naglaska i još čudnijih riječi. Nitko ne priznaje, još ni sebi, ali ih uznemirava pomisao na poduhvat. Pa im je svaki smijeh, kao i sada, raskalašniji, jer se oslobadjaju živci, odvodi se prikriveni nezir. A čim su bliže lovištu, švapskom selu, tim su živci napetiji.

Po poljima kao zaboravljeni lutaju pognuti likovi. Našim izletnicima ne privlače pažnju. Pogledi sve četvorice prelijeću njive i događaje, te, iako gledaju, ništa ne vide, ne zapažaju. Oni su već u selu, koje je još uvijek udaljeno kilometre od njih. Maglasta je prašina obljubila selo. Mjestimično gušći mlaz siječe selo, prolaze kola. Jedino je toranj stresao sa sebe ovaj mlaz i strši pod nebo; izgleda kao da se njiše. Zvoni.

— Još i zvone nikako po švapski. — prekine umornu šutnju Joso, da bi ih istrkao iz malodušnosti, koja je i njega počela da nagrizati.

— A di ćemo da tiramo? — upitat će Vranje, koji se otima dremeži, jer sjedeći im iza leđa ne vidi da su ovi naprijed toliko nemirni.

— Di bi već prid općinu.

— Da vidimo njeve najpametnije! — protežući se doda Joso.

Selo kao selo, ali švapsko. Sve su kuće jednog oca. Jedna ljepša ili ružnija od druge, ali su sve slične, kao braća i sestre. Svježi va-

zduh, koji ih je pratio na putu, se miješa sa toplinom sela. Ulaze u selo.

Skoro je deset sati, a mnogo je ljudi na ulici, što je neobično na selu kad nije praznik. Stoje ljudi i u grupama. Jedni prilaze, drugi odlaze sležući ramenima. Neki se nemir osjeća među njima. Svi su ovo gledali, ali je jedini Joso primijetio.

— Gledajte ih samo kako su zabrinuti! Vidi, žurili bi, al' ko da im tur ne da, ko da su im se noge oteščale! — vidljivi nemir u selu smiruje Josu.

— Hoo . . . ! Tako! Tu ostan'te! — skoči Joso s kola. — I ako vas pitali, a vi kako sam već kazo. Ništa, ama baš ništa nek vas ne zbuni! — Ogledava se Joso. Oči mu se zadržale na neometenom putu i stazi pred općinom. Odmah je veselije otresao opanke pred općinom.

I ostala trojica silaze s kola. Svaki se proteže i svaki govori drugom, da su ga kola istresla i da je kao ukočen.

Svagdje najprije švapski, a zatim mađjarski natpisi. Okupator okupatora ima prvenstvo. Prišao je vratima predsjednika općine. Pričinilo mu se kao da mu je ruka zadrhtala kad ju je digao na bravu. Tako je stisnuo šaku, da su mu prsti zaboljeli. I otvori vrata.

— Dobro jutro! — obrati se vjerovatnom predsjedniku u seljačkom, a odmah je osmotrio drugog prisutnog-civila. Predsjednik mu se svidjao, jer je običan, ima trom pogled. Takav mu sada baš i treba. Rumena je i pjegav, pa se nasmiješi. Civil mu se nije svidjao, ima pjegavo, ali blijedo lice i visoku čelu. A oči kao u goluba crvene, pune sumnjičenja. Odlučio je da pred njime ne će progovoriti.

— Dobro jutro — odzove se predsjednik na mađjarskom. Švaba i Hrvat su se uvijek sporazumijevali na mađjarskom.

— Što želite? — upita ga civil, gradjanin.

— Nasamo ću ja s prisidnikom! — i povuče se korak dublje u sobu, da ih pusti da završe razgovor. Šešir je zgužvao pod pazuh i razgleda se po sobi čekajući dok civil ne završi svoje šaputanje, koje ni tako ne bi razumio, jer je na švapskom. Iščekao je. Ostao je nasamo s predsjednikom.

— Nevolja, prisidniče! . . . Mene su poslali do vas . . . partizani! — mađjarski će, lagano i dobro naglašeno i čeka utisak.

— Što, što? — Tko to? — razumio je, vidi to Joso, jer su mu se oči izbuljile.

— Partizani! — slog po slog će sad Joso.

— Pa . . . parti . . . Pa zašto? Zašto baš meni? — sjeda kao obamrt. Noge su otkazale poslušnost. Podlegao je prvom susretu s partizanima, misli Joso.

— Kazali su, idji Joso prisidniku i kaži mu, nek prikupi oružje al' šta prija. I ti ćeš i' na kola, pa do atara. Tu ćemo te dočekat! I ako te ne bilo na vrime, a ti kaži, napašćemo selo. I kaži prisidniku, teško i njemu i selu, sve će gorit, niko ostat ne će! . . . Eto, to su kazali. A sad vi kako 'oćete! — tu slegne ramenima i sjedne. Iako mu sad hrvatski govori, vidi da sad predsjednik već zna.

Razgoračene oči predsjednika se sledile, pjege su izrazitije, koža svjetluca, znoj ih preлива. Sam je tu, prepušten samom sebi. Nema

te bahatosti i sile, koju inače osjeća u gomili svojih. Sam je, kuka-
vično bi zajauknuo i već drugi put pokušava da progovori, ali mu
se usne bezglasno sklapaju. Ipak, krv mu se vraća u obraze, ali ne-
kako preko vrata.

— A...a... a i vi ste partizan? — izprelama ovu rečenicu
grokćući.

— Ja?! A, bože m' sačuvaj! ... Lako bi bilo da ovako izgledaju.
Jeste l' čuli kako izgledaju komitači? ... No, još gori! — briše čelo
i usne Josu, da bi skrio osmijeh očiju i usana. Spominje mu komite,
računa, bio je u prošlom ratu. Nije se prevario, jer mu opet krv u
obrazima vrlo pokretna. A kad ga predsjednik pogledao, pun je Josu
briga. Odražava se to i na predsjedniku.

I nikako da se pribere. Udi kao da su tuđe, nepomične. Uzalud
skuplja obrve i trepti očima, nikako da mozak proradi. Sad samo
vidi, vizije se smenjuju. Fronta se približava, čuo je, tu su parti-
zani, ali se ovom nije nadao. Blizu su, osjeća ih sad, vidi; izgledaju
baš kao komite, kao u Gebelsovskoj propagandi: strašni, krvoločni!

— A... a spalit će selo? ... I klali bi? — ovo već nije ni pitao,
već vjerovao.

Konačno mu se otme uzdah. Vraća mu se snaga u udove. Čisto
mehanički, kao i obično, zaključava fijoke na pisaćem stolu. Ali la-
gano ustaje, isprobava snagu. Sav slomljen pridje ravu i skine šešir.
Nema Švabe bez šešira; s prvim gaćama dobija i šešir.

— Bože, bože... hajdemo. Bolje je predati oružje nego... — ni
ne završava, već se pokretom glave sporazumijeva s Josom koji mu
svaku riječ odobrava. Zahvalan ga uhvati pod ruke i izidje na ho-
dnik. Prokašlje, još jedared i vikne. Glasno je htio, ali se bojao da
će biti nemoćan, pa sav hodnik ječi.

— Hans, Hans! — nema nesretnog Hansa, ali se glave pomole
iz dvije sobe. — Nadjite mi Hansa! — ljutito ih gleda.

— Nemag ga, predsjedniče. Vi ste ga pustili zbog svinjokolja!
— tumači mu postariji činovnik sa zaturenim naočarima na čelo.

— Pa... — uzme Josu pod ruku, pa se uputi Hansu općinskom
dobošaru.

Jedva dočekani su se pojavili u vratima. Martin sa svojim sjedi
na kolima. Malo su ustuknuli kad su vidjeli Josu sa Švabom ispod
ruke. Da ga ne vodi možda? Kad je Josu namignuo na njih svojim
debelim kapcima, osmijeh im otvori usta, i zadnji živac oživi, probije
ih ugodna toplina, a i usta se vlaže, presušena su bila. Ne bi zna'i
reći koliko već tu sjede. Mnogo, vrlo dugo već. Radost momentano
djeluje, sada već prate pogledom Josu, koji je baš zaokrenuo u prvu
ulicu, ali se još jednom obazreo prema njima i kao da im se na-
smiješio. Pogledaju se, htjeli bi da pitaju, čini im se da bi se na
glas smijali, pa zaklimaju glavama.

Josu je letio kraj predsjednika. Nije dospijevao da mu podgo-
vara, jer je na nedovršeni odgovor uslijedilo novo pitanje.

— Koliko ih je? Ne pokazivaju se svi? A mnogo ih je? Tek tu
i tamo, pa svuda njih? Iza drveta, kukuruza i svagdje partizan i
partizan?

— Joj, kad su me izvukli iz kreveta! — još je i Joso zadržao pod drhlavom rukom predsjednika.

— A imaju oružja?

— Pušaka malo.

— Nemaju?! — pružila se mala nada, te se skoro nasmiješio.

— Bez pušaka, bez pušaka... al u sviju oni mali mitraljezi ko u Švabe!

Umjesto odgovora, predsjednik ubrza i poveća korake. Pogleda dimnjake kuća, pričinja mu se da vatra suklja, a ne dim. A pred kućama, na sred puta, po dvorištu i sobama vidi iznakažene seljake.

Sunce je pripeklo, a njega trese groznica na pomisao, da bi ga mogli sjeći.

Stigli su do kuće Hansa.

Utrčali su u kuću. Četiri pole svinja već vise na klinu, a dobošar sjecka dugim potezima meso na kuhinjskim vratima postavljenim na nogare da posluže umjesto stola.

— Hans, Hans!... Dodji ovamo, brzo! — zaduhan sjedne u stolicu pred kućom, na kojoj je do sada bila masna zdjela sa crijevima.

Bacio je nož Hans. I dotrčao. Po glasu predsjednika je osjetio, da nešto nije u redu. Kad mu pogledao lice, srce mu je brže zakucalo i nije mogao da progovori.

— Hans, tu su partizani! Čuješ?

Čuo je, još kako je čuo. Malo se zateturao, a usta su mu ostala otvorena. Glas mu se pretvorio u mučni šum i nagle kaplje znoja pod očima.

— Odmah uzmi doboš i optrči selo... Svi, ali svi odmah da predadu oružje u općinu!... Tko ne preda, igra se svojim životom! Nitko neka ne pokuša otpor i sve neka je za pola sata gotovo! — izgovorio se brzinom doboša.

Hans bi pitao, a i pošao. Okreće se, čas gleda predsjednika, čas Josu. Odmah bi po doboš, a i vode bi pio. Stomak mu zavija, drhti i ogleda se, ali opet krene u kuhinju po doboš. Prošao je kraj svoje žene i kraj majke, a pred kuhinjom su još dvije žene. Sve one pitaju, ali Hans ne čuje. Izletio je iz kuće s dobošom u krvavoj kecelji, u kojoj je klao svinje.

Predsjednik još sjedi, a ukućani mu se približavaju. Nešto se dogodilo. Nešto strašno neugodno. Svi su zaboravili na svinjokolj. Pridje predsjedniku podebela Švabica u plavim suknjama.

— Što je gazda Petr?

— Partizani su tu! — nije staroj trebao nikakav drugi komentar. Okrenula se oko svoje osovine, zaboravila na svinje i glasno stegnjala u ruke, s kojima je prekrila lice njišući se u cijelom tijelu. Ušla je u kuhinju, a za njom ostali. Ni jednog glasa u cijeloj kući. Tek je došapnula ostalima što se događa u selu. Debeli gadžo je tu nezainteresovan događajima. Obazreo se po dvorištu, te kad je vidio, da je van domaka pogleda i batine, došuljao se do mesa i skinuo sebi obilnu porciju i već nestao iza slame. I on bježi, ali ne ispred partizana.

— No, hajdemo, — digne se slomljen predsjednik i podju odmjerenim koracima kao na pogrebu. Glasniji je bio doboš Hansa nego ikada do sada, a i brži. Ko mitraljeska paljba, tako se činilo predsjedniku. Zatim tajac, te slivene riječi Hansa. Govori, daje proglas. Tajac. Gleda predsjednik i Joso gomilu oko Hansa. Stoje kao ukočeni, okamenjeni. Tek kad su vidjeli užurban korak Hansa, je oživjela gomila. Svi se njišu, a žene prekrile lice rukama, Djecu pritisnuli uz sebe i razletjele se.

Muški se prvo sjetili kukastog krsta na reveru kaputa. Svi se pogledali i spustili ruke, kojima su htjeli da ih skinu. Ne će jedno pred drugima, već se požurili kući. Suvonjav nacistički funkcioner u uniformi je potrčao kući i već je u vratima skidao kaput. Dijete podebelog birtaša se rasplakalo, kad mu otac silom skidao uniformu, koju je on tako volio i uz koju je tako dobro stajala drvena puška. Izgledao je kao vojnik, a sad ga otac trga, svlači i psuje.

Obilazio je Hans selo, obletao, letio! No, vijest je prije obišla selom, nego Hans. Kad je stigao na kraj sela, već ni kukastih krs-tova, niti uniformi nema. I slike Hitlera i ostalih prvaka pomažu skuhati raznorazne ručkove. Mnogi je grah na štednjaku danas za-gorio, a mnoga pogača u peći zaugljenila. Krenulo se selo prema općini, ali se odmah i vratilo, jer tamo su partizani. A Švabe nisu baš tako znatiželjni na partizane; a imaju i razloga. Povukli se ljudi u kuće i kroz daske se proviriva na ulicu.

Krenule su i puške k općini. Žene su tražile metke, da ni jedan ne ostane u kući.

I nisu puške unašali u općinu, već stavljali blizu kola, na kojima su sjedili „Raci“. Pognute glave su nosili puške. Nije im sram kapitulacije, već strah, da im ne zapamte lice. Oružje većinom do-našaju žene i djeca. Od kada je kovač Štef dobio od organizacije pušku, nije svom malom Pepiki dao ni dotaći pušku. Sad mu dao i pušku i metke. Pepi je predao pušku.

Kad su prve puške došle, Vranje je skočio s kola i htio zgra-biti jednu Manliherku.

— Neš oma od nje ludo jedna! — vikne Martin na njega, pa ovaj odmah i ispusti pušku. Je si l' baš poludio?

Došuljao se Vranje do kola, ali oči ne spušta s Manliherke, koja da mu je u rukama, manje bi mu se stomak stezao. A ipak sjediti skrštenih ruku, čekati da li će uspjeti ili ne, nije baš bilo lako. Sad je već bilo manje opasno, jer je samo korak do puške, ako bi baš bilo opasno.

Švabčići su se poudaljavali od pušaka, ali ne i od njih. Pa je i jedna žena prišla. Već su četiri tu; a i jedan golobradi starac. Pi-tali bi, ali ne smiju.

— Ja, ja! — klimnuo je na njih Vranje jedinom riječju, koju je znao švapski, ali je baš dosta time rekao, kad su vidjeli njegovo ozbiljno lice.

— A vi ste partizani? — usmjelio se starac.

— Ali! . . . Nas su natjerali da dodjemo po oružje. Mi smo mirni seljani! Tu su oni iza sela, čekaju nas s puškama. Teško nama, ako im ne odnesemo puške, a o vama da ni ne govorimo! Krk! — po-

kaže Vranje na svoj vrat prevukavši prstom preko njega u znak, da bi im sjekli ako ne predadu oružje.

Švabo se sav stresao i koraknuo nazad. Pa još jedan korak i još jedan. Potrčao je, ali ga gomila na drugom ćošku ulice zaustavila. Starac je njima već mnogo više znao reći, nego što je on čuo od Vranje. Svi su se povukli s ćoška, ali su u treće kuće opet stali. Jedan po jedan su provirivali na Martina i društvo mu.

Joso je s predsjednikom ušao u općinu. Obamrli pogledi Martina i ostalih su oživjeli. Sad su već veseli, ali prema uputama Jose, ne smiju pokazati raspoloženje. Lakše je skriti raspoloženje, nego strah.

— Ja ću odmah doći — ostavio je predsjednik naglo Josu u njegovoj sobi. Nije se Josi ovo svidjalo. Volio je on, da predsjednik ostane kraj njega i pod njegovim utjecajem, nego da ga sad pusti na savjetovanje s drugima. No, što je mogao. Ovaj je prosto izletio.

Joso je izašao za njim, htio ga i slijediti, ali ne bi bilo preporučljivo trčati za predsjednikom, koji je dobro poodmakao. Stao je u vratima općine. Nije htio da pridje Martinu, koji je skrijući ruku medju raširene noge mahao ovom, da im pridje. Samo je odmahnuo glavom i malo zabrinut gledao predsjednika gdje pred apotekom gestikulira opkoljen s nekoliko ljudi, a medju njima i s jednim ćelavim gospodinom. Obuzeo ga neki podsvjesni strah. Bojao se gospode od kada ga jedan saslušavao iza hapšenja zbog štrajka. Bojao se, da taj ćelavi gospodin ne prozre njihovu namjeru. Položio je ruku na revolver, pa se smirio kad se rukovao s glatkom cijevi. Nasmiješio se na svoje društvo, a zatim kao iz mješine izduhao vazduh iz sebe.

Opet ga neki nemir svladao. Svi su ostali kod apoteke, približavao im se samo predsjednik i taj gospodin. Naslonio se na zid i uvježbavao lice na izgled, koji treba da ima kod prvog susreta s tim gospodinom. Samo sad da se ne zbuni. Došli su do njega. Mahnuo mu predsjednik u znak, da se trpi, a ćelavac ga nije ni pogledao. „Znači, ne će ni da vidi da sam tu!“ To bi moglo biti da se ne boji, ali se sjetio kao da je na tom gospodinu vidio neki nervozni trzaj ruke i brže korake, kad je prošao kod njega. „E, i on bi mene htio ubediti da se ne boji ko i ja njega“, pomisli Joso, „pa kad je tako, vidićemo ko je jači!“ i pri tome otvori zatvarač revolvera u džepu.

Za desetak minuta se opet pojavili predsjednik i gospodin. Ivanu se na njihovu pojavu počeo živac ispod oka igrati. Ljutilo ga to. Treba da je miran, a on nervozan. Nije htio ništa da misli, a da bi se smirio baci prazan pogled na okolne kuće, neprimjećujući uopće njihove dimenzije, već samo boje. Dok iz hodnika nisu izašli pred kuću, Joso se nije mogao svladati, uzalud je zurio u zemlju i kuće. Za tih nekoliko sekundi, prikazale su mu se sve poteškoće, koje bi ga mogle snaći, a i odgovornost za ostale svoje nenaoružane drugove. Tog su ga momenta i ostali prijatelji posmatrali i osjetili njegov nemir. Da su ih tog momenta pitali, da li su voljni pobjeći, ali samo da se živi izvuku, poletjeli bi!

Joso je naglo digao svoj pogled na ćelavca i ubo ga pogledom u oči. Gospodin je izgubio igru, osjetio je Joso. Oči su mu zatrepe-

rile, a pogled je okrenuo prema predsjedniku i otvorio usta da što kaže. No šutio je i Josu se osjećao smirenim kao mlijeko. Ovaj dvo-boj predsjednik nije vidio.

— Znate, prijatelju, ovo je naš apotekar... On je bio mišljenja, da treba obavijestiti vojsku. Sad smo telefonirali u Baju. Javili smo sve, pa će odmah stići vojska na kamionima. Da, to će spasiti sve nas! Je li? — čudilo je Josu ovo samopouzdanje predsjednika nakon kakvog je on njega ostavio.

— Tako? — zagriže Josu u usne, ali mirniji nego ikada do sada. Pogotovo kad je vidio, da ga apotekar ne smije pogledati u lice. — U redu! — pogleda svoj sat. — Kad je tako, vi zadržite svo oružje, a mi odosmo. Partizani su nam rekli, da treba da stignemo do njih na određeno, ugovoreno vrijeme, a skoro će to da bude! — Sada će naglašavajući, dok stalno gleda u sat. — Znači, da im kažemo, da niste voljni predati oružje i da ćete pružiti otpor!

— Da, pružit ćemo otpor! — je bila prva riječ apotekara, koju je progovorio i prvi put, da je smio Josu pogledati u lice.

— U redu!... A ovaj... — tu se savršeno mirno Josu nasmije u lice obojici. Ja vas ni ne pitam, da li ćete vi nas pustiti? Možete nas zadržati... — tu opet pogleda svoj sat — ...ali ne znam, da li će vojska stići dotle, jer će partizani uskoro početi napad...!

Predsjedniku se strah opet povratila u oči i tu se konačno zavriježila. Uzalud je tražio ohrabljenje od apotekara, ovaj ga nije smio pogledati. Ovaj momenat iskoristi Josu.

— Znate, ja mislim, da partizani nisu baš tako glupi, da ne će zasjesti putove, kojim bi mogla vojska doći u pomoć!... Dakle, molim za odgovor, da li ćete nas pustiti da odemo ili ne?

— Ma kako da ne ćemo, kako da ne ćemo, — ali tog trenutka je svatio predjašnje riječi Jose, pa naglo povuče apotekara usranu i tu poče opet tiho, ali nervozno savjetovanje.

— Možete vi predsjedniče nas i zadržati, ako hoćete... — dobaci im Josu, da bi ih zbunio. — Bar ćemo tu svi izginuti!

Sad je predsjednik opet preuzeo riječ od apotekara i ovom vatreno tumačio i lupao se u grudi, tumačeći ovom da je on odgovoran za živote ljudi u selu. Apotekar je još čas šutio, a kad ga predsjednik pitao da li on prima odgovornost na sebe u slučaju pokolja, apotekar je naglo digao pogled i ostavio predsjednika i prišao Josi.

— Znate što! Nosite vi oružje. Ne ćemo da se uzalud proljeva krv. — uzdahnuo je, kao da mu kamen spao.

— U redu! Pametno je to gospodine, pametno!... Da ste vi vidjeli te partizane, već bi se odavno odlučili na ovo!... Dakle, da nosimo!

— Da, nosite! Nosite hitno! — će predsjednik i već je viknuo na ljude koji su stajali na nekih sto meteri od njih, da pridju. Sam je predsjednik počeo da baca oružje na kola.

Sledili su se prijatelji Jose dok su slušali ovaj razgovor. Svi su se tako namjestili, da bi što prije mogli skočiti do pušaka, ako bi ovo trebalo. Kad su čuli za novi rasplet, skočili su s kola kao iz puške i počeli zaprezati konje.

Joso je posmatrao ljude, koji su se jedva odlučivali da im pridju. Krenuli su lagano, ali su užurbali na drugi poziv predsjednika svoje korake. Naprijed je išao čovjek, po kome je Joso odmah zaključio, da je učitelj, jer su njemu slični i ostali učitelji iz sela. Kad je Joso vidio, da i njegovi hoće da pridju puškama, da pomognu bacati na kola, tako ih je bijesno pogledao, da su se vratili kod kola i očima tražili pušku, koju će svaki od njih za sebe izabrati. Malo su se opet zbunili, kad je općinski stražar prišao kolima. Puška mu je bila na ramenu i nije im bilo svejedno, kad ju je skidao. Stomak im se zgrčio i vidno su odahnuli, kad je ovaj i svoju pušku htio da baci u kola.

— Vi nemojte predati pušku. Neko treba da uzdržava red u selu! — reče mu Joso i vrati pušku, koju je već položio u kola.

Oružje i municija je bila na kolima. Joso je klimnuo glavom ostalima i ovi su se za tren oka našli na kolima. Joso je prišao predsjedniku:

— Zbogom gospodine. Pametno je bilo, što ste ovo učinili. Dosta je bilo krvi, zašto da djeca i žene stradaju u selu, kad ne moraju! — Nekoliko ih se s njim rukovali, a i apotekar. Potpuno se sad već izmijenio, skroman je i traži prijateljstvo Jose.

Joso bi jednim skokom volio biti na kolima. Ne zna, da prisutni tome ne bi pridavali nikakvog značaja, jer nisu kadri da misle i ocijene njegovo ponašanje. A on se bojavao, da se ne oda. Volio bi skočiti i šibati do krvi konje, da što prije izadju iz sela, jer stomachni mišići ne će biti kadri već dugo da izdrže. Lagano je sjeo. Uzeo uzde u ruke, iako je sjedio s lijeve strane. Brzo vrati, da ne primjete koliko je već i on zbunjen. Martin uzme uzde i potjera konje, kad ga Joso munio u bedra.

— Tjeraj, ali lagano! — kao olovo mu se pričnila teškom ruka, koju je podigao na šešir, da se zadnji put oprostí od Švaba. Kola su krenula i ušla u prvu ulicu.

— Tiraj sad kao bisan! — mune svom snagom Martina, jer nije više mogao da vlada živcima. Martinu nije trebalo dva puta reći. Otkađ su se ovi konji oždrijebili, nisu bili još ovako šibani. Propeli su se, ali poletjeli, da su za čas bili van sela.

Vranje i István nisu dočekali da izadju van sela i već su birali puške. Kad su napunili svaki sebi po jednu, metnuli ih medju koljena, osjetili su se kao preporodjeni.

— Vidi, vidi Joso! — pokazuje Vranje pušku. — Sad već nek i napadaju!

E, ljudi, božji, baš moram priznat mal' mi petlja nije popustila! Bilo bi sramote, da je Joso još dugo divanio!

— Ej, ljudi ljudi, da je stigo katanšag, mislim bože, da ja ne bi više vidio moje Mare! — veli Joso smijući se i brišući debeo znoj iza vrata.

— Ja bi vam štogod reko ljudi! Znae vi, da nije dosta jako srce, ako' š da budeš hrabar! Ha-ha!

Nikad im sunce nije bilo ovako veselo, a nikad polja ovako draga. Kad su poodmakli na nekih desetak kilometri, stali su s

kolima. Stali i poslije gledali na selo. Najednom primijete, da se selu približava velikom brzinom mlaz prašine.

— E, nek nisam Vranje, ako to nisu vojnici na kamionima.

Nisu bili znatiželjni na taj mlaz prašine. Još su više potjerali konje. Letjeli su.

Tek nakon oslobodjenja su čuli, da su fašistički vojnici zaista stigli kamionima u selo, ali nisu smjeli iz sela. Odgovorio ih je sam apotekar govoreći im, da su masu partizana vidjeli blizu sela.

Te noći su vojnici pojačali straže, a mještani su tek sada počeli sumnjati u njemačku pobjedu.

1948.

MATIJA POLJAKOVIĆ

MOJA NANA

*Naša kuća u kraj voka,
a moj dika crna oka,
večerom se tudan šeta,
al' mu moja nana smeta.*

*Moja nana vik na vrati
ne mož' dika da mi svrati,
nanu sam unutra slala,
ne bi l' s' dikom sastala.*

*Moja nana glavom kreće,
bez menekar leći neće:
studirala vako-nako
nadobi me svakojako.*

*Dika ide oko voka,
sve pogleda ispod oka;
na srcu mi teško brime,
što mi nije biti s njime.*

*Moj sad dika čeka na me,
dok s ukradem ja od nane;
probala sam u tri krata,
al' nam škriplju kućna vrata.*

*Dika kući ne odlazi,
našim šorom tek prolazi;
cilu noć se paradira,
a tambura za njim svira.*

*A sve pored mog prozora,
dok ne puče bila zora;
ja ni mrtva, niti živa,
nana mi je svemu kriva.*

1881

ŠIME IVIĆ

Poslidnja utiha sidog radnika

Od mulene moje kolivčice,
nikad nemam, žalostan, sričice,
nego samo stiže me nevolja —
mili Bože, je li to tvoja volja?

Pa ako je tvoja sveta volja,
ja ne marim, onda je i moja.
Radim, znojim se, danjom a i noćom,
dok god mogu micať rukom, nogom.

A gazdi se još ni onda neće,
ta čuva se siromaške sriče,
suvog kruva i vodice ladne,
po gdikoji to radniku daje.

Nemam sveca, pa još ni Božića,
ala j' tužna ova moja srića.
Danjom noćom nemam tužan mira,
jedva čekam da dodje promina.

Dok je došo svetog Djure danak,
a ja pravim sa gazdom rastanak:
zbogom goso, neću niše služiti,
valjda neću navik 'vako tužiti.

Pa započnem u nadnici raditi,
al' je teško iz nje se kruvariti.
Bolje b' bilo da me živog nije,
kad me 'vako tužna sudba bije.

Jer od moje rane mladosti,
radim, evo, uvik do starosti:
radim, služim, a starosti idjem —
dok jedared do štaka ne stignem.

Kad već vidim da ne mogu raditi,
to mi valja i mom gazdi javiti,
kraj mi, goso, ja ne mogu raditi,
a on reče: ja te neću hraniti.

Nema stari tužan mirovine,
il ma odkud malo milostinje,
već dok može raditi, dotle triba
a kad ne može: idji, zbogom, dida.

Dakle gazda, više ti ne tribam,
jer već mnogo godina ja imam,
a raditi već ne mogu tužan,
mom životu kraj će biti ružan.

Čuješ, gazda, još jedno te molim,
i od tebe samo ovo prosim:
udili mi bar dvi male torbe,
pa ću s njima tražit sebi čorbe.

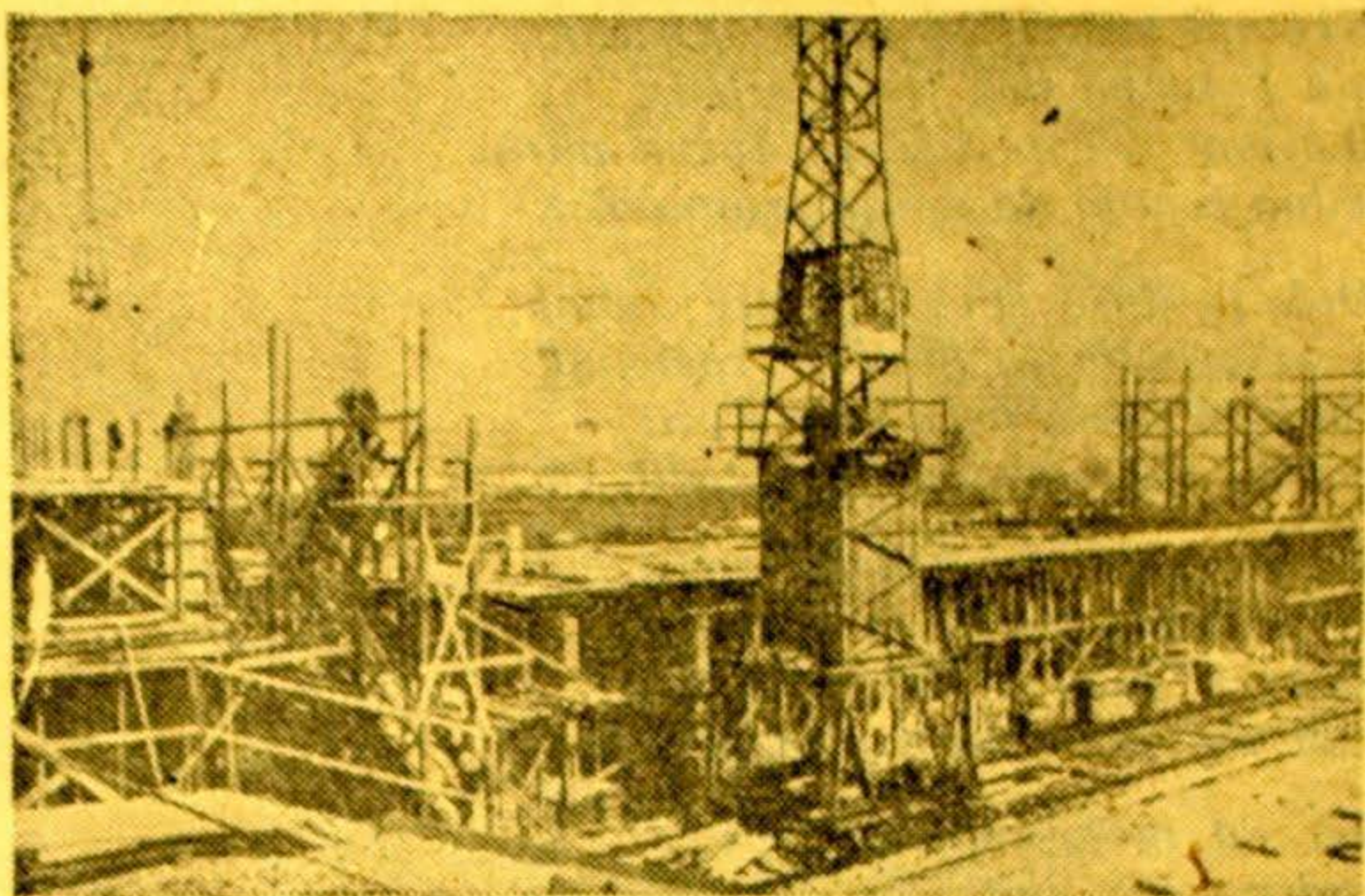
A gazda mi na to sad odvrati:
u bolnicu možeš jadan stati,
i gledaću da te tamo prime,
i požuri dok je još vrime.

Tužan starac polagano ode,
dok ne stigne do te tužne zgone,
i javi se starac u bolnicu,
pridadu mu jednu slamaricu.

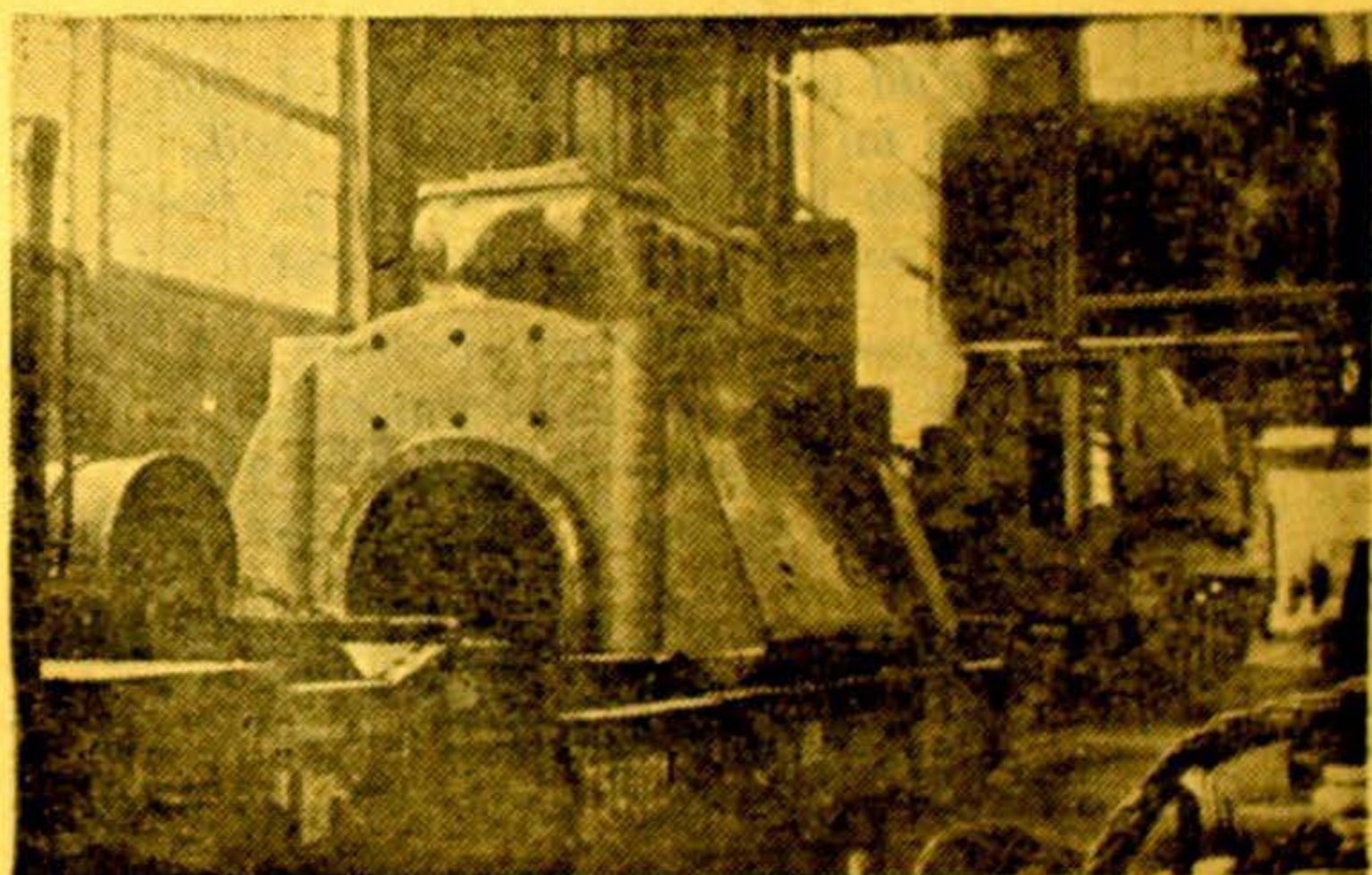
Evo starče, pa sad lezi ovde,
ovo j' tvoje noću i u podne,
a stari je govoreći primi:
neću se bar smrzniti u zimi.

1896

STANIŠA NEORČIĆ

Ova slika karakteriše FNRJ —
svuda se gradi

Naše tvornice
proizvode dijelove
mašina teške
nekoliko tona

Bunjevački narodni običaji

Bunjevački narodni običaji usko su vezani za način života i shvaćanja Hrvata-Bunjevaca, udadba, ženidba, mnogi radovi, svetkovine i drugi dani i događaji popraćeni su običajima, koji, iako duboko ukorijenjeni u narod, tokom vremena počinju da se gube i izumiru. Međutim, ostaje njihova vrijednost jer se na osnovu njih u izvjesnoj mjeri može sagledati društveni i kulturni život Hrvata-Bunjevaca.

Sigre

Bunjevački momci i cure ašikovali su na svoj način, sakupili bi se, otpočeli bi da se „sigraju“ i tu bi obično momak zavolio curu, cura pristajala da se uda za momka. Dat kao scena ovaj narodni običaj odvijao se ovako:

MACA — Drži loptu od govedje dlake i laparicu od drveta, viče: *Cure, momci hajte. Nećemo se više loptati, već da se štogod sigramo.*

DJEVOJKE I MOMCI: *A šta da se sigramo?*

KATA: *Pa bogujana el Pavla-pauna.*

JOSO: *Bolje onda cembule.*

MACA: *Najbolje pauna.*

SVI: *A ko će biti paun?*

IVŠA: *Evo ja. — Kad to kaže šepuri se kao paun.*

JOSO i ANA — Odmaknu od ostalih, razgovaraju. Ana stidljivo gleda doli i drži čošu od pregače u prstima, a pokatkad pogleda Josu i on joj sav sretan sa pogledom punim milja uzvraća.

SVI: *Pa hajte onda — pružaju ruke kao za kolo, poskakuju.*

KATA — pusti se iz kola i sveže Ivši maramicom oči.

IVŠA: *Da šta vas dvoje? Vi nećete s nama?*

JOSO: *Mi smo se dosta natrčali, malo ćemo divanit.*

KATA: *Ti, Ivša, svašta moraš vidit — vragoljasto naglašava*

riječi, — nek divanu, bar ćemo najesen igrati.

SVI OSTALI — Pohvaćeni za ruke, okreću se na lijevo, veselo poskakuju i pjevaju naizmjenice:

CURE:

*Poigraj, popivaj, Pavle paune.
Daćemo ti svilen pojas, Pavle
[paune.*

MOMCI:

*A šta će mi svilen pojas,
Kad ga ne nosim.*

CURE:

*Poigraj, popivaj, Pavle paune.
Daćem oti svilen šešir, Pavle,
[paune.*

MOMCI:

*A šta će mi svilen šešir,
Kad ga ne volim.*

CURE:

*Poigraj, popivaj, Pavle paune.
Daćemo ti britku sablju, Pavle,
[paune.*

MOMCI:

*A šta će mi britka sablja,
Kad ja ne pašem.*

CURE:

*Poigraj, popivaj, Pavle paune.
Daćemo ti vranca konja, Pavle,
[paune.*

MOMCI:

*A šta će mi vranac konjic,
Kad ga ne jašim.*

CURE:

*Poigraj, popivaj, Pavle, paune,
Daćemo ti lipu divu, Pavle, paune*

CURE:

*A šta će mi lipa diva
Da je ja volim.*

IVŠA — Sa zavezanim očima stane pred Macu, lupi nogom, kolo stane, on glasno reče: *Macal*

MACA — Pošto je Ivša pogodio da je ona, pusti se iz kola i odriši mu oči, digne maramicu u vis i zapita: *Ko će sad?*

LAZO — Istupi iz kola: *Evo ja!*

OTAC — Izadje na kućna vra-

ta pa vikne: *Hajd dico, nek je raziod, triba namirivat.*

CURE i MOMCI — pohvataju se za ruke kao lanac i odu pjevajući:

*Cembule, cembule!...
O'de gori svića,
Peku orašćića;
A nama ne dadu,
Dok nas ne poznadu.
Cembule, cembule!...*

JOSO i ANA — Stoje i razgovaraju dok ostali ne odu, a zatim odlaze i oni pjevajući:

*Imam diku ko rozmarin lipu,
Nije svaki ni rozmarin taki.*

Rakija

Rakija -- to je ustvari prosidba. Ona se obavlja obično nedjeljom prije podne oko 11 sati. Rakija se nosi na kolima a nose je dvije mladje žene iz mladoženjine familije, ponajčešće njegova starija sestra. Djevojke ne mogu biti rakijare.

Kad kola stignu kod djevojačke kuće, onda kočijaš glasno zastavlja konje a rakijare pozdravljaju domaćina uobičajenim pozdravom, na koji se nadovezuje:

RAKIJARE: — Odu kod stola jedna s jedne a druga s druge strane, metnu na sto što su donijele — *Jestel radi gostima?*

MATER: *Dobrima jesmo u svako doba.*

RAKIJARE: *Ko bi znao, esmol dobri el nismo.*

MATER: *To će se vidit.*

SNAJA i KĆER: *Site, site.*

RAKIJARE: *Ajd da ostavimo naš bućur — snaja i kćer nestrpljivo pogledaju na rakiju.*

PRVA RAKIJARA: *Pozdravili su vas naši stariji: čiča Time i strina Vecka Kujundžić.*

DRUGA RAKIJARA: *Ta kaži „Skorupovi“, pa će oma znati ko smo!*

PRVA RAKIJARA: *Evo mi smo doneli rakiju na vašu divojku.*

DRUGA RAKIJARA: *Čeljad su dobra, a i momak nema mane,*

nije pijanac, ne karta se. Nije zato što je naš, ta dobar je komad kruva.

MATER: *Koliko imate lanaca?*

PRVA RAKIJARA: *Mislim da nam vi ne možete zabaviti. To je gazdašag, a i dice ima, sedmero.*

DRUGA RAKIJARA: *Al cure su sve namirene i zemlja će biti nji' četvorice, po 25 lanaca svakom. A di je taj silan josag, rana i sve što vrata zatvaraju. Samo vunu imadu od tri godine neprodanu. A rane — mane rukom — ni ne vridi spominjati, ne znadu koliko je jama, sve jih je trava obrasla.*

MATER: *A i u nas je 80 lanaca a samo petoro dice. A nismo nikom dužni ni krajcare.*

PRVA RAKIJARA: *Istina i u vas je lipo stanje. Samo što tavankutska zemlja nije ni bojtarska našoj djurdjinskoj. Ta ovaj la-*

nac vridi ko vaša dva. Istina djevojka vam je lipa, al' i naš je momak ko uštampan.

DRUGA RAKIJARA: *Ta puni su svega, ne mož mi sve past ni na pamet šta imadu. — Otvori kutiju pa izvadi niz velikih dukata, rojtošku veliku maramu na vrat i jednu sa zlatom vezenu na glavu. Jednu lipu rumenu jabuku i u njoj zađiveno kovanog novca od svake vrste po jedan komad. — Evo vi' te sad šta smo vam doneli, p' onda ćete nam poručiti.*

MATER: *Pa najpre moramo*

Čim su rakijare napustile djevojačku kuću, dotrče rođjaci i najbliži susjedi koji su čuli i vidjeli rakijare, da pitaju šta je u rakiji. Najbliža rodbina povlači se u zasebnu čistu sobu da se na miru porazgovori o prosidbi, ako već prije rakije udadba nije bila udešena. Odmah sutradan šalje djevojka pouzdanu osobu mladoženjinoj kući sa viješću da prima rakiju. U slučaju da se rakija odbije, vraćaju se donešeni darovi kao znak da dotični momak nije poželjan.

Pošto je rakija zadržana, već nakon nekoliko dana dolaze u djevojačku kuću svekar i svekrova u pratnji najbližih rođjaka, da djevojku „zapiju“. Nakon pozdrava i pitanja „radujete li se gostima“? — svekar i svekrova stave na stol bocu rakije, a zatim počinje razgovor o tome, da li će svekar kupiti haljinu za vjenčanje ili će dati novaca da se napravi. Kad je pitanje haljine riješeno, razgovara se o darovima. Običaj je da djevojkina mater pripremi košulju svekru i svekrovi, didi i majki, diverovima, zetovima, kumu i kumi, starom svatu i starosvatici, a zauva i jetrova dobiju po svilenu maramu. Ako svekar i svekrova žele da se daruju još neki rođjaci, onda je njihova dužnost da polože novac na darovinu.

Kad je sve tako dogovoreno i utanačano, na stol se unesu donešena rakija i pozove se udavača. Ona stidljivo ulazi, ljubi ruke budućeg svekra i svekrova, a mladje u njihovoj pratnji u lice. Svekar ustaje, prilazi stolu, uzima darove i stavlja ih djevojci u pregaču a dukate joj meće oko vrata. To je znak da su darovi postali njezina svojina. Poslije kraćeg razgovora budući svekar i svekrova ugovore dan „rukovanja“, koje slijedi prve nedjelje iza „zapijanja“.

Na dan rukovanja djevojka oblači ruvo dobiveno od svekra i tako obučena dočekuje goste, koji stižu sa svirkom i pjesmom na bogato iskićenim kolima. Na rukovanje dolaze svi najbliži rođjaci i s jedne i s druge strane. Djevojka dočekuje goste opkoljena svojim drugaricama i mladjim rođjakama pa starije goste ljubi u ruku, a mladje u lice. Pri tome je svaki gost dariva novcem.

Kada se svi gosti skupe, ulaze u sobu, a mladoženjina sestra ili koja mladja rođjaka pričvrsti u djevojkinu kosu perlicu. Nakon toga

divaniti s čičom, a triba i djevojku pitat. Sutra će čiča doć sa salša, p' onda ćemo vam poručiti.

RAKIJARE: *E sad ćemo kući, triba žurit, podne je prošlo, a kod nas se užna u podne.*

PRVA RAKIJARA: *Ajdmo! A vi onda poručite, nemojte nas zadržavati.*

MATER: *Bože sačuvaj. Zbogom pošli. Pozdravite kod kuće.*

RAKIJARE: *Hvala! Zbogom! — Rakijare odu naprijed, a mater za njima.*

djevojka kiti perlicom sve mladje goste. Kad tamburaši zasviraju mladoženja sestra uzima djevojku za ruku i uvodi je u kolo.

Istoga dana poslije večere u djevojačku kuću dolazi prvi put mladoženja na takozvano piće i to u društvu svojih prijatelja, a u pratnji tamburaša. Djevojka ih dočekuje na vratima, rukuje se s momkom a ostale muškarce ljubi u lice. Oni je takodjer darivaju novcem.

Dok gosti večeraju, tamburaši neprestano sviraju. Nakon večere odigra se nekoliko igara, i poslije kraćeg veselja završava se svečanost pića. Djuvegija i njegovi prijatelji koje prate tamburaši opraštaju se od domaćina i djevojka, koja se i ovoga puta sa mladoženjom rukuje, a ostale ljubi u lice, dok je gosti darivaju s novcem. Ostali rođjaci zadržavaju se u djevojačkoj kući ponajčešće do zore. Pri odlasku djevojka ljubi starije u ruku a mladje u lice.

Svake nedjelje od rukovanja pa do vjenčanja u djevojačku kuću dolazi mladja ženska osoba sa momačke strane da vodi djevojku u crkvu. To je obično mlada prija koja svaki put kada dodje predaje djevojkinjoj majci bocu rakije. Toga dana djevojka se naročito očelja i obuče.

Svatovi

Prije svatova, obično u subotu nose se aljine — djevojačka oprema. kako bi oprema i darovi bili složeni i rođjaci i znanci mogli razgledati. Osobitost bunjevačkih svatova su „mustulundžije“ koje mladoženja na vrijeme izabere medju svojim rođjacima i prijateljima. To su ustvari konjanici iskićeni perlicama i vrpčama dok su konji ukrašeni peškirimama i raznobojnim trakama. Dužnost mustulundžija sastoji se u tome da sakupe svatove.

Na dan vjenčanja, već rano izjutra, počinju se sakupljati svatovi kod obih kuća. Pozvani gosti predaju djevojci donesene darove a njezinoj majci tortu i vino. Svatovi sa momačke strane poznaju se po tome što su iskićeni perlicama, a konji trakama. Naročito su upadljivo iskićeni konji kuma i starog svata.

Nešto prije 11 sati kreću svatovi iz momačke kuće i polaze rad djevojke.

Kod djevojačke kuće

JEDNA ŽENSKA — Utrče pa vikne: — *Idju!* — Kolo odmah stane, svirka umukne. Svatovi se uskomešaju. Djevojka počne plakati. Zagrli se s materom. Čuje se grmljavina kolija. Ulaze unutra dva mustulundžije nakićeni sa velikim perlicama. Na pragu stanu. Za njima dvije ženske i tamburaši. Tamburaši sviraju žalosno, ženske zapivaju: *Zbogom stanje, zbogom stanje!*

I obitovanje.

Alaj, alaj rano!

Dragog tate, dragog tate

I mile mi nane.

Aiaj, alaj rano!

Slatka nane, slatka nane,

Ne oplakuj lane,

Aiaj, alaj rano!

Nego nane, nego nane,

Moli boga za me

Aiaj, alaj rano!

Da mi bude, da mi bude

Srično putovanje;
Aiaj, alaj rano!
I kod nane, i kod nane
Dragog pribivanje;

Alaj, alaj rano!
I sa dragim, i sa dragim
Dobro uživanje.
Alaj, alaj rano!

Dok pjevaju i sviraju djevojka se sa svojim oprašta. Sve redom ljubi, starije u ruku, oni nju u lice, a mladje u lice. Pjevačice stanu, tamburaši sviraju isti napjev.

Mustulundžije udju u sobu. Djevojkina rodbina nazdravlja na njih vinom iz boce. Oni malo piju, a onda pridju djevojci. Ona još većma zaplače. Mustulundžije uzmu je ispod ruke, jedan s jedne a drugi s druge strane i tako plaćuću povedu napolje. Mater i ženska rodbina plaču.

Jedna baba škropi ih svetom vodom. Odu.

Kod momačke kuće

SVEKAR i SVEKROVA — Iza-
dju iz kuće.

SVEKROVA: *Dugo ih već ne-
ma.*

SVEKAR: *Ta nije to tu. Dije
vrh Bajnata, na Gabrić ćupriju.*

SVEKROVA: *Ta neće čak ta-
mo. To je već izašlo iz mode.*

SVEKAR: *To bis i nosi. Ta
vaša moda. Zato i mož čuti: sad
ostavila ova, sad ona. Dok su
išli na Gabrić ćupriju, ne bi ti
očla ni jedna, da je vijaš. Mogo
si je malo i provozat. — Smiju se.*

JEDAN DERAN — Utrče sa
sokaka i kaže: — *Idju. Sad su
baš skrenili u sokak.*

SVEKROVA — Uzima jednu
stolicu pred sebe pa gleda ka-
piju.

SVEKAR — I on gleda na ka-
piju i suče brkove. Čuje se gr-
mljavina kolija. U avliju udju
kum i djuvegija, a onda odu u
sobu. Kola sa djevojkom ulaze,
za njima ostali svatovi koji su
na sokaku sašli sa kola, stacale,
mustulundžije, engice, mladeži i
drugi.

SVEKAR i SVEKROVA —
Pridju kolima, svekrova me'ne
stolicu uz kola pa obodvoje ka-
žu: — *Hajte doli. — Djevojka
stidljivo oborila oči.*

STARI SVAT: *E, čekaj svekre,
ne znaš ti da mi izdaleka putu-
jemo? Naš trud triba platit.*

SVEKAR: *Pa šta to košta?*

STARI SVAT: *Dvi 'iljade.*

SVEKAR: *Aa! Ja još ni pod
posteljom nemam toliko. — Če-
še se po glavi. — Daću ja vam
dvi stotine*

STARI SVAT: *Rad tog se ne
bilo vridnost uprašit. — Na ko-
čijaša: — Dekaj kad ne dadu.*

SVEKAR: *Ta čekaj nije valjda
za bižaniju. Daću još dvi stotine,
kad je tako.*

STARI SVAT: *Šta se tu toliko
cinkaš, kad ne daš mi idjemo.
Naće se već trgovac za ovaku ro-
bu. — Popljeska djevojku po ra-
menu i reče kočijašu: — Dekaj!
— Odu iz avlije.*

SVEKAR i SVEKROVA — i još
neki mladji svati viču za njima i
mašu im: — *Hajte natrag! —
Kola sa djevojkom dodju natrag
pa stanu pred svekra i svekrovu.*

SVEKAR: *Hajte doli! Daću
još jednu, nek je pet stotina.*

STARI SVAT: *Idji zbogom.
Šteta nas je bilo i vraćati. Zato
ne mož kupit ni dobru junicu, a
kamoli divojku. — Smiju se.*

STARI SVAT: *Samo s parom.
Brez dvi ne idjemo doli. Nemoj
badava divanit.*

SVEKROVA — Gurne svekra:
*Šta si se toliko stvrdnio, kanda
nemaš, već podaj.*

SVEKAR — Češe se po glavi:
*Hajde, nek je tako. Kad ste baš
navalili na me, ko zima na golog
čovika. — Vadi novce iz velikog
budjelara iz prsluka. — Samo
hajte doli. — Zadije dvije hilja-
darke djevojci za vijenac. Ona
ga poljubi u ruku, on nju u čelo
i skine je doli s kola. Sadje i
stari svat. Kola odu.*

SVEKROVA — Primi djevoj-
ku od svekra, ova je poljubi u
ruku a ona djevojku u usta.. Uzme
je ispod ruke i vodi pred kuću.
Prikaziva joj stariju rodbinu.
Ona ih ljubi u ruku, a oni je da-
rivaju novcem. Ženske je još i
poljube u lice. Uvedu je unutra,
a zatim za kratko vrijeme iza-
đu napolje.

SVEKROVA: *Hajd tamburaši
di ste? Ded jedno kolo. — Cupka
i podvikuje: Iju-ju, ja svekrova,
ja!*

TAMBURAŠI — Zasviraju
bunjevačko kolo.

Svi se hvataju u kolo. Svekar
i svekrova do djevojke, pa mu-
stulundžije, staćala, pjevačice, za-
uve, djeverovi, jetrove i drugi.

SVEKAR — Podvikuje: *Ja
svekar, ja!*

SVEKROVA:
*Svekrova sam, vesela sam.
Šta se ne bi veselila,
Kad sam sina oženila! Iju-ju!*

DJEVER:
*Ja djever, ja!
Evo vako, to je lako,
Da je lako to bi svako
A ja mogu, hvala bogu,
Baš i sa'ću i sutra ću! Iju-ju!*

ZAUVA:
*Ja zauva, ja!
Ali nisam rodjena!
Da sam malo
Rodjenija
Bila bi još*

*Vidjenija, Iju-ju!
Zauva sam,
Vesela sam,
Što se ne bi
Veselila,
Kad sam
Brata oženila? ...
Igraj brate,
Nisi sam,
Za čizmom ti
Jorgovan! ...*

Upadne kuvarica sa varnja-
čom, već napita i igrajući sama
pjeva:

*Sinoć nisam večerala,
Jutros nisam ručala,
Štedila sam za svatove,
A sad idem batakove! Iju-ju!*

STARI SVAT:
*Hop, hip, nisam lip,
Al sam niki zgodan. Iju-ju!
Ja stari svat, ja!*

STAĆALA:
*Ja staćala, ja! — Kvrca i zapliće,
Derite se čizme moje,
Još kod kuće imam troje,
Ai ni jedne nisu moje, —
Već komšije krivošijel! Iju-ju!*

KUMA:
*Igrala bi, al ne mogu
Pribio mi švaler nogu,
Ja ću nogu opraviti,
Švaleru ću prkositi, Iju-ju!
Ja kuma, ja!*

TETKA:
*Iju-ju! Ja sam teta brez parketal
Iju-ju!*

JEDNA SVATICA:
*Ja sam mala kopačica,
Velika sam igračica! Iju-ju!*

JEDAN SVAT:
*Vrlo lijepo kvrca i zapliće:
Ao moje male noge,
Kako oni kolo vode,
A ja gledam Tezine,
Kako idju njezine! Iju-ju!*

Kolo igra sve življe, jedan sta-
ćala donosi uzgljancu perja i
prosipa ga po svatovima a uz-
gljancu navlači drugom staćali
na glavu. Nastane razdragan
smijeh vrisak, kolo se raspusti.

Kad je perje prosuto, djevojka opet izlazi u kolo, ali već nakon dvije do tri igre odlazi da se presvuče u haljinu koja je donešena sa „aljinama“. Pjesma i veselje traje do večere. Zatim domaćin poziva goste da sjednu za „astale“, koji su smješteni ili u sobama ili pod „šatrama“. Muškarci sjede u jednoj, a ženske u drugoj sobi. Mladoženja i mlada smjeste se u sobi za muškarce i to u pročelje između kuma i starog svata. Za sve to vrijeme mladoženja ima šešir na glavi. Goste dvore djevojke i mlade žene, koje se za tu priliku presvuku i opašu „keceljac“. Za večeru se presvlače i ostale mladje osobe.

Poslije večere svekrva poziva snaju da razdijeli donešene darove. Svaki onaj, koji dobije dar, mora darivati djevojku novcem. Kad se darovi podijele, počinje igranka.

Nešto nakon 10 sati uveče dolaze u momačku kuću mladini svatovi u „podjane“. Djevojka ih dočekuje i sve redom ljubi, a oni je darivaju novcem. Muškarci ulaze u sobu za muškarce, a prije među ženske. Dok muškarci piju i nazdravljaju, „trojanice“ žene se časte pečenicom i slatkim kolačima. Kad se naigraju i napiju, „podjani“ odlaze. Kako je već ponoć odmakla, mladi se skida „vinac“ s glave, i vodi se u mladoženjinu sobu. Svatovsko veselje i dalje traje.

Ako je koji gost ranije otišao kući, onda on rano dolazi na rakiju. Nakon rakije svi gosti pa i domaćin, posjedaju na kola i praćeni svirkom vode kuma njegovoj kući da ga „obriju“. To „brijanje“ praćeno je raznim šalama i cikom. Kad je kum „obrijan“, mlada ga briše posebnim ručnikom, a on je dariva novcem. Kad su se naručali, gosti odlaze starom svatu i ostalim najbližim rođacima da i njih „obriju“, iza čega ih je snaja brisala ručnikom, a oni su je takodjer darivali novcem. Takvo „brijanje“ traje i po nekoliko dana! Nije rijedak slučaj da svatkovanje kod Bunjevaca potraje i po tjedan dana bez prekida.

Prve subote poslije vjenčanja mlada ili snaša odlazi u pratnji svojih zaova kumu, starom svatu i još nekim bližim rođacima, da im opere noge, a oni su je darivali novcem. Toga dana snašina majka šalje preteljevoj kući kolač, a u nedjelju u podne dolaze snajini rođjaci i donose pogaču. Pretelji ih zadrže na „užni“. Nakon ručka gosti predaju snaši darove. Nakon pjesme i šala, „podjani“ se vraćaju kući, a snaša ih ispraća do vrata i izljubi.

„Predavanje fabrika, rudnika itd. na rukovodjenje radnim kolektivima onemogućiće da se ugnijezdi u našoj privredi jedna zarazna bolest, koja nosi ime birokratizam“ (Tito).

Bunjevačke narodne pripovijetke

Ne postoji možda ni jedan narod, ni jedno pleme, koje ne bi imalo svojih narodnih umotvorina, a među njima i narodnih pripovijedaka. One spadaju u prve pojave nepisane književnosti, one pokazuju onu prvu mistiku, prvi pokušaj da se ta mistika objasni. Čovjek posmatrajući čudne pojave u prirodi, ne znajući zakone i uzroke istih, stvara sebi fantastične slike i prestave, koje radjaju pripovijetku, u kojoj on to najlakše iznosi. Kao i svi dijelovi naroda Južno-Slavenske grupe tako i Hrvati ovih krajeva koji su poznati pod imenom Bunjevci, imaju svoje narodne pripovijetke. Postojanje tih pripovijedaka primjetilo se već krajem prošlog stoljeća. Od tih pripovijedaka neke su zabilježene i objavljene u novinama, časopisima, kalendarima: „Bunjevačkoj i šokačkoj vili“, kalendaru „Danici“ „Pravim bunjevačkim kalendaru“, „Nevenu“ itd. No to je bio mali broj. Ipak gro ovih pripovijedaka bio je poznat samo tvorcu tj. narodu, a šira javnost nije znala ili se nije ni interesovala za njih. Ovaj dio Hrvata srazmjerno svom broju ima mnogo narodnih pripovijedaka koje su se i dan danas održale. U prošlosti, narod neprosvijećen, inteligencija odnarodovana; čuvao je svoje narodne pjesme i pripovijetke i nije dao da im se trag zametne. One su se njegovale svuda gdje je to bilo moguće, na zimskim prelima i poselima, pri radu, pri zabavi i imale značaj kao i kod ostalih naroda Južnih Slavena.

Kada je 1933 god. jedna grupa naprednijih omladinaca Hrvata-Bunjevaca pokrenila časopis za književnost i kulturu „Bunjevačko kolo“ sa radošću je konstatovano da je sakupljen priličan broj bunjevačkih narodnih pripovijedaka. Sakupljači su bili: Balint Vujkov, Marko Peić i Zlatko Pripovidač. Oni su do rata objavili oko 30 svojih sakupljenih pripovijedaka. Kako nam je poznato do danas je sakupljeno preko 600 narodnih pripovijedaka. Kod sakupljanja naročito je obraćana pažnja na one koje sa svojom sadržinom i motivom odudaraju od ostalih narodnih pripovijedaka Južno-Slavenskih naroda a nisu se bilježile one koje su prepričane od okolnih naroda.

Sakupljanje ovih pripovijedaka i to baš bunjevačkih, važan je zadatak iz više razloga:

Sakupljanjem ovih pripovijedaka bogati se cjelokupna zbirka narodnih pripovijedaka Južnih Slavena. Mnoge od njih po svom motivu i sadržaju odudaraju od ostalih pripovijedaka Južnih Slavena, jer one daju gradju za proučavanje narodnog vjerovanja, načina shvaćanja života, narodnog jezika i običaja ovog dijela hrvatskog naroda.

Po postanku bunjevačke narodne pripovijetke mogu se podijeliti na:

1. One koje su postale migracijom tj. koje su usmenim putem a nešto i pismenim dospjele do Bunjevaca. Od njih su neke ostale nepromijenjene, neke su dale gradju za nove pripovijetke.

2. Neke pripovijetke su Bunjevci doneli sa sobom iz krajeva o-

dakle su se pojedine grupe doselile ili ih putem uzimali prilikom seobe.

3. Neke su nastale u ovim krajevima potpuno samostalne u doba kada nisu Bunjevci bili toliko okruženi sa drugim narodima.

4. Neke su primljene od okolnih naroda koje su Bunjevci tu zatekli ili koji su se tokom vremena ovamo doseljavali.

5. Neke pripovijetke vode poreklo još iz doba paganske religije.

Ovdje donosimo nekoliko bunjevačkih narodnih pripovijedaka koje su sakupili i zabilježili Marko Peić i Barnaba Mandić, ispustivši narodne pripovijetke Balinta Vujkova, najvećeg našeg sakupljača i obradivača, pošto će one biti posebno štampane.

* — *Ovce sa svilenom vunom* * * * *

Kadgod u staro vrime bio jedan deran, kome su pomrli roditelji i on šta će već u svit da bi našo kaku službu. Dugo je tako iš'o po svitu al' nigdi službe, jel kako je bio malo slabe gradje niko ga nije 'tio primit'. Za radnju su tribali jaki momci, jel su svi poslovi kod gazda bili taki da se tribalo „privatit“. Naposlitku dodje do nike šume koja je tako gusta bila da kroz nju ni 'tica ne bi mogla prolećit'. Tu je u jednoj kolibi od granja živio niki dida, ta moglo mu bit' priko sto godina. Baš onda je u kotliću kuvo večeru. Zapita on derana:

— Šta ćeš ti o'de „derane“ gdi ni živa duša ne dolazi?

— Pa eto tražim posla, a kako sam slabe gradje, neće niko da me primi.

— E ako ti baš posla triba, ja imam baš za tebe. Doš'o si k'o naručen. Ima tu jedan gazda kojim triba čobanin, ako 'oćeš možeš se pogodit'.

Deran šta će, već kaže da će drage volje primit' se ma kog' posla. Čim je to rek'o, a dida lupi nogom o zemlju i eto nestane šume i kolibe, i stvori se lip tor sa ovcama, al' ne k'o obične ovce već sa svilenom vunom. Malo dalje bio je lip salaša. Taj dida bio je gazda. Tu se oni oma pogode. Gazda mu kaže da će kod njeg čuvati ovce i jao njemu ako koja pofali. Sad s' prvine triba da čuva ovce tri dana i tri noći i šnjima će ko i pravi čoban noćivat' al' pulina neće imat'. Drugi dan ujutro istira deran ovce na niku ledinu a za jilo pon'o je suve pogače, tučenog sira i bilog luka. Pasu ovce cili dan. Ne triba ni pulin da i' vraća, a deran lipo za njima. Utom se počelo smrkavat', ovce lipo poligaju a i on večera. Baš su bili blizo raskršća. No nato se deran nije ni obazire već prostre čobansku kabanicu i legne. Utom je i zasp'o. Tako dodje i ponoć. Derana probudi nika svirka. Ustane sa kabanice da vidi odkaleg je, a kad tamo a malo dalje na raskršću igra kolo a u njemu sve lipe divojke da im u sedam carevina para nema. Jedna od nji' koja je vajda i najlipša bila, ispušti se iz kola pa zovne derana u kolo. Njega nije tribalo tušta molit' već ajd' i on u kolo. Čim se uvati u kolo, a divojke ga počele okrećat da ništa ni čuo ni vidio nije. Jedared divojke stanu sa okrećanjem i nestanu, a deran ost'o ležeći na raskršću. Malo posli deran dodje sebi i kad je doš'o do ovaca a ono nema jedne ovce.

E sad šta će, već mora se pomirit sa sudbinom. Opet prodje cio dan a da se ništa dogodilo nije. Opet dodje večer i deran opet legne na kabanicu i čvrsto riši u sebi da ako opet dodju vile da neće ići šnjima u kolo. Umota se u kabanicu da spava. Kad je bila ponoć eto opet vila. Svirka lipša da nemoš' bit, još nuz to i pivaju tako lipe ko da sitna zvona i srebrne frule sviraju. Zovu vile derana da igra u kolo, al' neće pa neće. Naposlitku ona koja je bila najlipša, dodje do njega i stane ga nazlabat' i on nemož' srcu odoliti i ajd u kolo. Vile šnjim opet k'o i prvi put. Kad dodje sebi i počne brojiti ovce, vidi da mu fale dvi. Vidi deran da je u mengulama i od nevolje ne zna šta će, al' pomoć ne mož'. Prodje tako opet cio dan, pa dodje i večer. Deran večera i legne, s' tom čvrstom namirom da pošto po to neće ići igrati u vilino kolo. E, kad je to lako kazati al' teško je održati. Bome kad dodje ponoć, prodje k'o i dosad. Vile posli igranja odnesu mu sve priostale ovce. Siroma deran od stra ne zna šta će. Jedva se naposlitku nakani i ode onom didi i pripozna kako je prošlo sa ovcima. Dida se straboga rasrdi i nakiti derana svakakim i naposlitku ga dobro izlema. Posli tog nestane torova i lipog salaša i opet se stvori ona velika šuma i ona kolibica od granja. Taj dida kod te kolibe odvija derana u svit. Deran šta će već ajd' u svit. Išo je tako jedan komad i gladan i žedan, jel' mu gazda koji ga otiro nije dao ni komad kruva na put, naposlitku dodje na kraj svita. Tu je u jednoj zemunici bio opet jedan dida, ta moglo bi mu biti vajda i priko dvi sto godina. Dida će na njega: „Šta ćeš ti tu derane na kraj svita?“ Deran mu onda ispričava kako je služio i kako je prošlo sa ovcima. Na to mu kaže taj dida: „Ako si poštena duša i nisi nikad nikom zlo mislio, onda moraš najpre prići priko one tamo vode, priko ćuprije od lišća. Ako je tako kako kažeš onda nećeš potonit, al' ako si grišan ćuprija će se ispod tebe srušiti. Deran sve to poslušao i ode do te ćuprije a kad ona sastavljena od samog zelenog lišća, koja je k'o da je plivala po vodi. On malo zastane a naposlitku nakane se i pridje priko nje. Utom se taj dida stvori na drugoj strani i dade mu jisti i piti i kaže da sad mož' ići mirne duše tražiti ovce. Posli tog deran krene se opet natrag sa kraja svita u svit, da traži ovce. Tražio ih već tri godine, pa za to vreme postane i „momak“ al' ovaca nigdi. Za to vreme ranio se sotim što su mu ljudi dali i gdi je što god zaradio. Kad se već dosta naišo po svitu nikako dodje opet na ono misto gdi je čuv'o ovce. Začudi se što nije vidio ni šume ni kolibe. Legne na travu a pod glavu metne kabanicu. Spavo je tako jedan komad al' ga probudi opet nika svirka i niko pivanje. To je bilo baš u ponoć. Momak se podigne i na svoje veliko čudo opazi da je ležo baš blizo raskršća na kojem su igrale kolo vile i to baš one koje su mu odnele ovce, a još jedna i svirala je u srebrnu frulu. Kad su ga vile opazile one ga opet pozovu u kolo, al' on se rasrdi pa uvaći onu najlipšu vilu koja je došla da ga nazlaba, a još nije bila u kolu; pa udri. Ona se otimala pa ga vukla prema raskršću, al' nikako da idje tamo. Onda cilo vilino kolo došlo da brane svoju drugcu. No, momak im kaže, da ga se mane, jel' ovu vilu što drži neće puštiti iz ruku dok pivci ne kukuriču, pa će biti svašta. Na to se vile poplaše i stanu momka moliti da pusti tu najlipšu vilu. On im obeća ako mu vrate ovce. Vile mu onda obećaju da će ga uputiti kako će ih naći. Momak onda isčupa tri viline kose da ga ne bi vile privarile i pušti

vilu. Vile sad vide da nemaju kud već kažu momku da to nije lako vratit' ovce već rad nji triba da idje on sam. Vile ga upute da druge noći idje na jedno drugo raskršće koje nije daleko odaleg, pa nek' tamo dočeka ponoć. Tamo će igrat' kolo nike utvare, al' on neka se ne boji već neka sa tim vilinim kosama opkoli to kolo. Momak još upita vile da kako je to da sad ne vidi šumu ni tog' didu i njegovu kolibu. One mu kažu da je on sad došo u ovaj svit sa druge strane jel' je prišo priko one ćuprije od lišća. U tom zakukuriču pivci i vile nestanu.

Drugu noć ode momak na drugo raskršće da dočeka ponoć. Kad je došla ponoć a tamo na raskršću nike utvare igraju kolo. One zovnu momka da igra kolo s' njima. Momak zaveže viline kose. Čim je to uradio a one utvare se raspuknu i nestane ih. Misto nji' stvori se jedan stari dida i kaže momku: „Fala ti momče št' si mé oslobodio od vračke. Za dobro dilo, dobrom se i nadaj. Ja znam da ti tražiš ovce. Idji samo ovom stazom upravo i naći ćeš ovce. Ja sam bio zavračan zato što nisam poštivo svoje roditelje već sam i šnjima postupo ko sa živinom a i svakom sam zlo mislio i uradio. Zato su me vile kaštigovale i zavračale sve dotleg dok ne dodje taki momak k'o što si ti koji nikom ništa zla nije učinio a ni pomislio nije. Čim je to kazo dida, nestane. Momak onda krene onom stazom i dodje do nike šume. Jedva je naš'o niki prolaz u nju. Išo je tako dugo kroz šumu dok naposlitku nije došo na srid šume. Kad tamo a tu niki stari dvor sav zaraso u granje i oko njega sami kameni ljudi. Baš su skamenjeni onda kad su svoje kućevna poslove radili. Jedan je baš or'o, drugi je češo konje, jedna žena je muzla ovcu i mlogo još koj' šta. Baš je 'tio da udje u dvor kad nikako neotice dodirne one viline kose što je u klupče smoto, kad mu se ukaže ona vila čija je kosa bila. „E moj momče srića tvoja da si dodirnio moje kose! Jel' da to nisi i ti bi se skamenio čim bi ušo u dvor. Već ovako čuj što ću ti kazat! Kad budeš ušo u dvore, nemoj ni za živu glavu ničeg se dotaknit', jel' ćeš oma biti skamenjen. Da te ko moli, ti nemoj. Samo kad dodješ do jedne sobe tu šta nadješ na krevetu to poškropi sa vodom, što ti evo dajem. Momak uzme niku malu tikvicu od vile u kojoj je bila nika voda a vile nestane. Onda on krene u dvore. Kudan je prolazio, svudan su ga niki glasovi zvali. Tako čuje da nika žena viče da joj je dite palo u bunar da joj pomogne, al' momak bome nije slušo i nije očo tamo; kad je došo da će baš ući u dvore, jedan čovik baš je tio zaklati svoju ženu, al' momak nije se na to obaziro iako je žena zvala ga u pomoć. Tako momak udje u dvore. Tu su bile sobe lipše od lipše i svudan okamenjen svit. Kad je već sve prošo sedamdeset i sedam soba, dodje u poslidnju. U njoj je bilo sve od zlata. Na jednom krevetu koji nije bio ni na zemlji, ni na tavanici ležala je jedna lipa divojka sva u bilo obučena, ta take lipote nije bilo od kako je svita i vika. Momak ode do nje i poškropi je sa onom vodicom iz tikvice. U tom je počelo šivati grmiti, pa niko stenjanje i vikanje, a divojka se probudi i zagrlila momka. Onda momak vidi da je to ona vila što ju je on uvatio iz

kola. Dvor se pojavi u svom sjaju i blistaju, ljudi svi ožive. Nestane i one šume, a ljudi su svi dolazili da zafaljavaju tom momku.

Onda divojka ispriповida momku da je njezin otac bio veliki grišnik i da je bio car i da je svojim ljudima postupo ko sa kero- vima. Njezin otac je imo ovce sa svilenom vunom i baš je zbog nji i zavraćan sve dok se ne nadje taki momak koji nikom ništa zla nije učinio a ni pomislio. On će onda skinut vračku i sa cara i sa ljudi koji su bili tu na dvoru i koji su isto tako bili hrdjavi ko i sam car. Oni ljudi koji su bili okamenjeni u šumi tili su isto tako da oslobode vračke ovaj dvor al nisu bili tvrdog srca ni tako dobri da bi to mogli uradit. Posli tog dodje i sam car i momak se oženi sa carevom 'ćeri i najbolje je volio čuvat ovce sa srebrnom vunom. Car je otog doba bio vrlo dobar i vlado lipo sa svojim narodom. Kadgod bilo, sad se spominjalo.

Motiv sa sela

L* *Zašto se kurjak boji vatre?* * * *

Tako bila jedna žena i imala tri 'ćeri. Kako je bila zdravo si-
rota, a čovik joj je odavno umro, morala se sama starati kako će
od'raniti svoju dicu. Zato je ona svakog božjeg dana išla raditi, a
kad se vraćala kući, uvik svrne u šumu, nabere jagoda i donese svo-
jim 'ćerima, da 'idu. Jednog dana kad je ona brala jagode, dodje
kurjak i reče joj:

— Bako, ja ću te po'isti!

— Nemoj, kurjo, dobi'ćeš Tvrđnu, — kaže baka, a Tvrđna je bilo
ime njezinoj najstarijoj 'ćeri.

Pristane kurjak na to i ne po'ide baku, kad će dobiti Tvrđnu.
Sutradan išla baka opet raditi, a kad se vraća kući, svrati u šumu
rad jagoda, al' eto ti kurje:

— Bako, sa'ću te po'isti.

— Nemoj, kurjo, dobi'ćeš Meknu, — a Mekna je bilo sridnja
bakina 'ćer.

Sad se kurjo obradovo: dobi'će i Tvrđnu i Meknu, i zato je neće
po'isti. Donese baka kući jagoda, al' ne pripovida 'ćerima o kurji
ništa.

Uj'tru opet ona ode raditi, pa kad se uveče vraćala kući, svrati
u šumu rad jagoda. Samo što je počela brati jagode, kad eto ti kurje:

— Bako, sa'ću te po'isti.

— Nemoj, kurjo, dobi'ćeš Nekecku, — a Nekecka je bila najmla-
dja bakina 'ćer.

Ode kurjo veso, a kako ne bi, ta davno je već tako omastio br-
kove ko što će sad, dok dobije tri bakine 'ćeri. Al' baka žuri kući i
čim je stigla o'ma' zatvori sve pendžere na kući i zaključa vrata, jel
je znala da će doći kurjo rad tog što mu je obećala. Nije dobro ni
zaključala, kad eto ti kurjo na vrata, pa, će o'ma':

— Bako, daj Tvrđnu.

A ona će na to:

— Tvrdo baka zaključala vrata.

Kurjo će onda:

— Bako, daj Meknu.

— Mekano baka namistila krevet, — odgovara ona njemu

Al' kurjo se sad već srdi, pa će:

— Bako, daj Nekecku!

A baka mu kroz smij odgovara:

— Nekec baka više-brat jagoda!

Vidi kurjo, da tu nema šale, pa hajd pod slamu, da se skrije,
pa ako mogu ući u kuću, kad baka odključa, pa će i' misli se on,
sve počderati. Al' kad lego na slamu on ti zaspo, da se ne bi pro-
budio, baš da s topovima pucaju — a nek djavo vreba na baku. E,
al' se to spavanje, kurji osvetilo!

Kad uj'tru baka ustala, ona daj čupaj slame da loži peć, pa ona-

Udje sridnji, pa će:

— Alaj o'de vruće!

— A u meni još vruće — o'ma' ona njemu.

A on, kad je to čuo, pocrveni do ušiju, pa ajd napolje.

E sad će ići Lojzija, pa se sve smijucka; kako i ne bi, kad za njegova' dva lipa brata nije 'tila divojka da se uda, za njegov' gadnog sigurno 'oće.

Ajd' on unutra. Kako na prag, a on o'ma' na divojku:

— Alaj tu vruće!

— U meni još vruće! — odgovori ona.

— Bi l'bi se mogla moja koka ispeći? — pita on dalje.

— Stara je kastrona pa će pući! — odvratila njemu divojka.

— Imam kariku, pa ćemo natući, — ne da se ni on.

— Nije još čovičje blato! — ozbiljno će ona na njegov.

— Imam ja i to u torbi! — odgovara Lojzija, pa o'ma' rukama u torbu da će izvaditi.

Al' divojka kad je to vidila, nasmije se tako zdravo naglas, da su je čula i ona dva Lojzijina brata što su stali napolju. Oni o'ma' biž' kući, jel su znali, da će njegov brat Lojzija sad postati kraljev zet i dobiti pola kraljevstva.

A Lojzija se vinča s njegovom divojkom i kad se dosta nasvatkovo kod kralja, dovo on njegovu ženu kući pa joj pokaže što sve on ima kod kuće. Al' kad je vidila kako je zdravo siroma' kaže ona njemu, da se vrate kod kralja, i tako kralj neće dugo još živiti, pa će onda postati Lojzija kralj. Pristo on o'ma' i svekrova ispekla jedan veliki kolač matorog pivca njima za put.

Krenili se oni pa žena nosi kolač, a Lojzija pečenicu. Idju oni tako, žena naprid a on za njom, jel nije znao put, pa mora puštiti ženu da ga vodi. Kad jedared vidi kako je jedan ker iskesio na njegov zube, a on će:

— Šaro, šaro, — pa baci njemu pečenicu, samo da ga ne ugrize, a nikako ne vidi da je taj ker odavno istrunio i da su to samo košćure ostale. Malo posli on će na ženu:

— Ao haj, alaj sam ja gladan.

— Uzmi pečenicu pa se na'i — kaže ona njemu!

— Ta nije u mene, ne znaš da sam je bacio onom keru što me je 'tio ugrijeti.

Ajd, žena odma'ne na to glavom, pa mu da kolač, nek' se čovik na'ide. Samo što je on dobio kolač još ga nije ni naćo, eto ti dodju oni do jednog velikog jarka. Žena pridje, a što će on šta neće, metne kolač u jarak i tako pridje po kolaču i ode, a kolač ostavi u jarku. Išli su oni opet dobar dio puta, a on će na ženu:

— Ej, ženo, alaj sam gladan!

— Uzmi kolač pa se naj!

— A, ženo, pa ne znaš da je kolač osto u jurku kako sam prilazio, — i onda njoj ispriповida kako je i šta je bilo.

— A pak, — kaže ona njemu — no već se vidi dvor mog oca, tvog dide, sad ćemo stigniti tamo, pa ćemo se na'ist'. Samo ti pazi, nemoj isti bogzna koliko, al' najbolje će biti ovako: kad ja tebe gurnem u nogu, a ti se ma'ni.

— Dobro — pristane on na to.

Kad su ušli u dvor, kralj i' dočekao i o'ma' njim spremi bogatu užnu. Nisu dobro još ni čorbu po'ili, kad njemu mačka pridje priko noge, a on posmisli da ga žena udarila, pa se on mane 'ila. Nude njega svi, al' on ni blizo. Ta kako bi prikršio ženinu zapovid! Ona njemu kazala kad gurne, da se mane 'ila i on se eto ma'nio, pa badava njeg nude, kad se on na'io.

E sad prošla užna došlo večer i oni legli spavati. Kad su svi pozaspavali o'ma' će Lojzija na ženu:

— Ta 'esi l' ti, ženo, poludila, što si me tako friško gurnila? Daj mi štogod da 'idem, jel ću o'ma' umriti od gladi.

— Pa idji', tamo u zapečku ima fanaka, pa uzmi koji, te se na'i.

Ode on tamo al' kako su tamo bili mačići pod mačkom, on misto fanaka po'io mačiće, pa kad došo kod žene, pita je:

— Je l', ženo, kako to da su vaši fanki tako rundavi?

Kad je žena to čula, kaže ona njemu:

— Je l' si ti po'io mačiće?

Al' on samo mirno, onako ko i drugi sit čovik odgovara:

— Mož i to biti. Već daj ti meni štogod da se napijem, jel zdravo žedne ti vaši fanki.

— Idji, tamo je u podrumu bokal pa nali vina i napi se koliko ti srce želi.

Ode on u podrum, al' nije našo bokal, već uzo rešeto, pa ti toči u njeg i sve bure vina ispraznio, a nikako da mu ostane u njegovom bokalu. Hajd on kod žene:

— Je l', ženo, 'di je dno tom vašem bokalu, nikako ne možem da ga napunim?

— Ju, nesrićni čovče! pa ti si sigurno livo u rešeto!

— Mož' i to biti — odgovara on.

Al' žena će na njeg:

— Idji uzmi, ima tamo jedan džak piska, pa pospi po podrumu nek upije vino, da ne vidi kralj, jel će biti svašta

Hajd on o'ma' u komaru i hup, cup, pa spopade džak s brašnom i njeg istrese po podrumu. E al ne dopada se njemu taj pisak, pa će o'ma' ženi:

— Kako je to, da je vaš pisak tako bili?

— Ta, čovče, šta je tebi? Ti si valjda brašno poso po podrumu?

— Mož' i to biti! — odbrusi on njoj onako ko da ga se ne tiče ništa. Pa će onda: — Joj, ženo, di imaš jedan lonac, jel štogod, tako ostim ko da mi se penju fanki u grlo! Sad će biti svašta!

Pošalje ona njega prid peć, da tamo ima jedan lonac, al' on ode, pa upravo u peći i lonac sa sarmom iz peći izvadi i još ga većma napuni, nek što je bio pun. Kad ga je napunio, a vidio da ni ne može sve stati, on 'ajd kod žene, da se istuži:

— Ženo, pa taj vaš lonac je već pun!

— Pa šta je s tobom, ludi čovče? Pa ti si sigurno to u sarmu!

— Mož' i to biti! — promumlja on.

Al' žena će na njeg:

— O'ma' idji, lupi o panj, što je prid kućom, taj lonac nek se razbije, da ne vidi kralj, jel biće jada.

Spopane on lonac i teraj prid kuću, a tamo je spavo kralj, pa on bu kralju o glavu lonac, pa kad je vidio, da se tamo miče što-god, a on biž kod žene, pa onako zaduvan:

— Ženo, šta to može biti, onaj panj se miče! A žena kad je to čula, skoči iz kreveta, pa njemu:

— Ta, ludi čovče, pa ti si kralja udario u glavu!

— Mož' i to biti — procidi on kroz zube.

Al' ti ona kaže njemu, da se sakrije iza vrata dok se ona ne obuče pa da biže, jel će kralj uzbuniti sve straže, pa će i' obadvoje ubiti. Spremila se ona, pa naprid, a on za njom, al' misto da se onda sakrio za vrata on ti uzo vrata na rame, pa nosi. Jedared će on na ženu:

— Ao, ženo, alaj teško.

— Ne nosiš li ti vrata? — na njeg ona.

— Mož' i to biti, — progovori on, al' i dalje nosi vrata. Pa vi dobri moji ljudi, ako ga koji vidite, kažite mu da i' skine s ledja, a malo pripazite, obazrite se samo natrag, možda i vi nosite na ledji' vrata. Mož' i to bit!

*Čuo od Paje Mikovića
Marko Peić Tukuljac*

1 * Košta l' koza dukat? * * * * *

Bio je jedan siroma' čovik. Imo jedno šestero dice. Nikako drugo dobro nije imo u svojoj kući, samo jednu kozu.

Toliko ga je nevolja pripušila, da mora i kozu prodati. On kozu na štrangu, pa hajd' s' njom na pecu. Kad on na pecu, al' ga niko ne pita ni šta je došo?

Idje jedan gospodar na četiri konja. Kad je došo do tog siroma'-čovika, on na kočijaša: „Stani“! —, a kočijaš stao.

O čovče, o'š ti prodat' tu kozu?

— 'Oću gospodaru!

— Po što je ta koza?

— Koza je dukat.

— Evo tebi dva cvancika.

— To drugačije nije, već dukat.

Gospodar sotim hajd'. Obazre se još jedared:

— Daj tu kozu! Da'ću, kako sam kazo.

A ovaj kaže:

— Kako sam isko.

— Daj vamo — gospodar više.

Al' nisu razumili jedan drugog: gospodar misli, da će je dat', kako je on rekao, a čovik misli, da će mu platiti kako je on cinio. Kad je odvo gospodaru kući, gospodar plaća, ko što je reko, a ovaj neće da primi novce drugačije, već kako je on cinio. Gospodaru nije pravo, da ga siroma' pravi ludog, a siroma' čoviku opet nije pravo, da njega gospodar pravi ludog. Al' gospodar ne da kozu voditi već ga nudi s novci; a on neće da uzme kad mu ne da dukat. Ostavi kozu, pa ode kući.

Kad očo kući, žena ga jedva dočekala.

— Bože čovče, di si toliko, kad znaš kako je o'de, da kruva nema?

Čovik kaže:

— Da me maneš ženol!

Pita žena:

— Pošto si prodo kozu?

A on kaže:

— Nisam nipošto.

Ona se met'la u žalost.

A on će otić' jednom poznatom bogнару: čuo je, da gospodaru triba pravit' jedna kola. Tu on svakojakog sersama dobije. Onda će on opet otić' u to selo di je taj gospodar, pa će vikati: „Kola pravit, kola“! A to čuo gospodarov kočijaš. Utrči, pa kaže gospodaru, da idje jedan majstor putom što zna kola pravit'. Al' se opravio odilom, majstorsko na se navuko. Gospodar kaže kočijašu:

— Zovi ga 'vamo.

Svrati kočijaš majstora.

Onda će se oni tu pogodit' za kola, al' od gospodarovog drveta. Gospodar ima šumu, oma će ić' drva izbirat'. Čovik kaže gospodaru, da triba ponet' jedno dvi vrengije. Kad su očli u šumu, majstor onda izbira drvo.

Kad je prvo drvo našo za njegov poso kaže:

— O'de jedan mora, gospodaru, ostat' od nas.

Gospodar kaže:

— Nek ostane kočijaš.

A majstor kaže:

— Privezaćemo malo kočijaša, jel on će trevit' kakogod malo dalje otić', pa neće znat', koje je to drvo bilo.

Onda će nji' dvojica ići, da traže drvo na poradu. Kad su našli drugo drvo, onda majstor kaže:

— Sad, gospodaru, morate vi ostat', jel vi ne znate, kako meni drvo triba, al' ću i vas privezati.

A gospodar kaže:

— Zašto bi ti mene privezo? Nisam ja valjda deran!

— E, al vi — kad ste gospodar, vi ćete čuti kaku ticu, pa ćete drvo ostaviti, a ja ga neću moć' naći.

A siroma' čovik onda kroz šumu, pa nadje tamo dvogodaca i našiće jedno četri štapa, pa se onda vrati gospodaru. Onda kaže gospodaru:

— A košta l' koza dukat?

Gospodar onda vidi, da neće bit dobro. A onaj onda sve po gospodaru, dok nije iskido dva štapa.

Odriši gospodara. Al' nije gospodaru do kola. Odjuri on pišice.

Dodje ko kočijaša pa mu kaže:

— E dakle košta l' dukat ona koza što ste kupili od mene?

Vidi kočijaš da neće bit' dobro. Iskida siromak jedan štap i o kočijaša.

Kad ga odriši, ni taj ne traži kola. Sidne čovik na kola, pa hajd kući sotim.

— Evo ženo, što sam di dotiro za kozu.

Al' je gospodar vrlo bolestan.

Siromak nadje malo gospočkog odila, pa će on bit' ko doktor. Pa ded opet u njev sokak pa više:

— Ličiti, ličiti!

Sluškinja mete sa sokaka. Kad je ona čula likara, utrče, pa kaže gospodaru:

— Gospodaru, idje jedan likar.

Gospodar veli: Zovi ga vamo.

Al' je doktor pono jedan dobar krivi štap.

— O to nije dobro kod vas, — kaže siromak kad je ušo.

— Borme, moj čovče, da je dobro ne bi ni bilo kod mene.

— A što je, što vas boli najvećma?

— Ta sve tilo me boli.

— Lako ćemo mi sotim. Ima u mene evo o'de lika, pa kad ja umažem, to će vama oduminit' o'ma. Već lezite vi o'de na klupu.

Al' tu je gospoja. Kaže on gospoji:

— Molim vas kaže dal' bi imali jednu štrangu?

A gospodar o'ma izdrečio oči na njega:

— Što ćeš ti — veli — s štrangom?

— Privezaću vas malo, gospodaru!

— A što ti da mene privezivaš?

— Ovaj moj lik će vas malo klati, a vi ste težak bolesnik, pa ako trevite past' sote klupe pa izgruvate to bolesno tilo, još će vam gore bit'

A žena veli:

— Dobro taj i kaže.

Donese štrangu, pa ga ovaj priveže dobro za klupu. A ženi kaže:

— Ako ne možete slušati taj jauk, izadjite napolje, jel on će se malo i drečiti, jaki je taj moj lik.

A likar uzme štap u ruke pa kaže:

— Kaži, gospodaru, košta, l' koza dukat? — pa se lati onda voštiti gospodara.

Al' se gospodar dreči što samo mož bit'. A žena se čudi:

— Ao ljudi, da jaka lika!

A likar istrče, pa kaže gospoji:

— Idjite što brže unutra!

Viče gospodar:

— Driši me što brže, da u'vatim tog obišenjaka.

Kad ga odrišila, istrči gospodar, pa napravio' larmu putom:

— Ajte, ljudi, da u'vatimo ovog huncuta!

Sve se selo za njim nasukalo.

A u kraj sela suvaja, a suvajdžija kuje kamen.

Al' se likaru dalo već na nevolju.

Utrči u suvaju, po kaže suvajdžiji:

— Biž suvajdžija, kud znaš: tvog jo već dosta, sav se sviť uzbune, što odviše kradeš!

Suvajdžija je čuo, pa se skupio i izmiče.

Svi su otrčali za suvajdžijom, a gospodar osto najstražnji. Kad je dotrčao do suvaje, ušo unutra, pa kaže siromaku:

— Ajde, suvajdžija, da u'vatimo ovog obišenjaka!

A siromak, već ko suvajdžija, reče:

— 'Oću, gospodaru, samo 'ajte da spuštimo ovaj kamen.

Gospodar se privari, pa reče:

— Di ću ja u'vatit?

Siromak ga namistio baš di najbolje triba.

— Drž'te samo o'de rukama!

A on podmetio drvo pa će on držat' za drvo. Kad ga spuštili u polak, on istrgne drvo, a kamen gospodaru pa'ne na ruke.

Siromak će onda ono drvo, pa će na gospodara:

— Košta l' koza dukat? — pa će ga opet voštiti.

— Ta nemoj — veli — plati'ću ti što želiš!

I tako se izmire.

Zabilježio Marko Peić Tukuljac

Podaci o likovnim umjetnicima i amaterima u Subotici

(Iz knjige: *Životopisi likovnih umjetnika Hrvata, Srba i Madjara u Subotici*)

Dosadašnjim istraživanjem života likovne djelatnosti u Subotici, na temelju subotičkih novina, časopisa, leksikona i po kazivanju starijih stvaralaca, utvrđeno je, da je prvi akademski slikar Subotice Aksentije Marodić, Srbin, značajni likovni umjetnik Vojvodine, a do sada najjači i jedan od najplodnijih umjetnika u Subotici, rođen u Subotici 1838, umro u Novom Sadu 1909 godine. Za njim, Mešterhazi Kalman, rođen u Subotici 1857, umro u Budimpešti 1898 godine, a treći, Sirmai Antun, rođen u Subotici 1860, umro u Kiškundorožmi 1927 godine. U to vrijeme pojavljuju se Stipan Kopilović i Jelena Čović, pioniri likovne umjetnosti Hrvata u Subotici.

Likovni život Hrvata u Subotici niče krajem XIX vijeka pojavom Stipana Kopilovića i Jelene Čović. Mi, doduše, imamo dokaza da je postojao i prije. U franjevačkom samostanu nalaze se mnogi radovi — portreti — ne baš velike umjetničke vrijednosti — koji potiču iz XVII i XVIII vijeka, a koje su radili i Hrvati iz Subotice, ili njene okoline. Ovo potvrđujemo time što su radjeni portreti Hrvata iz same Subotice — u ono doba poznate ličnosti, — a ispod portreta ispisana imena i drugi čistim hrvatskim (bunjevačkim) jezikom. Imena njihova i druge podatke o njima valjda će nam otkriti stare knjige i drugi dokumenti.

Od pojave Stipana Kopilovića i Jelene Čović do danas imamo lijep broj ličnosti koje se bave slikarstvom, manje akademika, više amatera. Osim spomenutih završili su Akademiju likovne umjetnosti Djelmiš Luka, Kujundžić Željko i Bešlić Ana, bili učenici Akademije ili Umjetničke škole Kujundžić Andrija, Džavić Martin, Mamužić Magda, Mačković Angela, Tikvicki Pavle, Bačić Antun i Karagić

Lajčo. Od starijih amatera postigli su značajne uspjehe: Buljovčić Petar, Horvacki Marko, a od mlađjih: Zabunov-Miković Jelena, Matković Gustav, Vuković Marko, Karagić Eduard i Tikvicki Ivan.

Kopilović Stipan se rodio 24 III 1877 godine u Bajmoku. U mladosti bio je po zanimanju berber. Umro je 1924 godine kao nastavnik crtanja Gradjanske škole u Bačkoj Topoli. Radovi mu se nalaze u Bajmoku, Subotici, Bačkoj Topoli i „Bačkoj galeriji“ na Paliću. Radio je uljem, a bavio se i grafikom. U slikarstvu se usavršio kod Morelina u Školi za primjenjenu umjetnost u Budimpešti. Samostalnu izložbu nije imao.

Čović Jelena se rodila 13 VII 1879 godine u Subotici. Po profesiji je nastavnik crtanja u srednjim školama. Po svršenoj srednjoj školi upisuje se u Umjetničku školu 1900—1902 godine. 1901 god. dobija stipendiju grada Subotice, 600 kruna godišnje, 1902 stipendiju od 800 kruna i upisuje se na Umjetničku školu u Budimpešti, gdje ostaje do februara 1903, kada prelazi na Akademiju umjetnosti u Minhen, gdje su joj profesori Nauen i Azbe. 1905 god. vraća se u Suboticu i predaje slobodno i obrtno crtanje u srednjim školama. 1907 odlazi u Keseg gdje također predaje slobodno i obrtno crtanje i privatno poučava djake. Tu je imala mnogo naručbi od privatnih lica i crkvenih ustanova. Radila je uljem, pastelom i akvarelom.

U to vrijeme družila se sa Jelenom Čović Vermeš Gabrijela, žena kulturna, naročito je volila likovnu umjetnost. Ona je jedno od onih lica koje je stalno bodrilo Čović Jelenu u radu. Uticala je na njen kulturni razvitak pomažući je materijalno. Zajedno su proputovale više država, posjetile su Beč, Berlin, Diseldorf, Pariz i druge kulturne centre u Evropi. U ovim gradovima su muzeji otkupili kopije velikih majstora Rafaela, Rembranta, Rubensa, van Dycka i dr., oko 50 komada koje je kopirala Čović Jelena.

1914 godine dolazi svojoj kući da sredi neke važnije poslove, i da se spremi za duži put u inostranstvu radi odmora i usavršavanja svoga znanja. Početak I Svjetskog rata omete joj ove planove, i ona ostaje dalje nastavnica srednjih škola u Subotici. Nastoji proširiti ljubav za likovnu umjetnost u Subotici, i to putem svojih mnogobrojnih učenika. Prva joj učenica postaje Mačković Angela. Svi njeni učenici rado je se sjećaju.

Radova ima oko 2.000 komada. Naslikala je mnogo portreta, uljem, pastelom i crtežom, pejzaža sa Palića, iz okoline Subotice, mnogo slika sa poljoprivrednih radova i kolekciju crteža-portreta. U nekoliko subotičkih crkava je naslikala velike umjetničke slike. Slike joj se nalaze u Americi, Francuskoj, Njemačkoj, Jugoslaviji i Mađarskoj. Mnoge njene radove je zadržala Vermeš Gabrijela, kao i Sentmikloši, poslanik. Prvu samostalnu izložbu je imala u Subotici 1901 godine, prvi od posjetilaca bio je Mamužić Lazar, gradonačelnik, vidjevši njene radove dodijeli joj te godine stipendiju. Drugu samostalnu izložbu drži također u Subotici 1902 godine. Kolektivne izložbe je imala u Minhenu, Budimpešti, Sopronu, Sombathelju, Segedinu, u Subotici 1927 sa Džavić Martinom i Mačković Angelom, a 1951 učestvuje na izložbi likovnih umjetnika koji žive i rade u Subotici, u Gradskom muzeju.

Čović Jelena kao stvaralac umjetnik pokazala nam je težak, ali dragi put koji treba u životu da predje jedan rođeni umjetnik.

Umrta je 13 IX 1951 g. u Subotici.

Djelmiš Luka rodio se u Subotici 1901 g. od oca Stjepana i majke Matije rođ. Nimčević. Otac mu je bio bravar. Škole je pohađao u Subotici, Budimpešti i drugdje. Akademski je slikar. Živi stalno u inostranstvu, po svim velikim gradovima Evrope. Izlagao je u Rimu, Parizu, Trentu, Budimpešti, a 1934 godine u Subotici, kao i u drugim gradovima. Za njegove radove talijanski listovi su pisali da je njegova izložba u Trentu jedan od najvećih umjetničkih doživljaja našega vijeka. Od tih radova se ističu: „Stara majka“, „Mlada seljanka“, „Mirno jutro“, „Nemirno jezero“, i dr. Mnogo su mu uspijevali radovi mrtve prirode.

Do sada je najjači likovni umjetnik Hrvata u Subotici.

Bešlić Ana r. u Bajmoku, 16 III. 1912 god. IV razr. gim. završila je u Subotici, Akademiju je pohađala u Beogradu 1940, 1941 god., 1948, 1949 god. Od 1949 god. radi a vajarskoj državnoj radionici vajara Rosandić Tome. Do sada je izlagala u Ljubljani, Beogradu i Subotici. Vajarstvom se bavi od 1938 god.

Bačić Antun rodio se u Subotici 9 V 1877, kao blizanac brata Franje. U mladosti se bavio očevim zanatom, cipelarstvom. Pokraj svoga posla knjigu nije zanemario, marljivo je čitao junačke narodne pjesme, i prva mu je znatnija slika Skenderbega. Baveći se stalno slikanjem, tadašnji kulturni radnici su ga zapazili i poslali na Umjetničku školu u Zagreb, obećavajući da će ga materijalno pomagati. Medjutim, pomoć nije stizala i on se zaposli kod mlijekarskog preduzeća, studirajući i životareći 3 i po godine u Zagrebu. Skupivši nešto novca, polazi u Minhen, tu studira pola godine na Akademiji i dolazi u Suboticu. Postaje željeznički službenik i danas živi kao pensioner. Radio je neke kopije velikih majstora, a svojih radova ima veći broj po privatnim kućama Subotice i nekoliko slika u „Bačkoj galeriji“ na Paliću.

Kujundžić Željko rođen je u Subotici 1921 godine. U subotici završuje maturu na Trgovačkoj akademiji i upisuje se u Zagrebu na Akademiju. Kasnije prelazi na Aklemiju u Budimpeštu, gdje i završava, a danas živi u Engleskoj, u gradu Edinburgu kao akademski slikar i vajar. Prvu izložbu ima u zajednici sa Siladji Vladislavom, koja je i prva izložba u našem gradu po oslobodjenju, pripremio je 1945 godine u prostorijama Muzičke škole. Bavi se vajarstvom i slikarstvom. Veće je uspjehe postigao kao vajar.

Mačković Angela, rođena je 3 VII 1883 godine u Subotici, gdje je svršila IV razreda Gradjanske škole. Najprije uči kod Čović Jeleni, na čiji nagovor, kao i svoga oca Titusa, značajnog subotičkog arhitekta, odlazi u Minhen na Akademiju, gdje su joj profesori Ekster i Has. Poslije 2 godine se vraća u Suboticu radi materijalnih poteškoća, u koje je zapao arhitekta Titus. Od toga doba živi isključivo od slikarskih radova na Paliću. Radi uljem, pastelom, akvarelom i crteže.

Izlagala je u Subotici sa Čović Jelenom i Džavić Martinom, 1927 godine u vestibulu Gradske kuće.

Kujundžić Andrija rodio se u Subotici 27 XI 1897, gdje svršava osnovnu školu, maturu Gradjanske škole, a u Kaloči veliku maturu učiteljske škole. U Budimpešti pohađa 1918 i 1919 godine Državnu višu školu za primjenjenu umjetnost. Kasnije nije dobio dozvolu da bi mogao završiti. Do 1925 godine je gostioničar. Od 1925—1931 profesor u subotičkoj gimnaziji kada je bio premješten u Aleksinac i dao otkaz. Od 1931—1941 živi samo od slikarstva. Za vrijeme okupacije je ponovo na subotičkoj gimnaziji nastavnik crtanja, danas živi od slikarstva. Izlagao je 1930 godine u prostorijama gimnazije, 1931 u vestibulu Gradske kuće, 1932 u Starom Bečeju, 1933, učestvuje na izložbi koju je priredio dr. J. Milekić—„Bački slikari“, zatim u Subotici 1935, 1938 u Novom Sadu.

Radi uljem i pastelom. Jedan od najuspjelijih radova uljem mu je autoportre, a od pastela, Taban, slovensko naselje u Budimpešti. Veoma je plodan umjetnik.

Džavić Martin rođen je u Subotici 12 XI 1900 godine. Završio je 4 razreda osnovne škole. Otac mu je nadničar, majka tudja pralja, oboje nepismeni. Soboslikar Djenis ga prima za učenika-šegрта. 1922 godine postaje majstor-obrtnik i radi neke kapele. 1942 godine maljao je željezničku stanicu, tu su primjetili njegov vješt rad i pošalju ga na Umjetničku školu u Beograd. Grad Subotica mu je dala stipendiju. Tu uči 2 godine i odlazi u Beč na Akademiju, gdje je takodjer 2 godine. Radio je na molovanju crkve u Žedniku, obradivao je motive iz bunjevačkog narodnog života (Dove, Kraljice, Bunjevačko kolo i dr.). Radi uljem, pastelom i crteže. Radovi mu se nalaze — kojih ima oko 300 komada — u Beču, Budimpešti, po cijeloj Jugoslaviji, a najviše u Subotici, u Gradskom muzeju, „Bačkoj galeriji“ na Paliću i kod privatnika.

Mamužić Magda rođena je u Subotici 1907 godine gdje završava srednju školu. Učila je na Umjetničkoj školi u Beogradu. 1939 godine izložila je tri ulja u Novom Sadu na izložbi u zajednici najboljih vojvodjanskih slikara, povodom proslave Svetozara Miletića: M. Konjovića, S. Ipića, V. Porišca, M. Nikolajevića i dr. Radila je uljem portrete i pejzaže, originale i kopije, pod imenom Lehotski.

Danas živi van naše domovine.

Tikvicki Pavle rođen je u Subotici 1930 godine, gdje završava 7 razr. gimnazije, a 1950 odlazi u Zagreb i upisuje se na Akademiju. Danas je student II godine.

Buljovčić Petar, rođen u Subotici 1880 godine, po zanimanju je moler. Od njega je ostala sačuvana samo jedna slika portre Boze Šarčevića, subotičkog književnika, a navodno, izradio je i portre Lazara Mamužića. Više njegovih radova se nalazi po crkvama našega grada.

Horvacki Marko, rođen 20 IV 1883 u Subotici. Po zanimanju je učitelj. Službovao je u Dušnoku, a između dva rata je nastavnik crtanja u Gradjanskoj školi u Subotici. U Dušnoku ga poučava slikarstvu akademski slikar Maroti Major Jene, od 1906 do 1912 godine. Učestvovao je u I Svjetskom ratu i pada u rusko zarobljeništvo, gdje je izradio veći broj slika, oko 60 minijatura za kraljičin muzej u Švedskoj, a prodavale su mu se slike i u samoj Moskvi u Hudožestvenom atelieu Ščersnjeva i S. Sergijevića. U samoj Subotici njegove slike su rijetkost. Nalaze se kod nekoliko privatnika, u „Bačkoj ga-

leriji“ na Paliću, i po jedan rad u crkvama na Mikićevom putu i u Bačkim vinogradima. Radi najviše pastelom i akvarelom.

Danas živi kao penzioner u Zagrebu.

Matković Gustav rođ. je 12 IX 1922 g. u Subotici. Maturirao na Trgovačkoj akademiji. Upisan je kao vanredan učenik Ekonomskog fakulteta u Beogradu. Ove godine se upisuje na Akademiju likovne umjetnosti u Beogradu. Ima jaku volju i istrajnost u radu. Izlagao je 3 puta na amaterskim izložbama u Subotici, i na izložbi svih amatera Vojvodine u Novom Sadu 1951 god. Dva puta je dobio I nagradu za uspjele svoje radove. Radi crteže, akvarele, pastele, i neobično je plodan. Izgleda da je najtalentovaniji od svih amatera koji su se pojavili u Subotici.

Karagić Eduard, rodio se u Kragujevcu 19 VI 1923, gdje mu je otac Lajčo bio u službi sudskog oficira. 7 razr. gimnazije završi u Subotici, osmi razred, maturu i Pravni fakultet u Pečuju. Od 1948 godine je tehnički upravnik rudnika u Aleksincu. Slike mu se nalaze kod privatnika u Subotici i drugim gradovima. Radi tušem, tintom u boji i uljem.

Vuković Marko, rođ. 14 VII 1913 u Subotici. Završio je I raz. gimnazije, u mladosti bavio se zemljoradnjom. Jedan je od osnivača i redovnih posjetilaca Likovne sekcije u Subotici, učestvuje na tri izložbe amatera u Subotici, a 1951 god. na izložbi svih amatera Vojvodine u Novom Sadu. Dva puta je nagrađivan za radove. Sada je službenik-crtič u preduzeću „Jovan Mikić“. Najviše radi crteže i uljanom bojom. Radova nema mnogo.

Tikvicki Ivan, rođ. 31 I 1913 u Subotici. Osnovnu školu, gimnaziju i Pravni fakultet završio u Subotici. Izvjesno vrijeme je službenik kod grada, zatim advokatski pripravnik, poslije oslobodjenja sudija u Sreskom narodnom sudu, a sada je pravni referent Okružnog tužništva.

Crtanjem se počeo baviti još u gimnaziji. Radio je najviše tušem, portrete i pejzaže. Danas radi uljem i akvarelom. Jedan je od osnivača i redovnih posjetilaca Likovne sekcije pri Savezu kulturno-prosvjetnih društava, koja je osnovana odmah po oslobodjenju. Izlagao je tri puta na izložbi subotičkih amatera i na izložbi svih amatera Vojvodine u Novom Sadu. Nagrađen je dva puta. Od dosadašnjih radova najviše su pažnje privukli crteži sa Autoputa.

Karagić Lajčo, rođ. 15 V 1893 u Sv. Stevanu kraj Baje. Najviše živi u Subotici. Osnovnu je školu završio u Gari, 4 raz. gimn. u Baji, viša 4 raz. gimn. u Segedinu, Pravni fakultet u Budimpešti. Studirao je I godinu u školi primjenjene umjetnosti u Budimpešti. U I Svjetskom ratu učestvuje kao oficir. 1918 god. je sreski podnačelnik u Pečuju, zatim sreski načelnik grada Baje. Poslije evakuacije Bajskog trokuta, dolazi u Jugoslaviju, postaje sekretar Jug. poslanstva u Budimpešti, kasnije sudski oficir, a od 1924 godine živi u Subotici i zauzima razne položaje u gradskim službama. Bavi se crtanjem od djetinjstva. Izlagao nije. I danas živi u Subotici. Radi najviše uljem.

Miković Jelena, rođ. Subotica, 29 I 1918 god. gdje je završila VII razr. gimn. Radi uljanom bojom akvarelom i crtežom. Slikarskim radovima se počela baviti 1949 god. pohađajući kurs u Likovnoj

sekciji. Učestvovala je na izložbi subotičkih likovnih umjetnika i amatera koja je održana na Paliću 1951 god. Od radova najviše se ističu: „Poslije kupanja“, „Portre devojčice“, i „Pralja“.

Beneš Josip, rođj. 8 X 1930 god. u Bajmoku od oca zemljoradnika, osn. školu je završio u Bajmoku, IV razr. gimn. i II razr. srednjotehničke u Subotici. Bavi se najviše crtežom i akvarelom. 1 X 1951 god. upisan je na Akademiju u Beogradu.

Vojnić H. Blaško

Hiljadita pretstava Hrvatske drame Narodnog pozorišta

O ulozi i značaju pozorišta u kulturnom životu jednoga naroda ne treba mnogo i naširoko govoriti. Danas je jasno — mnogo jasnije nego ranije — da je kulturni zadatak pozorišta ogroman. Jer ono nije više ustanova za zabavljanje prezasićenih gospodara, ono služi širenju prosvjete i kulture medju najširim slojevima radnog naroda. U preobražaju društvenog života, koji se kod nas vrši, formira se i nov čovjek, a baš u tom formiranju novoga čovjeka u oblikovanju i izgradnji njegove društvene svijesti najsnažnije učestvuje pozorište. Živa umjetnička riječ sa pozornice usjeca se u dušu gledaoca i ostavlja na njoj traga vječno. Ideje i osjećanja koje pozorište sije medju narodom, oplemenjuje čovjeka i izaziva u njemu polet stvaralačkog, društveno korisnog rada. Samo znanje za humani život nije dostalo! Znanje bez dobrote, bez humanosti, bez kulture može biti strahovito razorno i uništavajuće sredstvo u rukama opakog čovjeka! A pozornica jeste najveći put da plemenite ideje dopru do umova i srca ljudi. Zbog toga će pozorište uvijek biti moćno oružje u borbi za kulturni napredak čovječanstva uopšte, a jednog naroda, napose, ako njeguje i pazi ovu vrstu umjetnosti.

Grad Subotica, iako prilično velik po broju stanovnika, spada medju najveće naše gradove u zemlji, nije imao prije rata svog stalnog profesionalnog pozorišta. Tek poslije oslobodjenja udovoljilo se ovoj potrebi našega grada. Već 28. X. 1945 g. otvara se Hrvatsko narodno kazalište u Subotici sa svečanom izvedbom čuvene tragedije „Matija Gubec“ od M. Ogrizovića. Ovom pretstavom je udaren temelj pozorišnom životu kod nas. Početak je bio težak. Trebalo je mnogo požrtvovanja i snalažljivosti. No ova naša ustanova kroz svojih dosadašnjih 6 sezona pokazala je lijep uspjeh i vidne rezultate. Iz godine u godinu umjetnički nivo pretstava je rastao a isto tako i kvalitet ansambla. Od početka rada pa do ove godine ovo pozorište prikazalo je 1016 pretstava i to ne samo u gradu, nego dobrim dijelom i po drugim mjestima u Bačkoj. Ove pretstave je posjetilo 339.186 posjetilaca. Ovaj rezultat daje puno opravdanje za djelovanje i opstanak našega pozorišta.

Repertoar Hrvatske drame Narodnog pozorišta bio je bogat, raznolik i interesantan. U njemu su najviše bila zastupljena domaća, naša jugoslovenska djela. No isto tako davana su i klasična i inostrana pozorišna djela. U dosadašnjem repertoaru najveći uspjeh je postignut sa komadom „Ča Bonina razgala“ od M. Poljakovića, koji

pokazuje bunjevački seljački život iz okoline Subotice, a protkan je pjesmom i muzikom. Samo u jednoj sezoni dato je 40 predstava sa ukupno 23.360 posjetilaca. Ovoliku posjetu nije doživio još ni jedan komad na subotičkoj pozornici.

Sastavljanje repertoara predstavlja najvažniji problem za pozorište. Danas repertoar ne može više biti kao nekada u vrijeme kapitalizma. Pozorište danas nije mjesto isključivo za zabavljanje, nego je škola života. Ovom cilju mora biti prilagodjen repertoar. To znači da mora sadržavati ona dramska djela koja će govoriti novom čovjeku o njegovom stvaralačkom značaju u životu i ljepotama društvenog napretka, ona djela koja će potsticati na borbu za stvaralaštvo, koja će elanu masa, idealima masa dati smjer i sadržaj.

Ako Hrvatska drama Narodnog pozorišta bude nastojala da se drži ove linije u sastavljanju repertoara i bude izbjegavala lakodopadljive vodvilje onda će postati još više narodno, istinski narodno, onda će ga naši građani još više zavoljeti i potpomagati u njegovom nastojanju da zaista bude škola života.

Mirko Huska

ZA DOMAĆICE

LIJEČENJE KAŠLJA SA MEDOM

Od davnine upotrebljava se med protiv kašlja. To je domaći lijek. Med ublažava ne samo kašalj nego ujedno on sprečava razvoj raznih drugih bolesti. On povoljno djeluje na upalu sluznice. Med raskužuje, čisti, hladi i stvara povoljno stanje za daljnje liječenje. On sadrži u sebi eterično ulje i još neke druge sastojine koje nam donose olakšicu, te koje nas miruju, da možemo brže zaspati. Med je isto kao i malinov sok dobro sredstvo protiv jače temperature, a osobito kod djece, koja kašlju. Med veoma povoljno djeluje na srce i na bubrege, ali još pokraj svega toga med je izvrsna i laka hrana, koja ne opterećuje već snaži i jača naš organizam.

VRUĆE MLIJEKO PROTIV PREHLADE

Vrućim se mlijekom pospješuje znojenje, a znojenje je izvrsno sredstvo protiv prehlade. Znojenjem se istjeruje iz tijela mnogo otrovni plinovi. Osim toga se uživanjem vrućeg mlijeka pospješuje kolanje krvi, a znojenje i tu igra veoma znatnu ulogu. Vruće mlijeko, nadalje, oživljuje djelatnost bubrega. A poznato je da bubrezi moraju izlučiti sve ono što se nalazi u tijelu u tekućem stanju, čega ne treba naše tijelo. Upala bubrega često nastaje uslijed upale žlijezda, pa i tome se najbolje izbjegne uživanjem vrućeg mlijeka.

UNIŠTAVANJE BUBA ŽOHARA I ŠVABA

Te nesnosne gamadi nalaz se skoro u svakoj kući, pa ih moramo uništavati, jer će nam inače dodijati. Uspješno se istrebljuje pšeničnim brašnom i gipsom. Ovo se dobro izmiješa i naspe u kutove, rupe ili pukotine, iz kojih izlazi ta gamad, ili se naspe na daščicu i stavi u blizinu gnijezda.

ALKOHOL I GRIPA

Mnogi stručnjaci tvrde, da se gripa može liječiti alkoholom, odnosno da alkohol može spriječiti gripu. Oni vele, da u svakoj kući treba da se nadje barem jedna boca likera, ruma, konjaka ili slično. Najbolji dokaz, da je alkohol izvrsno sredstvo protiv gripe pruža nam Amerika. Tamo su ljekari, dok je trajala zabrana alkoholnih pića, propisivala osobama koje su болоvale na gripu svakih deset dana pola litra viskija, i uslijed toga je postotak oboljelih opao, i bilo je i manje smrtnih slučajeva nego li prije. Eto po tome se vidi, da alkohol nije uvijek na odmet, ali, ako igdje, onda tu vrijedi pravilo umjerenosti.

UNIŠTAVANJE MRAVI

Mravi su nam vrlo dosadni gosti pa zato moramo nastojati da ih se riješimo bilo na koji mu drago način. Evo ih nekoliko: Mravi se mogu uništiti ako u njihovo gnijezdo uspemo nešto petroleja, ili ako ih zaparimo vrućom vodom; ako za suva vremena, pospemo mravinjak pepelom, kojem smo dodali malo šećera u prahu; ako zamijesimo prašak protiv gamadi s malo meda i stavimo na ulaz gnijezda; ako arsenik pomiješamo s medom i pospemo po mravinjaku; ako spužvu sa sitnim šećerom stavimo u blizinu mravinjaka, pa kad se spužva napuni mravima, onda je stavimo u kipuću vodu.

OD STUDENI RASPUCANE RUKE

U 125 grama rastaljenog bijelog voska pomiješa se 32 grama bademova ulja, s tom masti namažu se ruke i preko noći obuku se rukavice. Nakon kratke upotrebe tog jednostavnog sredstva ruke će biti izliječene. Mjesto voska može se uzeti i maslac.

DA SE SPRIJEČI KLIJANJE LUKA

Izaberu se zdrave i čvrste glavice te se metnu u rijetkim vrećicama ili mrežicama nekoliko dana u dim. Dim ne škodi ukusu ništa a drži luk više mjeseci čvrstim i ne da da klija.

ZA SMIJEH

Dejstvo slova M

To je bilo 1890-tih godina u Subotici. U vrijeme kada je bunjevačka stranka vladala Suboticom, za Austrougarske. L. Mamužić je bio gradonačelnik od 1874 do 1902. Mnogi ljudi koji nisu stigli da se u zvanično vrijeme porazgovaraju sa Lazom, čekali su ga na sokaku. Idući kući, čito je uvijek novine. A ljudi koji su ga čekali pravili su se nevišti. Lazu su vrebali na čoši, i kada bi on stizo na čošu, oni su jedan po jedan prilazili iza čoše kao da su se slučajno s njim susrili. Tu je započimo razgovor. I svaki je svoju nevolju ispriповido. Svakog je Lazo pito da li je to tako, a oni su se na to zabogmali. Lazo je otkinuo komadić od novine, napiso slovo M, a to je značilo Mamu-

žić, i reko da sutra odu kod tog i tog zvaničnika, da mu ispriopovidaju to isto što i njemu, ako ovaj neće da im svrši taj poso, neka mu pokažu slovo M. Kad su se ovi ljudi pojavljivali kod zvaničnika, uviravajući ga u ono što im triba, zvaničnik je zapito da li je to tako. Na ovo su mu pokazali slovo M., a zvaničniku je ispado plajbas iz ruke, jer je znao da je to gospodar Lazo, a njega se svaki zvaničnik bojo.

Gospodar Lazo i bunjevački običaji

Poznata politička ličnost krajem prošlog vika, bio je gradonačelnik Lazo Mamužić. Svaki ga zvao gospodar Lazo. Njegovi savremenici pripovidaju, da je dobro znao svakog zvaničnika koji je radio u Varoškoj kući. Znao je sa kakom je škulskom spremom, i kaki je radiša. Dobrom zvaničniku je uvik išo na ruku. Tako ga jednog dana zamole dva zvaničnika — od njih je jedan sekretar gospodara Laze — da im odobri jedan dan osustva. Gospodar Lazo je tražio od njih uzrok, zašto mole. Odgovorili su da su u jednoj časti kum i stari svat. Lazo im odobri.

Kako su se ljudi dobro osićali, produžili su tri dana. Trećeg dana su se pratili isprid Varoške kuće. To je gospodar Lazo opazio i popritio se na njih prstom. Kad su to ovi spazili, ponavlačili su šešire na oči i uši, da ih ne pozna gospodar Lazo.

Četvrtog dana ova dva zvaničnika su se pojavili u službi, umorni i neispavani. Prostorije njeve kancelarije bile su kao pritsoblje velike Lazine kancelarije, u kojoj se Lazo već šeto kad su oni došli. Išo je gori-doli, i kadgod je bližio korak njevim vratima, crvenili su. Oni su to dobro čuli jer su žute čizme Lazine zdravo škripile, ko da nisu bile plaćene. I kad ih je tako naplašio, gospodar Lazo udje kod njih, i zapita: di su tako dugo? Ponizno su mu odgovorili: zakoracili smo.

Gospodar Lazo ih posvitovo, a oprostio im je zato što je i sam volio lipe bunjevačke običaje.

Vecina uniforma

U prijašnja vrimena, kada je veliki župan bio Stipan Matijević, tribo je da otputuje u Beograd ministru Pribičeviću, radi nekih hitnih poslova. Sa sobom povede i podgradonačelnika grada Subotice, ispričavajući se za to ovako: ako ja digod zapnem, on nek nastavi.

E, kad već njih dvojica idju, povešće i Vecu, služitelja velikog župana. Taj Veco bio je lip, stasit čovik, a uz to ima lipu, plave boje, uniformu. U njoj je izgledao ko neki ambasador. Dok ih je dvorio u vozu, svit se čudio ko su ta gospoda, kad ih ovaki lip čovik dvori. A oni su se s tim ponosili. Obadvojica su bili zadovoljni sve do Beograda. Na stanici su lipo pogodili fijaker. Njih dva sidnu u zakoš, a Veco naprid sa kočijašom. Putom su susritali vojnike, policajce, finance, poreznike, i ostali svit, ali su ih svi pozdravljali. Čude se ova dvojica kako ih svit pozdravlja i govorili kako za njih svi znađu, i da je tu svit dobro odranjen.

Podgradonačelnik zapita velikog župana: šta on misli koga pozdravljaju od njih dvojice? A kada nije dobio odgovor, reče: Ni jednog od nas, već uniformu našeg Vece, koju oni ne poznaju i misle da je niki strani ambasador.

Vecino zapisivanje

Mamužić Lazo je bio strog i tačan čovik i nije volio da mu zvaničnici zakasnu u zvaniju. Jednog dana postavi služitelja Vecu na velika vrata varoške kuće, da zapiše svakog onog koji dodje posli 8 sati. Veco je volio svakog zvaničnika i nije mogo da ga prijavi gospodaru Lazi. Malo mu je gledao kroz prste. Kad ga je Lazo oko 10 sati pozvo da popiše imena svih koji su zakasnili, Veco mu odgovori:

— Gospodaru Lazo, danas je zakasnio samo jedan mali zvaničnik, ali mu ne znam ime.

Po opisu Lazo se uvirio da je to bio Šmaus, veliki župan.

„Kulturan“ općinar

U vrime stare Jugoslavije, u Velikoj vićnici Varoške kuće bila je sidnica proširenog sinata. Izmedju ostalih tačaka dnevnog reda bilo je i pitanje honorisanja članova Gradske filharmonije. Prosvitni savitnik je izno u referatu da je poželjno da ti ljudi koji sviraju najlipša dila velikih majstora, primaju bar niku plaću, a da ne žive kao dosad, od milostinje. Na to je tražio rič jedan općinar, veliko-posidnik i kazo:

— Gospodine gradonačelniče i slavni sinatori, mislim da na ovo ne treba da rasipamo gradski novac, jer nam treba kojišta drugo opravljati. Zato pridlažem, da mi nikaku harmoniju ne plaćamo. Ko hoće svirku, nek pogodi, pa nek se prati i banči.

V. H. B.

Vi ćete biti zadovoljni

ako Vaše potrebe u
obući podmirite proiz-
vodima fabrike cipela

„PRVA PETOLJETKA“

SUBOTICA

koja proizvodi luksu-
zne ženske sandale
„Kalifornia“ i sve
ostale vrste ženske i
mušk obuće.

Subotica, Tolbuhinova 5 • Broj telefona 14-40 i 21-42

ZA ULOG JAMČI

DRŽAVA

Zemljoradnici!

Ne čuvajte više Vaše uštedjevine po raznim neosiguranim mjestima kao; u čarapama, slamaricama, odžacima i slično, jer je to štetno i za Vas i za zajednicu.

Otsjek za štednju Zemljoradničke zadruge i Narodna banka su tu da Vam pomognu da na jednostavan i siguran način sačuvate svoj novac ulažući ga na štednu knjižicu.

Štedne knjižice izdaju, po njima primaju i u svako doba isplaćuju novac: Štedno kreditni otcjeci pri zemljoradničkim zadrugama, Narodna banka i sve pošte.

Ako svoj uštedjeni novac budete davali na štednu knjižicu, bi će Vam potpuno siguran, pošto je zaštićen od slučaja: kradje, požara i tome slično.

Ulozi sa štedne knjižice se isplaćuju na zahtjev ulagača bez prethodnih otkaza ili drugih ograničenja.

Kad uvidite da je ulaganje novca preko štedne knjižice korisno, ukažite to i Vašim prijateljima.

ULOG VAM DONOSI 5% KAMATE GODIŠNJE

Narodna banka FNRJ
centrala za NRS

Vozite se tramvajem

*uštedićete
vrijeme i obuću*

Koristite
mjesečne pretplatne karte
koje pripadaju
aktivnim i penzionisanim
radnicima i službenicima.

Subotički

Električni tramvaj

POSLOVNICA: ŠTROSMAJEROVA ULICA 11.

Telefoni: Uprava 12-79, knjigovodstvo 20-10,
Saobraćaj 16-81, Radionica I: 15-29, Radionica
pruga 18-64. — Tekući račun kod Komunalne
banke u Subotici, broj 320-1-582.002.

GRADSKO PREDUZEĆE ZA PROMET
POLJOPRIVREDNIH PROIZVODA

RAVNICA^{II}

SUBOTICA, TRG MARŠALA TITA 2

Telefoni: direktora 16-04, sekretara 24-46, komercijalnog
odjeljenja 24-46, 12-40, računovodstvo 20-38. — Tekući račun
kod Narodne banke, filijala Subotica, broj 320-752.002

Vršimo otkup slobodnih viškova
svih agrarnih, stočnih i drugih
proizvoda.

Ponudite našem preduzeću svoje proizvode
sa kojima slobodno raspolazete.

Plaćamo najviše cijene u gotovom!

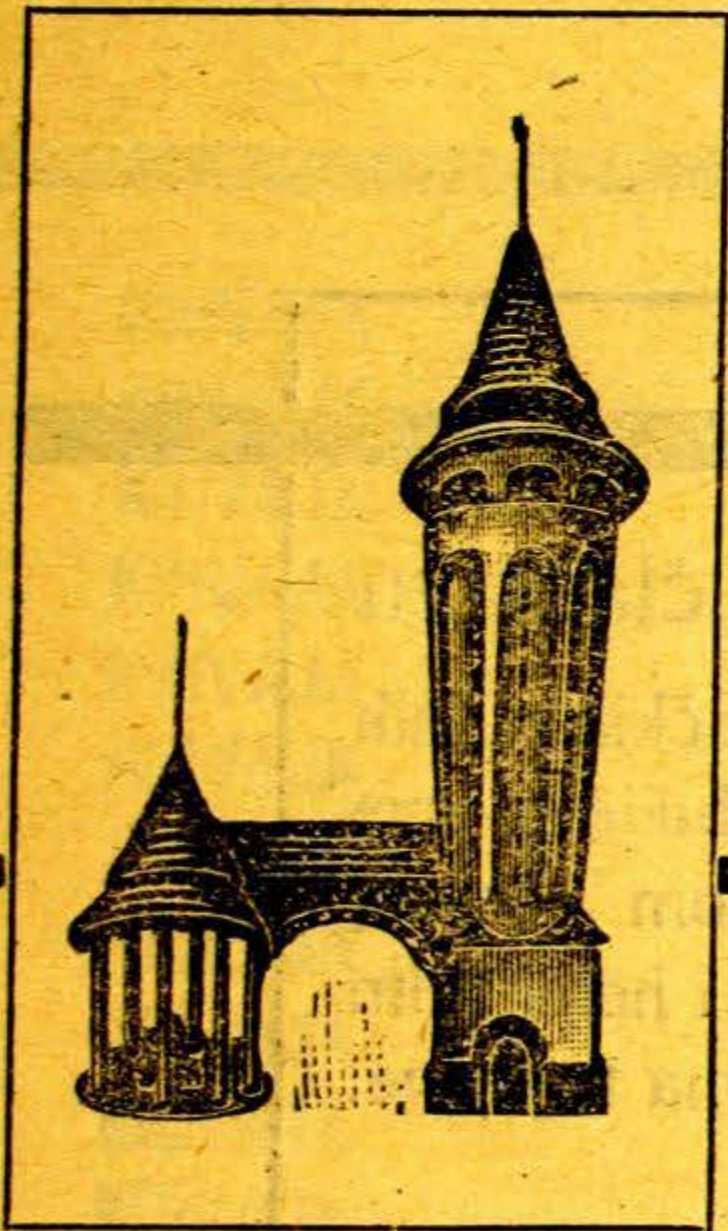
Kupujemo:

pšenicu, kukuruz, ječam, zob i druge žitarice,
stoku i stočne proizvode, divljači, živinu i jaja,
kožu stoke i divljači, perje, vunu, sirak, slamu,
voće i povrće u svim količinama.

Preradujemo i konzervišemo
voće i povrće
u vlastitim radionicama.

Bavimo se izvozom i uvozom
raznih zemljoradničkih proizvoda.

Za odmor i zabavu

najviše odgovara

kupalište

„Palić“

Ljudi koji žele da odmore živce ili da liječe reumatizam naćie lijeka u našem kupalištu, koje je **otvoreno preko cijele godine!**

Prvoklasna baćka hrana udoban stan, u hotelima uz vrlo umjerene cijene.

Ljetnje pozorište! • Tenis - Čamci - Vodeni sport - Bioskop Zoološki vrt - Galerija slika baćkih slikara - Zabavni park.

*

U vlastitom interesu posjetite Palić!

Adresa:

Kupalište PALIĆ kraj Subotice • Telefon uprave 17-33

SRESKI SAVEZ
ZEMLJORADNIČKIH ZADRUGA
SUBOTICA

Obuhvata u svome članstvu 8 zemljoradničkih i 28 seljačkih radnih zadruga, preko kojih snabdijeva sve svoje članove industrijskom robom, poljoprivrednim spravama i hemijskim proizvodima u svim vidovima trgovine.

Prodaje poljoprivredne proizvode svojih zadrugara i seljačkih radnih zadruga po slobodnim cijenama preko otvorenog računa dajući čitav iznos zadrugaru-proizvodjaču.

Savez organizaciono i poslovno učvršćuje rad zadruga na poslovima trgovine i otkupa.

Poslovnica: Subotica, Dimitrija Tucovića 4/I.

Telefoni: Pretsjednik-sekretar 13-58, Odjeljenje za nabavku i prodaju 23-56, knjigovodstvo 21-53, Plansko odjeljenje statistika i otkup 21-48, magazin broj jedan 12-86, magazin broj dva 15-42, prodavnica poljoprivrednih sprava, alata i hemikalija 13-71.

FOND ZA MEHANIZACIJU

seljačkih radnih zadruga

SUBOTICA

Preko svoje dvije prodavnice vrši prodaju poljoprivrednih proizvoda na veliko i malo.

Ima za tržište:

povrtarske proizvode

mliječne proizvode

masnoću

voće

alkoholna pića.

Poljoprivrednim proizvodima se snabdijeva od seljačkih radnih zadruga Sreza subotičkog, a prodaju vrši pod firmom „ZADRUGAR“ Subotica. Telefon broj 24-82. Kancelarije u Republikanskoj ulici broj 13. Tekući račun kod Narodne banke, filijala Subotica, broj 320-105.170.

GRADSKO PREDUZEĆE

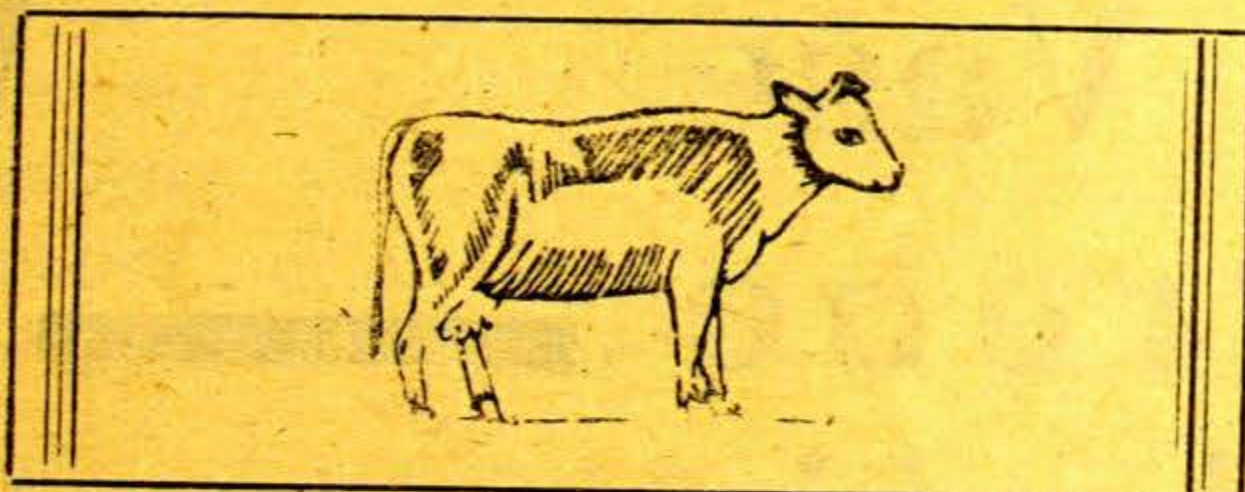
OTKUP

kupuje i prodaje:

krupnu i sitnu stoku
debele i mršave svinje
stočnu hranu (sijeno,
slamu, kukuruz, zob,
ječam, kukuruzovinu)

na cijeloj teritoriji
Subotice

Isporučiocima stoke i drugih proizvoda

stoji na raspoloženju naša
razgranata trgovinska mre-
ža, otkupne stanice u ulici
Vladimira Nazora 6,
telefon 10-14 i u Bajmoku,
telefon 14.

DIREKCIJA: SUBOTICA, Trg Maršala Tita broj 2 I sprat

Telefon direktora 23-30

Komercijalno odjeljenje 10-39 i 22-50

Tekući račun kod Narodne banke, Subotica 320-752001

Staklorezačko-staklobrusačka radionica

II reiona
u Subotici

Prima sve vrste staklorezačkih i staklobrusačkih usluga.

Proizvodi toalet i sva druga ogledala po narudžbi.

Šlifuje stakla za kuhinjske i kombinovane ormane, vrši popravku starih ogledala.

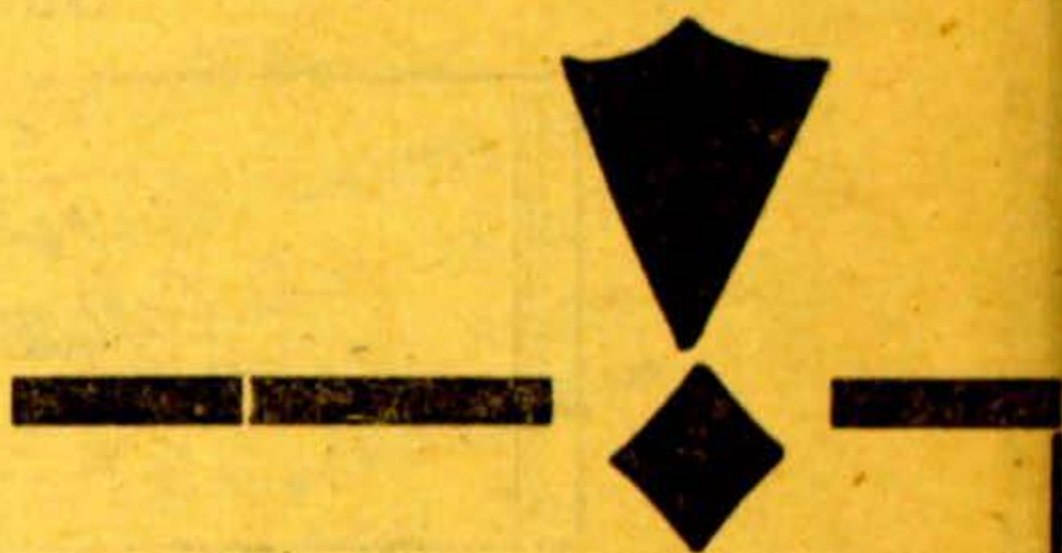
Obratite se na našu radionicu u Karadžićevoj ul. 12 (pored hotela „Jagnje“).

Telefon broj 17-63.

**Sve Vaše
potrebe
u obući:**

čizme, cipele muške i ženske,
papuče svih vrsta po narudžbi

najbolje ćete podmiriti u **Obućarskoj
radionici I reiona u Subotici**
Štrosmajerova ulica broj 9.

Gradsko preduzeće

»ISHRANA«

SUBOTICA

Trg Oktobarske revolucije 18.

Vrši otkup i prodaju voća i povrća
i svih živežnih namirnica na veliko i malo

Otkupne stanice

nalaze se u svim rejonima grada Subotice, Sente i Topole.

»ISHRANA«

preko svojih prodavnica po najnižim cijenama snabdijeva stanovnike Subotice preko radnih kolektiva, menza ili pojedinačno, svim vrstama povrća, voća i raznim životnim namirnicama.

Direkcija „ISHRANE“

nalazi se na Trgu Oktobarske revolucije broj 18. Tekući račun kod Komunalne banke, filijala Subotica broj 320-1-752.001. — Telefoni: Direktor 17-88, glavno stovarište 19-24, komercijalno odjeljenje 11-24.

Osim toga

preradjuje i konzervirane voće i povrće

za osiguranje potreba u toku zime.

Gradsko preduzeće

za ugostiteljstvo i hotelijerstvo

Subotica

Vrši sve ugostiteljske i hotelske usluge u Subotici preko svojih hotela, kafana, restorana, poslastičarnica i drugih ugostiteljskih lokala.

■ - 2 hotela

■ - 2 kafane

■ - 3 bifea

■ - 3 restorana

■ - 3 poslastičarnice

■ - 3 gostionice i bašte

stoje na raspoloženju publici.

Odlična hrana i pića!

Kulturna usluga!

Umjerene cijene!

Centralna direkcija: Subotica, Maksima Gorkog 23. Telefoni: 18-51. 16-44, magazini: 12-06, podrumi: 16-05, tvornica soda vode: 16-54, stovarište i punjenje piva: 12-06, hotel „Zagreb“ 10-12, hotel „Zlatno Jagnje“ 10-01, kafana „Zagreb“ 11-08, kafana „Beograd“ 12-19, bife „Biser“ 16-35, „Bife broj 1“ i „Bife broj 2“. restoran „Zagreb“ 10-12, restoran „Beograd“ 12-19, „Restoran broj 1“ 16-54, slastičarne „Gradska“, „Orešković“, „Dubravka“ 11-13, gostionice i bašte „Dva Goluba“, „Dudova šuma“ i „Mala bašta“.

Ako želite *prijatno raspoloženje*

obratite se u radničko-službenički restoran Subotičke električne centrale.

Svakog dana friški čevapčići, odlična jela i pića svih vrsta.

Muzika Vam pruža posebnu razonodu!

Narodna obučarska radionica

II rejona

Subotica, Petefi Šandora ulica broj 2

Izradjuje:

luksuzne i ukusne cipele svih vrsta,
kako muških tako i ženskih.

Izradjujemo

od odličnog kvaliteta i ukusno sve vrste
čizama i papuča.

Sve po narudžbi i mjeri poručioaca.

Gradski magazin

»**GRAMAG**«
SUBOTICA

preko svoje razgranate
trgovačke mreže stavlja
vam na raspoloženje robu
dobrog kvaliteta.

*Svoje potrebe u brašnu, šećeru, kafi i
bakalnoj te kolonijalnoj robi podmirite
u našim radnjama.*

*Prodaja kruha i trafike u većini naših
prodavnica.*

KULTURNA POSLUGA!

UMJERENE CIJENE!

Direkcija: Ulica Matije Gubca br. 6.
Telefoni: direktor 13-06, komercijalno
odjeljenje 14-76, prodajno odjeljenje 20-02.

DJELMIŠ KARLO

UŠURNI MLIN

SUBOTICA

Vrši svu ušurnu
meljavu pšenice.

KRUPLJENJE
svih žitarica.

●
Put Jugoslovenske
armije broj 53. —
Telefon broj 18-68.

TVORNICA
»**TRAKA I ČIPAKA**«
SUBOTICA, Marksov put 71

Telefoni: 13-44 i 19-21

Nudi svoje proizvode:

Pamučna čipka, zavese
od čipaka. sve vrste svi-
lenih pantljika, lastiš, gu-
mene trake. pamučne i
svilene vezove i ostalu
pozamanterijsku robu.

TVORNICA
ČARAPA

» **8** **MART** «

SUBOTICA, Marksov put 85

Telefoni: 22-40 i 21-41

Proizvodi

sve vrste ženske, muške i dječije pamučne,
flor i svilene čarape od „bemberg“ svile.

Kvalitet prvoklasan.

Razne

boje i dezeni u potpunosti zadovoljavaju
ukus potrošača.

„ODIJELO

krasi čovjeka“ - *veli poslovice*

Pobrinuli smo se da u našim
prodavnicama možete bira-
ti u bogatom skladištu

tekstilne robe,
konfekcije,
galanterije,
kratke robe,
obuće,
kožne galanterije
bižuterije,
parfimerije
i razne druge robe
domaće proizvodnje

JUGOVINIL PROIZVODI

(providni mantili itd.)

Zapamtite ime našeg preduzeća:

SUBOTIČKI MAGAZIN

Uprava: Ulica Petöfi Šandora 4
Telefon: 11-45

„Mlada“ o „Seljanka“ o „Gradjanka“
„Konfekcija“ o „Lasta“
„Galanterija“ (korzo)

aša je želja
da svi naši gosti budu
zadovoljni!

Odlična
hrana i pića,
mezetluci,
čevapčići i
ražnjići
u svako
doba!

HOTEL • KAFANA • RESTORAN

»ZLATNO JAGNJJE«

SUBOTICA

RASKOŠNO UREDJENI LOKALI

»ZIMSKE BAŠTE«

U »JAGNJETU«

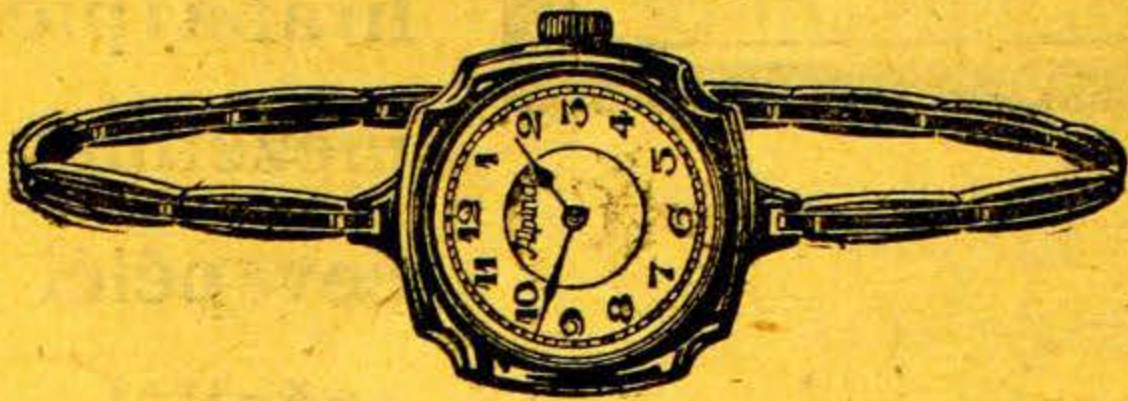
Pristup u urednom odijelu!

Kulturna posluga!

Uvjerite se!

Sve Vaše nošene i stare stvari

ćete najlakše unovčiti ako se obratite
invalidskim staretinarskim radnjama u Subotici

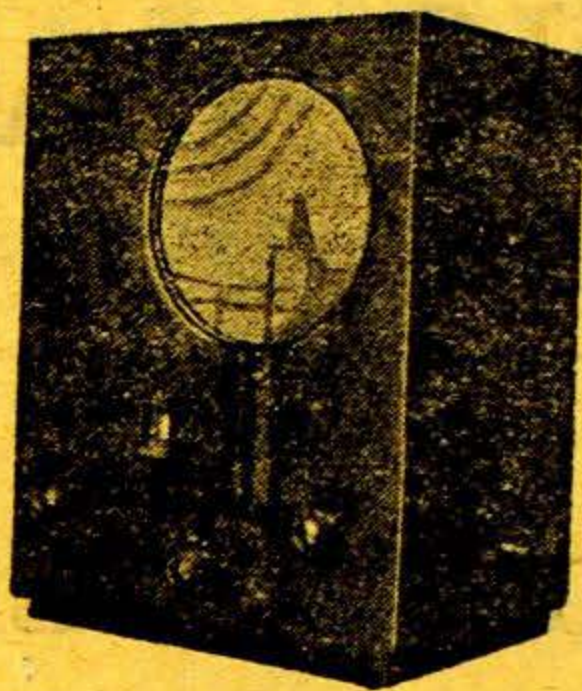

BIŽUTERIJA:

nakiti, satovi ručni i vekeri,
razni stakleni predmeti
u Moskovskoj ulici broj 3

Tekstil i obuću:

muška odijela, ženske haljine, štof u metru, razne kožne galanterijske predmete u Moskovskoj ulici pored Jevrejske c.kvc.

Stari namještaj,

gvozdene peći, šporheti, bicikle,
radio-aparati i pisaće mašine
u Moskovskoj ulici broj 3

Prodavnica br. 5

isključivo prodaje tekstil.
Tu možete dobiti muških odijela po ukusu i modi, ženskih haljina i drugog. Prodavnica se nalazi na Korzu.

Antikvarnica prima i prodaje sve knjige starijih i novih izdanja.

Univerzalna prodavnica u Bajmoku

Vam nudi i prima u prodaju sve stare i nošene stvari i predmete.

Pregledajte bogat izbor robe u našim robnim kućama i Vi ćete se sigurno odlučiti za kupovinu kod

NARODNOG MAGAZINA

U SUBOTICI

Bogat asortiman i potpuno

slobodna prodaja

tekstilne, pomodne i kratke robe.

Ukusno izradjena kvalitetna obuća.

Namještaji (kombinovane i spavaće sobe, rekamije, dječje kolice, kuhinjske garniture i sav ostali namještaj).

Bicikli muški i dječji, radio aparati, zidni, ručni i džepni satovi, budilnice.

Prehranbeni i hemijski proizvodi.

Drvena i metalna galanterija.

Teke, olovke, pisaći pribor i ostala papirna roba.

Jedna kupovina uvjerit će Vas o dobrom kvalitetu naše robe i umjerenim cijenama!

Bonbone i čokolade

raznih vrsta

mliječne karamele

fure bonbone

žele bonbone

kakao prah

fondan čokoladni dezert

razne kakao-proizvode

zatim

SUHO TIJESTO

rezance

makarone

grkljačnice

tarane i

druge vrste

PIONIR
PIONIR
PION R
PIONIR

koji su sa najvećim uspjehom izlagani na našim domaćim izložbama i na strani.

PROIZVODI

PIONIR

industrija

čokolade, bonbona i suhog tijesta

SUBOTICA

Maksima Gorkog ulica 13

Telefon direktora: 16-34, tvornice tijesta 15-11, knjigovodstva i komercije 24-05. — Tekući račun kod Narodne banke, filijala Subotica, broj 320-461.040.

Zaštítite Vašu stoku

cijepljenjem

protiv zaraznih bolesti,

jer je to

u interesu Vašem i cjelokupne privrede

VETSERUM

zavod za proizvodnju veterinarskih lijekova i cjeviva

SUBOTICA

Put Ivana Milutinovića 123

Telefoni: 18-80 i 19-75

VETSERUM=KLAONICA

PROIZVODI

SVE VRSTE SUHOMESNATE ROBE

TRAŽITE cjenovnik!

ZKUPKI.ORG.RS

*Štamparija
knjigoveznica
i rastirnica*

MINERVA
SUBOTICA

Izradjuje :

knjige,
časopise,
kalendare,
novine,
brošure,
školske sveske,
razne tiskanice, kao i :

vizit-karte, posmrtnice, dopisne papire,
pozivnice, plakate, letke i sve druge štamparske proizvode u svojoj štampariji. —
Raspolaže rotacijom i drugim mašinama.
Strojno i ručno slaganje slova.

Stručnost

Kvalitet

**Umjerene
cijene**

Poslovnica :

Subotica, Trg 29 Novembra 3.

Telefoni: direktor 22-68

komercijalno 15-41.